या दिवशी विज्ञानात..

सप्टेंबर

प्राचार्य शशिकांत कर्डेकर

ई साहित्य प्रतिष्ठान

सादर करत आहे

या दिवशी विज्ञानात..

सप्टेंबर

प्राचार्य शशिकांत कर्डेकर

या दिवशी विज्ञानात..

सप्टेंबर

लेखक: प्राचार्य शशिकांत कर्डेकर

‘श्रेयस’, नांदिवली रोड,डोंबिवली पूर्व,
भ्रमण दरध्वनी ९८३३३९९७९४
इ मेल shashikardekar@gmail.com

मुखपृष्ठ- राजेंद्र उर्फ राजू शिंपी, ललित किरंगे

प्रकाशक :- ई साहित्य प्रतिष्ठान

www.esahity.com

esahity@gmail.com

Whatsapp- 9987737237

(विनामूल्य ईपुस्तकांसाठी फ़क्त नाव गाव कळवा)

प्रकाशन : १८ ऑगस्ट २०२५

छापिल प्रत खासगी वितरणासाठी उपलब्ध
देणगी मूल्य- रु. १३०/- फक्त
(१००% रक्कम लेखकाकडे छपाईचा खर्च म्हणून जाईल.)
(संपर्क- प्राचार्य शशिकांत कर्डेकर- ९८३३३९९७९४

लेखक परिचय

प्राचार्य शशिकांत कर्डेकर

एम. ए. बी. एड.

• ३५ वर्षे अध्यापन.त्यातील २५ वर्षे गणेश विद्यालय व कनिष्ठ महाविद्यालय टिटवाळा येथे प्राचार्य म्हणून कार्यरत.

• अध्यापकांच्या वरिष्ठ श्रेणी व निवड श्रेणीच्या सेवांतर्गत प्रशिक्षणात तज्ज्ञ मार्गदर्शक म्हणून जिल्हा व राज्य पातळीवर कार्यरत.

• डोंबिवली येथील राष्ट्रीय शिक्षण संस्थेचे माजी अध्यक्ष.

• विविधव नियतकालिकांतून कथा व समीक्षापर लेखन, विविध दिवाळी अंकांसाठी मान्यवरांच्या मुलाखती.

• सामाजिक, शैक्षणिक व विज्ञानविषयक अनेक विषयांवर व्याख्याने.

• ‘जागतिक वैज्ञानिक कोशा’चे निर्माते..

मनोगत

आज आपण एकविसाव्या शतकाच्या दूस-या दशकाच्या मधल्या टप्प्यावर येऊन पोहचलो आहोत. या शतकात आपणासमोर जीवनप्रणालीचा एक नवा आकृतिबंध आला आहे. त्यामुळे आपल्या जीवनप्रवाहाला एक नवे वळण लागले आहे. आजवर ज्या मूल्यांचा आधार उपयोगी पडत होता ती मूल्ये चलनातून बाद होताना दिसत आहे. जीवनाच्या नव्या आकृतिबंधाला सामोरे जाण्याशिवाय आपणासमोर पर्याय नाही.

या शतकात जागतिकरण, माहितीतंत्रज्ञानाने जीवनाची सर्व क्षेत्र व्यापून टाकण्याची अपरिवर्तनीय प्रक्रिया आणि जीवतंत्रज्ञानातील प्रगतीने सामाजिक तसेच सांस्कृतिक जीवनप्रणालीत अमुलाग्र बदल होताना दिसत आहे. या सर्वामागे निश्चितपणे विज्ञान उभे आहे. नव्हे नव्हे आपले जीवन सर्वस्वी विज्ञानाच्या आधारावर उभे आहे.

कित्येकदा मनात प्रश्न येतो की आपण दैनंदिन जीवनात वापरत असलेले घड्याळ, सेफ्टीपीन, रॉकेलचा पंप, बॉलपेन आदी गोष्टी कोणी व केव्हा तयार केल्या असाव्यात. पण हे कुतूहल शमविण्यासाठी आज मराठीत सोय नाही. पण हे कुतूहल काही अंशी शमविण्याचा प्रयत्न मी माझ्या ‘जागतिक वैज्ञानिक कोशात’ केला आहे. तो जिज्ञासूनी पहावा. हा कोश तयार करत असताना जमा

झालेल्या माहितीतून विज्ञानात आजच्या दिवशी काय घडले हे आपल्या समोर मांडण्याचा प्रयत्न केला आहे.

वाचकांनी मी तयार केलेल्या कोशाचे स्वागत केले त्याप्रमाणे माझ्या या प्रयत्नाचे स्वागत कराल ही आपेक्षा आहे.

या पुस्तकाचे मुखपृष्ठ आमच्या राष्टीय शिक्षण संस्थेतले सहाय्यक शिक्षक व आमचे मित्र श्री.राजेंद्र उर्फ राजू शिंपी यांनी अगदी कमी वेळात सुंदर व सुबक करून दिल्या बद्दल त्यांचे व या पुस्तकाला प्रकाश दाखविल्याबद्दल ई साहित्य प्रकाशनचे ऋण व्यक्त करणे मी माझे कर्तव्य समजतो..

प्राचार्य शशिकांत कर्डेकर

‘तव स्मरण सतत स्फूर्तिदायी मज घडो’

कै.नरहर त्र्यंबक तथा आप्पा जोशी

माझे मातामह रायगड जिल्ह्यातील

ख्यातनाम शिक्षक!

त्याच्यामुळे मला वाचन,लेखन व वक्तृत्वाची गोडी लागली.

त्यांच्या पावन स्मृतीस हे ग्रंथपुष्प सादर समर्पण

या दिवशी विज्ञानात..
सप्टेंबर

इतर महिन्यांची पुस्तके
कव्हरवर एक क्लिक करताच उघडतील

1 saPToMbar

1801 vanaispit]Vana

DoivhD haosa^k yaanaI ma^nahTna yaoqao vaIsa ekr jamaIna KrodI kolaI jyaavar %yaaMnaI naMtr %yaacao eilgana baaoT^nakla gaaD-na ivakisat kolao.1809 to 1811 ÍoDirk purXa yaanaI maaLI mhNaUna kama kolao.1811 maQyao gaaD-na nyaUyaa^k- rajyaacyaa rIjaMTsacaI maalama<aa banalaI 1814 maQyao to kaolaMibayaa ivaVapIzaXaI saMlagna krNyaat Aalao haoto prMt u%yaacaI doKBaala kolaI jaat navhtI.

फर्ग्युसन

1854 laGaug`ah

pUvaI-cyaa A&at laGaug`ahacao]<ar Amaoirkot

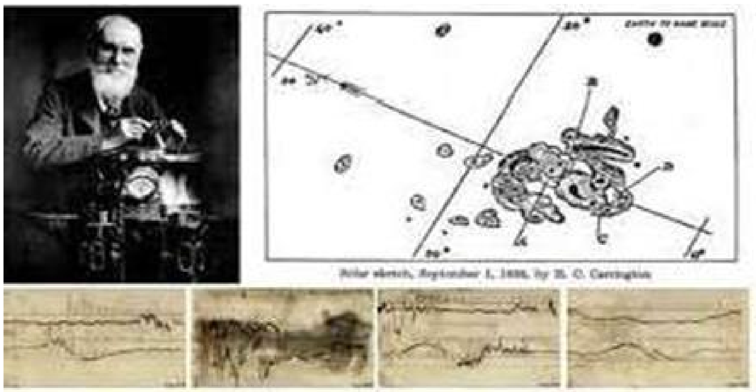

kolaolao pihlao inarIxaNa Amaoirkna naovhla Aa^bJavho-TrIcyaa ska^iTXa vaMXaacyaa Amaoirkna jaomsa fgyau-sana yaaMnaI naaoMdvalao.hI

maailakotIla ektIsaavaI haotI AaiNa Aataa g`aIk paOraaiNak kqaotIla ekacyaa naavaava$na 31 yauÍaoisana mhNaUna AaoLKlaI jaato.ha maMgaL AaiNa gua$ g`ahadrmyaanacyaa mau#ya p+yaatIla laGaug`ahapOkI ek Aaho.%yaanaMtr %yaanao AaNaKI daona laGaug`ah XaaoQalao.4 Aa^@Taobar laa 50 vhija-inayaa 14 saPToMbarlaa 60 [kao.puZIla dXakat Amaoirkna KgaaolaXaas~&aMnaI AaNaKI laGaug`ah XaaoQalao.%yaatIla ek saoArlanaoÊ daona TTlanao 1861to62 drmyaana va 1863to 74drmyaana 16 va^Tsananao AaiNa 1861 to 75 drmyaana 22 PaITsa-nao ekUNa saumaaro20 vaYaa-cyaa kalaavaQaIt 44 laGaug`ah XaaoQalao.

1858 pihlyaa T/ansaATlaaMiTk kobala ibaGaaD pihlaI T/ansaATlaaMiTk kobala 1 maihnyaapoxaa kmaI saovaonaMtr AyaXasvaI JaalaI.

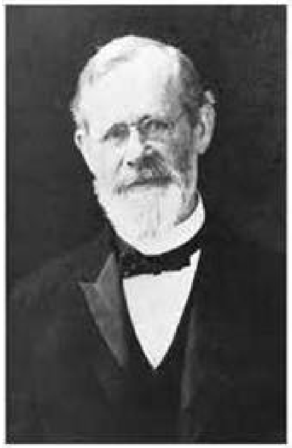
1859 saaolar FlaoAr

KgaaolaXaas~& ircaD- saI.k^irMgTna yaaMnaI P`aqama saaolar FlaoArcao inarIxaNa kolao.ra^yala A^sT/aonaa^imakla saaosaayaTI cyaa maMqalaI P`aisaw p~kat saUyaa-maQyao idsalaolao isaMgyaular AipArnsacao vaNa-na %yaaMnaI %yaat naaoMdlao.”saaOr spa^Tcao… inarIxaNa krNyaat vyast Asatanaa…tIv`atonao camakdar AaiNa paMZro daona p^ca P`akaXa pDlaa…mhNaUna maI vaoL naaoMdvalaI…]d`ok KUp vaogaanao vaaZt Asalyaacao pahUna…maI Gaa[-Gaa[-nao kaoNaalaatrI saaxaIdar mhNaUna maI baaolavaNyaasaazI Qaavalaao…AaiNa 60saokMdat prt Aalaao.to AaQaIca KUp badlalaolao AaiNa AXa@t Jaalao Aaho ho pahUna maI iKnna Jaalaao.qaaoDyaaca vaoLat XaovaTcaa T/osa inaGaUna gaolaa.yaa 5 imanaTaMcyaa AMtrat P`akaXaacyaa daona p^canao saumaaro 35Ê000 maOla AMtr par kolao.”

1869 hvaamaana Ahvaala

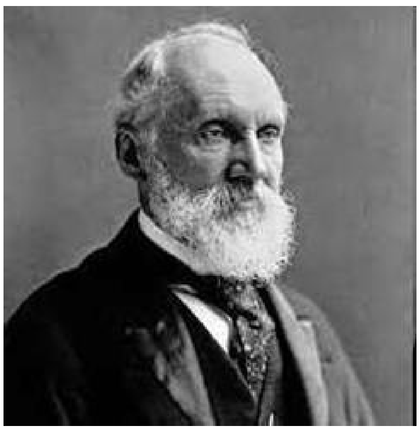
Aaohayaao maQaIla isanaisanaaTIcyaa

@laIvhla^MD A^bao yaaMnaI svat:caI KajagaI hvaamaana Ahvaala AaiNa AMdaja doNyaacaI saovaa sau$ kolaI AaiNa hvaamaana AhvaalaaMcao baulaoiTna jaarI krNyaasa sau$vaat kolaI.9 fob`auvaarI 1870 raojaI Amaoirkna ka^Mg`aosanao isagnala ka^Psa-cyaa inado-Xaanausaar navaIna foDrla hvaamaana saovaa AiQakRt kolaI.%yaavaoLI Toilag`aaifk Ahvaala gaaoLa krNyaacaa AaiNa hvaamaana nakaXao kaZNyaasaazI AaiNa AMdaja vat-ivaNyaasaazI %yaaMcaa vaapr krNyaacaa AnauBava Asalaolao A^bao ho doXaatIla ekmaova vya@tI haoto.spYT inavaD Asalyaanao A^bao yaaMnaa navaIna saovaocao mau#ya haoNyaasa saaMigatlao haoto.%yaanaI to pd isvakarlao.AaiNa 3 jaanaovaarI 1971 raojaI AiQakRt hvaamaanaacaa AMdajakta-banalao.Amaoirkocao pihlao vyaavasaaiyak

hvaamaanaXaas~& mhNaUna @laIvhla^MD A^bao yaaMnaa ‘Amaoirkna vaodr byauraocao janak’ mhNaUna AaoLKlao jaato.

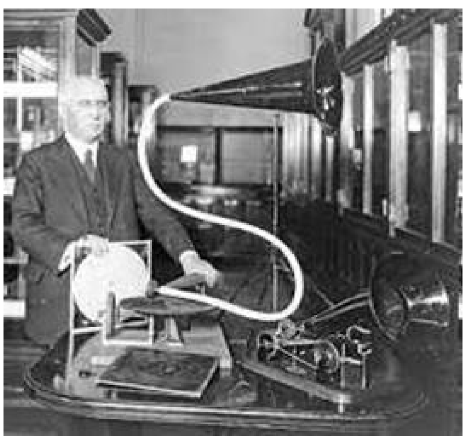
1881 sava-]jaao-Mcao s~aot

yaa idvaXaI yaa^k- yaoqao ib`aiTXa AsaaoisaeXanacyaa AQyaxaIya BaaYaNat sar ivalyama qaa^masa³laa^D-koilvana´ yaaMnaI yaaMi~k P`aBaavaacyaa inaimatI-saazI manauYyalaa]plabQa Asalaolyaa inasagaa-tIla]jaa- s~aotaMvar *On the Sources of Energy in Nature Available to Man for the Production of Mechanical Effect*. BaaYaNa kolao.BartIÊAnnaÊ [MQanaÊvaara AaiNa pa}sa yaa]jao-cyaa naOsaiga-k s~aotaMcaa %yaaMnaI saaraMXa idlaa BartI¹AaohTI vagaLata sava- saUyaa-pasaUna]jaa- imaLvatat.”saUyaa-pasaUna]%saija-t haoNaarI]YNata… maaNasaasaazI]plabQa yaaMi~k pirNaamaacaa mau#ya s~aot Aaho.” %yaaMnaI BartI¹AaohTIcyaa sahayyaanao

ba^TrImaQyao]jaa- saazvaNyaacyaa Xa@yatocaa saMdBa- idlaa.prMtu trIhI vyaapk vaaprasaazI Aqa-Xaas~ Avyavahaya-maanalao.pvana]jao-laa %yaaMnaI AQaaogatI maanalao.prMtu kaoLsaa ha saMplaaolaa s~aot banaola.AXaa P`akaro panaca@yaaMnaI ivaVut]jaa- inamaa-Na kolaI paihjao.%yaaMnaI jalaivaVutcao Aqa-Xaas~hI spYT kolao,

1887 g`aamaaofaonacao poTMT

eimala baila-nar yaaMnaI yaa idvaXaI la^Trla¹kTÊ Fla^T¹iDsk g`aamaaofaonacyaa XaaoaQaasaazI poTMTsaazI Aja- kolaa.roka^D- Plaoyar mhNaUna Aamhalaa to AiQak caaMgalao maaiht Aaho.eimalalaa poTMT imaLalao prMtu qaa^masa eiDsanalaa P`aisawI imaLalaI baila-narcaa vaarsaa %yaacyaa T/oDmaak-maQyao naMtr AarsaIenao svaIkarlaa g`aamaaofaonamaQaUna jaarI kolaolyaa

“%yaacyaa maalakacaa Aavaaja” eokt Asalaolyaa ku%`yaacao ica~.

1998 Alfa AaiNa baITa kNaaMnaa naava idlao yaa idvaXaI Anao-sT rdrfaoD-nao Alfa AaiNa baITa ho Xabd daona iBanna P`akarcyaa

ikrNaao%sagaa-saazI tyaar kolao.ek jao AitXaya sahja XaaoYalao jaato %yaalaa α roiDeXana mhNaUna saMbaaoQalao jaa[-la AaiNa dusaro AiQak Baodk vaNa-jyaalaa β roiDeXana mhTlao jaa[-la.%yaacyaa popr maQyao yauroinayama roiDeXana A^MD d [laoi@T/kla kMD@Xana Waro]%paidt QaTacyaa panaaMcyaa ikMvaa A^lyauimaimainayama fa^[lacyaa ekapazaopaz eka qaraMmaQaUna gaolaolyaa ikrNaao%sagaa-cyaa P`amaaNaacao t@to idlao Aahot. %yaalaa jaaoDlaolyaa [lao@T/aomaITrcyaa sau[-nao XaaoQalyaaP`amaaNao %yaacyaapaya-Mt paohaocalaolyaa yauroinayama

ikrNaao%sagaa-cyaa AayanaIkrNa P`aBaavaamauLo iJaMk PlaoTmaQaUna caaja-gaLtIcaa dr vaap$na %yaanao to maaojalao.vaogavaogaLyaa yauroinayama saMyaugaaMnaI]%saija-t haoNaaáyaa ikrNaao%sagaa-caI tulanaa kolaI AaiNa vaogavaogaLyaa iflTr pdaqaa-Mcyaa pardXa-kta maaojalaI.³saMdBa- iflaa^isfkla ma^gaiJana 1898´

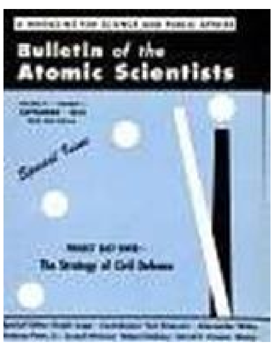
1914 P`avaasaI kbaUtr

P`avaasaI kbaUtr³ Ectopistes migratorius´ naamaXaoYa Jaalao karNa kbautracyaa rMgaIbaorMgaI mauL Amaoirkna P`ajaatItIla XaovaTcaa pxaI isanaisanaaTI P`aaNaIsaMg`ahalayaat marNa pavalaa.P`avaasaI kbautracaI iXakar kolaI jaat haotI.to P`avaasa krtat AaiNa maaozyaa kLpat GarTo baaMQatat yaa vastuisqatImauLo %yaaMcaI k<ala krNao saaopo haoto.Pa`aOZ nar P`avaasaI kbaUtracao varcao Baaga raKaDI

haoto pMK AaiNa XaopTIcao Taok kaLo haoto.%yaacaa Gasaa gaDd gaMjaacyaa rMgaacaa haota.tr %yaacaI CatI hla@yaa gaMjaacyaa rMgaacaI haotI.AaiNa %yaaMcao DaoLo laala haoto.maadI inastoja rMgaacaI haotI va itcaa varcaa Baaga tpikrI AsaUna gala hlaka tpikrI haota %yaacaI CatI va DaoLo kaLo haoto.

1953 ANauXaas~&aMcao baulaoiTna

ANauXaas~&aMcyaa baulaoiTnacyaa saPToMbar 1953 cyaa mauKpRYzavar D/msaDo GaDyaaL maQyara~I daona imanaTaMvar hat saoT kolao gaolao haoto.to Aatapya-Mtcyaa ANau jagaacyaa ³maQyara~Icyaa´savaa-t javaL haoto.12 Aa^gasT 1953cyaa pihlyaa saaoivhet hayaD/aojana baa^mba caacaNaI naMtr AaiNa 1 naaovhoMbar 1952cyaa Amaoirkocyaa pihlyaa ANaucaacaNaInaMtr f@t 9 maihnyaaMnaI ha maaoza tNaava haota.naMtrcyaa mauKpRYzaMvar

maanavatocyaa Aap<aIjanak ivanaaXaacaI icaMta vaaZvaNaarI ikMvaa kmaI haot AalalaolaI inakD dXa-vaNaarI imainaT hat var AaiNa maagao sarkvalao gaolao ANauXaas~&aMcao baulaoiTna banalao. XaItyauwacyaa kaLat jaUna 1947 maQyao D/msaDo @laa^k kvhrcaI paXva-BaUmaI jaaoDlaI gaolaI karNa vaR<ap~ eka maaisak banalao.

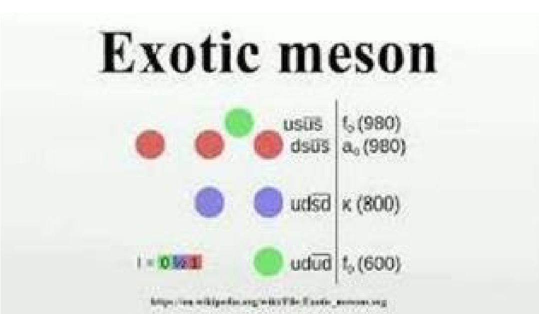
1961 ANau caacaNaIsa saurvaat

saaoivhet yauinayananao maQya AaiXayaamaQyao jaimanaIcyaavar ANaUsfaoTasah ANaubaa^mba caacaNaIvarIla sqaigatI samaaPt kolaI.yauesaesaAarnao AadIyaa idvaXaI P`asaarNaat ANaUcaacaNaI punha sau$ kolyaacaI GaaoYaNaa kolaI haotI.AaiNa 5 saPToMbar pya-Mt tIna ANvas~aMcyaa caacaNyaa Gaotlyaa hao%yaa.raYT/aQyaxa konaDI yaaMnaI Amaoirkna BaUimagat Xas~as~aMcaI caacaNaI punha sau$ krNyaacao AadoXa idlao.yaUesacaa

P`aitsaad 15 saPToMbar 1961 raojaI yau@ka Fla^T yaoqao na} kmaI ]%pnna doNaaáyaa BaUimagat P`ayaaogaaMcyaa maailakonao sau$ Jaalaa AaiNa 1962 maQyao %yaaMnaI AaNaKI 62 caacaNyaa Gaotlyaa.saaoivhet yauinayana iËyaaklaap 50 sfaoTaMcyaa maailakopya-Mt vaaZlaa.5 Aa^gasT 1962 raojaI maa^skaomaQyao mayaa-idt caacaNaI baMdI kravar svaaxarI krNyaat AalaI jyaat baa*ya AvakaXaatÊ paNyaaKalaI ikMvaa vaatavarNaat caacaNaI krNyasa manaa[- krNyaat AalaI.

1997 e@Jaa^iTk maosana

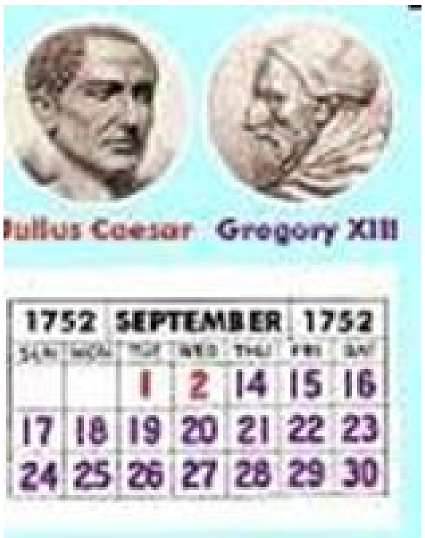
yaa idvaXaI “e@Jaa^iTk maosana” naavaacyaa]p^{1}ANau kNaacaa XaaoQa jaahIr krNyaat Aalaa.Xaas~&aMcaa Asaa AMdaja Aaho kI ivadoXaI maosaa^namaQyao caar vkak- AsaU Xaktat.[tr sava- &at kNaaMpoxaa vaogaLo Aahot.saMXaaoQana saMGaat nyaUyaa^k- P`aataMtIla APTna yaoqaIla b`aukhovhna la^baaoroTrIt Amaoirkna

AaiNa riXayana va [tr BaaOitkXaas~&aMcaa samaavaoXa haota.

2 saPToMbar

1752 g`aogaaoiryana k^laoMDr

g`aoT ib`aTnaÊ Aayala-MD AaiNa Amaoirkocyaa

- Uva- iknaaáyaavarIla ib`aiTXa vasaahtIMmaQyao jyauilayana k^laoMDrcaa XaovaTcaa idvasa haota.g`aogaaoiryana k^laoMDrcaa AvalaMba krNyaasaazI Akra idvasa vagaLNyaat Aalao haoto.jao ivaYauvavaR<aasah punha jauLvaNyaasaazI iDJaa[na kolao haoto.%yaamauLo puZcaa idvasa 14 saPToMbar haota. %yaaAaQaI dID XatkahUna AiQak kaLa paop g`aogarI 13cyaa hukumaanaMtr [TalaI AaiNa [tr k^qailak doXaaMnaI mhNajao sponaÊ paotu-gaala AaiNa paolaMD yaa doXaaMnaI 4 raojaI XaovaTcyaa vaoLI jyauilayana k^laoMDrcaa vaapr kolaa.Aa^@Taobar 1582 naMtr Íansanao 9 iDsaoMbar 1582 raojaI jyauilayana k^laoMDrcaa vaapr baMd kolaa.riXayaanao 20 vyaa Xatkacyaa sau$vaatIpya-Mt badla kolaa

naahI.31 jaanaovaarI 1918 hI XaovaTcaI jyauilayana tarIK haotI,.%yaanaMtr dusaáyaa idvaXaI 14 fob`auvaarI 1918 haotI.1912 maQyao caInacyaa kahI Baagaanao badlalao prMtu kmyauinasT ËaMtInatr 1949 maQyao caInamaQyao g`aogaaoiryana k^laoMDrcaa vaapr sqaaipt Jaalaa.

1930 pihlao piEcamaokDo naa^na¹sTa^p T/ansaATlaaMiTk Flaa[T

yaa idvaXaI yauraop to yaU.esa.laa jaaNaaro pihlao naa^na¹sTa^p ivamaana]D\DaNa pUNa- Jaalao karNa k^PTna iDyauDaona ka^sTo AaiNa Íansacao maa^irsa baolaaonTo ho 37 tasaat nyaUyaa^k-P`aataMtIla vh^laI sT/Ima yaoqao paohaocalao³DavaIkDo ka^sTo]javaIkDo baolaaonTo ´.

1985 TayaT^inak AvaXaoYaaMcaa XaaoQa

ib`aiTXa la@JarI laa[nar bauDalyaanaMtr 73 vaYaa-MnaI Aamaoirkna AaiNa ÍoMca

maaoihmaonao nyaUfa]MDla^MDpasaUna 560 maOla AMtravar TayaT^inakcao AvaXaoYa XaaoQaUna kaZlyaacaI GaaoYaNaa krNyaat AalaI.

1987 saIDI¹ivhiDAao

yaa idvaXaI ifilaPsanao saIDI¹ivhiDAao saadr kolaa.

1993 sposa sToXanacaa saMyau@t]pËma

Amaoirka AaiNa riXayaanao sposa sToXana tyaar krNyaasaazI saMyau@t]pËmaasa sahmatI do}na AvakaXaatIla dXakaMcaI spQaa-AaOpcaairkpNao samaaPt kolaI.

3 saPToMbar

1803 DalTnacaI ANau icanho

jaa^na DalTnanao %yaacyaa naaoTbaukmaQyao “Aa^bJavho-Xansa Aa^na d AlTImaoT paiT-klsa Aa^f baa^DIja A^MD doAr ka^imbanaoXansa”³ Observations on the Ultimate Particles of Bodies and their Combinations,” ´maQyao naaoMdvalao.jyaamaQyao %yaanao %yaacyaa ANau icanhacaI AaoLK k$na idlaI.23 Aa^@Taobar 1803 raojaI %yaaMnaI paNyaaWaro vaayaUMcao XaaoYaNa krNyaavar ek inabaMQa saadr kolaa jyaacaa inaYkYa- %yaaMnaI 21 saaQyaa AaiNa saMyauga GaTkaMcyaa ANaU vajanaacyaa maailakonao kaZlaa.

1925 yaUesaesa XaonanaDaoh eAriXap Ë^Xa

yaUesaesa naovhI eAriXap XaonanaDaoh ho

pihlao Amaoirkna inaima-t kzaor iDirijabala Ë^Xa Jaalao.AaohayaaotIla kalDvaola yaoqao jaaordar vaaáyaanao to vaadLamauLo AadLlao gaolao AaiNa naYT Jaalao.43 ËU sadsyaaMpOkI 14 jaNa marNa pavalao va 29 jaNa vaacalao.hoilayama vaayaU vaapraNaara ha Jaopoilana P`akaratIla pihlaa haota. 20 Aa^gasT 1923 laa to laa^Mca krNyaat Aalao haoto AaiNa 3 saPToMbar 1923raojaI %yaaMcaI Flaa[T caacaNaI GaoNyaat AalaI. A^lyauimainayama poMT kolaolyaa f^ib`aknao to Jaaklaolao haoto.to 680 fUT laaMba AsaUna %yaacao vajana 36 Tna haoto to55 Tna vajanaacaa Baar sahna k$ Xakt haoto. AaiNa P`aittasa sarasarI 65 maOla vaogaanao 5Ê000 maOla samaud`pya-Tna krNyaasaazI purosao [MQana vaahUna nao} Xakt haoto.jarI yaa ApGatacyaa baatmyaa

jagaBaratIla vaR<ap~aMnaI pihlyaa panaavar idlyaa trIhI hI XaaokaMitka ivasarlaI gaolaI Aaho.

1931 eiDsana [laoi@T/k p^saoMjar To/na

la^kvaannaa rolvao maagaa-nao nyaUyaa^k-cyaa Aasapasacaa QaUr kmaI krNyaacaa P`aya%na mhNaUna haobaaokona to maa^nT@laoAr pya-nt ivaVut]pnagarIya rolvaocao]d\GaaTna Jaalao.haobaaokona Tima-nala saaoDNaaáyaa pihlyaa bahu¹yauinaT T/onacyaa inayaM~Naat qaa^masa eiDsana svat: haoto.”ivakrlaa[nasa-”cao naava %yaaMcyaa sau$vaatIcyaa vaIkr saITsaazI zovaNyaat Aalao haoto.,vaIja purvaza krNyaasaazI rolvao maagaa-var]GaDyaa AaovhrhoD vaayasa-]Baartat %yaalaa ‘k^TnarI’ mhNatat.laaokaomaaoiTvhcyaa Ctavar ek ivaXaoYa saMpka-saazI ipMjara]BaarNyaat Aalaa haota.yaa ipMjaáyaatUna maaoTrlaa ivaVut P`avaah P`adana krNyaasaazI tao ipMjara k^TnarIlaa spXa- krtao.kmaI QaavaNaaáyaa [laoi@T/k T/onalaa maaozyaa [Mijana

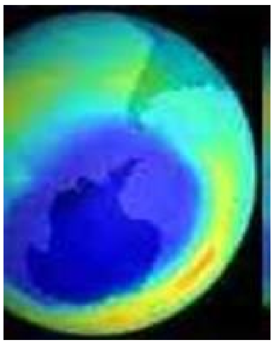
pa^varcaI garja Baasat naahI karNa to P`avaasaI Gao}na jaatat.ho laaokaomaaoiTvh p^saoMjar karsaarKo idsat haoto prMtu samaaor [Mijanacaa Dbaa haota.

1976 AMtrraYT/Iya samaud`I saMGaTna ]pg`ah ³**INMARSAT**´

yaa idvaXaI laMDnamaQyao Barlaolyaa AaMtrraYT/Iya saagarI]pg`ah saMGaTnaocyaa AiQavaoXanaat masauVavar svaaxarI kolaI.ho AaMtraraYT/Iya saagarI saMGaTnanao³ IMO ´ jahajaaMnaa iknaaáyaacyaa satt saMpka-t rahNyaasaazI ikMvaa AaNaIbaaNaIcyaa vaoLI madtIsaazI ka^la krNyaasaazI saxama krNyaasaazI sqaaipt kolao haoto.maga to samaud`at iktIhI dUr Asalao trIhI.1982 saalaI yaacyaa Aa^proXanalaa saurvaat JaalaI.15 eiP`ala 1999 raojaI [MTrna^Xanala maaobaa[la sa^Tolaa[T Aa^ga-naayaJaoXana³ IMSO ´cyaa doKroKIKalaI ek AMtr¹sarkarI saMsqaotUna eka KajagaI kMpnaIt $paMtirt Jaalao.ho Aata 11 ]pg`ah vaap$na jaagaitk naoTvak- P`adana krto.saagarI]VaogaÊ sarkar AaiNa ivamaana

vaahtUk yaasaazI maaobaa[la AaiNa inaiEcat saMP`aoYaNa saovaa P`adana krto.

2000 AaoJanacao iCd`

naasaanao f@t 11 dXalaxa caaOrsa maOlaaMcao iCd` daKvalao.jao Aajapya-Mt savaa-t maaozo Aaho. sT^TaoisfyarmaQaIla ivaËmaI kmaI tapmaanaamauLo dixaNa gaaolaaQaa-t vasaMt ?tUmaQyao AaoJaaona iCd`acaa ivastarasa madt JaalaI Asao maanalao Jaato. AMTai@T-k ihvaaLyaat dixaNa Q`auvaavar ADklaolyaa qaMD hvaomaQyao saUya-P`akaXa rasaayainaka AiBaiËyaa GaDvaUna AaNatao tovha jaulaOmaQyao AMTai@T-k AaoJaaonacaa áhasa sau$ haotao.iDsaoMbarcyaa sau$vaatIla naaovhoMbarcyaa]<araQaa-t tapmaana vaaZlyaamauLo to baMd haoNyaapUvaI-Aa^gasT AaiNa saPToMbarmaQyao tIv`a haoto.AMTai@T-ka AaiNa Aai@T-kvarIla AaoJaaona qar kmaI haoNyaacao inarIxaNa kolao jaat Aaho karNa AaoJaaona hanaIkark

AlT/vhayaaolaoT ikrNaao%sagaa-pasaUna pRqvaIcao saMrxaNa krta.9 saPToMbar 2000 pya-Mt icalaIvar KD\Da pDlaa.

4 saPToMbar

1882 koMid`ya vaIja vaaprNaaro pihlao vaR<ap~

eiDsana [lyauimanaoiTMga kMpnaInao P`adana kolaolyaa navaIna]plabQa ivaVut]jao-caa vaapr krNaaro vaR<ap~ nyaUyaa^k- Ta[msa haoto.yaa [maartItlaa pUvaI-ca tar laavalaI haotIÊ laa[T if@scar AaiNa [laoi@T/k maITr basavalao haoto.AaiNa %yaacaI AMDrrayaTsa-baaoDa-cyaa t&anao tpasaNaI kolaI haotI. saMpadkIya kxaat 27 tr maaojaNaI kxaat 25 idvao laavaNyaat Aalao haoto.dusaáyaa idvaXaI vaR<ap~acyaa svat:cyaa laoKat kamagaaraMnaI kaba-na¹iflaamaoMT idvyaaWaro P`adana kolaolyaa P`akaXaacaa baajaUnao ekmatanao kaOla idlaa.karNa to badlaolyaa ga^sa laa[iTMgapoxaa]jaL AaiNa isqar haota.%yaalaa kaoNatahI maLmaLNaara vaasa navhta AaiNa f@t baTNa dabaUna idvao laavaNao KUp saaoyaIcao haoto.kMpaoiJaMga AaiNa P`aosa $masaazI naMtr Aitir@t idvao jaaoDlao

gaolao.³Cayaaica~at nyaUyaa^k- Ta[msa [maartIcaa baahorIla Baaga´

1882 pihlao [laoi@T/k saoMT/la sToXana

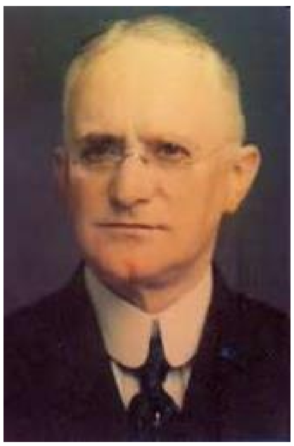
nyaUyaa^k- XahratIla 257 pla- sT/IT yaoqao eiDsana [laoi@T/kla [lyauimanaoiTMga kMpnaI

vaIja purvaNaaro pihlao koMid`ya ivaVut sToXana haoto.qaa^masa eiDsana %yaacyaa P`aaqaimak pazIra#yaacyaa vaa^la isT/T kayaa-layaat baTna dabaUna %yaacyaa Aa^proXanacao]d\GaaTna kolao. sToXanacaa “jambaao naMbar 1” janaroTr qaoT¹ krMT vaafovar caalaNaara Dayana^maao haota. ekTyaa Aamao-car %yaacyaa ekUNa 27 Tna vajanaapOkI 6 Tna haoto.AaiNa %yaat eAr kUilaMga vaaprlao haoto.to 1881 maQyao eiDsana maiXana va@sa- yaoqao baaMQalao gaolao haoto.AaiNa %yaacaI pihlaI caacaNaI 5 jaulaO 1882 raojaI JaalaI haotI.to saumaaro 716 maoNaba<aIcyaa P`akaXa evaZo idvao laavaU Xakt haoto.14 maihnyaat yaa eiDsanacyaa

pihlyaa pa^var sToXananao 508 sadsyaaMnaa saovaa idlaI.³Cayaaica~at pla- isT/T sToXanacaa baa(Baaga´

1888 kaoD^k k^maora jaa^ja- [sTmanalaa %yaacyaa baa^@sa

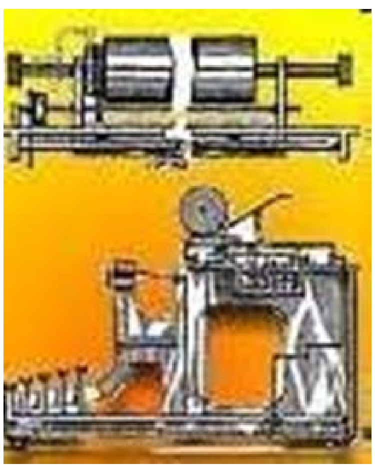

k^maoáyaasaazI eoithaisak Amaoirkna poTMT doNyaat Aalao.%yaaca idvaXaI %yaanao Kodak yaa T/oDmaak- naavaacaI naaoMdNaI kolaI.24 eiP`ala 1888 raojaI [-sTmana kaoD^k kMpnaIcaI sqaapnaa JaalaI.maaozyaaP`amaaNaavar]%padna kolaolaa yaa iDJaa[nacaa k^maora haota AaiNa tao faoTaog`aafIsaazI baajaarat AaNalaa gaolaa.%yaacaa jaaihratImaQyao “isT/Mga KocaaÊ kI caalaU kraÊ baTNa dabaa” ho vaNa-na kolyaaP`amaaNao yaacao Aa^proXana saaopo haoto.Aata kaoNaIhI ivaXaoYa kaOXalyaaiXavaaya kaOTuMibak kaya-

Ëmaacao va baahorIla dRXyaacao faoTao kaZU Xakt haota.yaacao vajana f@t 22 AaOMsa haoto.yaasaazI Tayapa^D ikMvaa TobalaacaI AavaXyakta navhtI.yaat if@sD¹faoksa laonsacaa vaapr krNyaat Aalaa haota.jaao vyaavahairkdRYTyaa %vairt e@sapaojar GaoNyaasa purosaa vaogavaana haota.%yaacaI raola iflma 100 ica~o GaoNyaasaazI puroXaI haotI.

1906 TMklaoKk

vhija-inayaatIla naa^rfaok yaoqaIla ra^baT- yaUjaIna Tna-r yaaMnaa "laoKna saMplyaavar AapaoAap prt yaoNyaasaazI maaoTarWaro caalavalaolyaa k^rojasah Ta[p rayaiTMga maXaIna" ³TayaprayaTr´ cyaa XaaoQaasaazI jaarI krNyaat Aaho.k^rojalaa sT/aokcya kaoNa%yaahI TPPyaavar prt yaoNyaasaazI kIbaaoD-varIla kI¹ilavhr dabaUna prt yaoNyaasaazI tsaoca laa[na spoisaMga ma^nyau/Ala ikMvaa svayaMcailat

maaQyamaaWaro P`adana kolao gaolao.Cpa[-cyaa idXaonao k^roja fID krNyaasaazI kmaI Xa@tIcaI maaoTar va ]laT idXaonao prt yaoNyaasaazI ]cca Xa@tIcaI maaoTar AaiNa %yaaMcaI iËyaa inayaMi~t krNyaasaazI AavaXyak yaM~Naa tyaar kolaI gaolaI.irvhsa-sT/aokcyaa XaovaTI prt yaoNaaáyaa k^rojacaa P`aBaava kmaI krNyaasaazI bafirMga maok^inaJamacaa samaavaoXa krNyaat Aalaa.

³Cayaaica~at k^roja AaiNa PlaoT£Ta^p¥cao tpXaIla dXa-ivat Aahot AaiNa Ta[p rayaiTMga maXaInacaI ivaBaagaIya]McaI dXa-ivato´

1951 Amaoirkna koimakla saaosaayaTIcyaa sqaapnaocyaa 75 vyaa vaQaa-pnaidnaI Amaoirkna paosTacao itkIT

Amaoirkna koimakla saaosaayaTIcyaa 75 vyaa vaQaa-pna idnaacyaa inaima<aanao Amaoirkonao paosTacao itkIT jaarI kolao. jaaMBaLa¹tpikrI rMgaacao tIna sT^mp daKvato. e.saI. esa.cao sadsya jyaa]VaogaaMcao

P`aitinaiQa%va krtat AXaa [maartIcyaa paEva-BaUmaIvar P`atIk kaya-rt Aaho.P`ayaaogaXaaLa]pkrNao AaiNa majakUr “Amaoirkna koimakla saaosaayaTI¹DayamaMD jyauibalaI 1876¹1951” CapNyaat Aalao haoto.75 vyaa ihrk mahao%savaI cyaa saMdBaa-t pihlyaa idvasaacyaa itkITacao]d\GaaTna nyaUyaa^k-Xahrat Jaalao.toqao A.C.S. cao vaaiYa-k AiQavaoXana haoto.

1951 T/ansaka^inTnaoMTla Amaoirkna TIvhI jaovha naosa^na Íainsaskao yaoqaIla japanaI XaaMtta AiQavaoXanaacyaa]d\GaaTna sa~alaa saMbaaoiQat kolao tovha raYT/aQyaxa h^rI T/umana yaaMnaI Amaoirkot T/ansaka^inTnaoMTla Toilaivhjana saovaocao]d\GaaTna kolao.hI pirYad japanasaaobatcyaa Xa~u%vaacyaa samaaPtIcaI AaOpcaairkta krola AaiNa japanacyaa Aiqa-k punaP`aa-PtIsaazI drvaajaa ]GaDola. Aajapya-Mt savaa-t maaoza ekla ToilaivhjanaP`aoxak AMdajao 30 dXalaxaahUna

AiQak laaokaMnaI paihlaa %yaaMnaI AQyaxa T/umana yaaMnaa paihlao.kahI d`Ut nyaU [MglaMDpya-Mt Waro yaacaa pirNaama mhNaUna 40 dXalaxa Da^lar payaaBaUt sauivaQaanamaQyao gauMtvaNaUk Jaalal. saMpUNa- Amaoirkot 80 sqaanakaMnaI T/umanacao BaaYaNa P`aaPt kolao AaiNa P`asaairt kolao.maayaËaovaovh tM~&anaanao sa^na Íainsaskao to iXakagaao pya-Mt dUrdXa-na isagnala P`asaairt kolao.toqaUna to ivaVmaana samaaxaIya kobalsavar pUva-iknaaáyaavar naoNyaat Aalao.

1964 faoqa- raoD ib`aja yaa idvaXaI 6Ê156 fUT laaMbaIcyaa faoqa- raoD ib`aja vaahatukIsaazI

]GaDlaa.tao %yaavaoLI yauraopmaQaIla savaa-t laaMba haota.vkInsaforI yaoqaIla faoqa- raoD ib`aja DavaIkDo daKvalaa Aaho.daonhI rovvao³1890´ AaiNa rsto pUla AXaa izkaNaI

Aaho jaoqao jvaalaamauKI KDkacaa pRYzBaaga Aaho.ha pRYzBaaga saMrcanaosaazI caaMgalaa payaa tyaar k$ Xaktao.daonhI pUla faoqa-Ëa^isaMgacyaa eoithaisak mah%vaacao Aahot karNa ha pUla]GaDlyaamauLo 800 vaYaa-pUvaI-caI forI saovaa saMpuYTat AalaI.

2006 maoMdujvar lasa

raYT/Iya baala lasaIkrNa kaya-Ëmaacaa ek Baaga

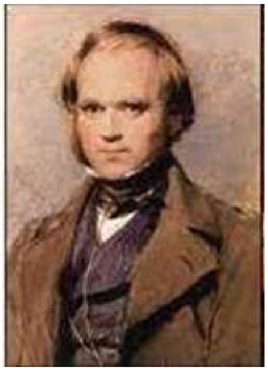

mhNaUna g`aoT ib`aTnamaQyao P`aqamaca daonaÊ caar AaiNa tora maihnyaaMcyaa sava- baaLaMnaa maoinaMjaayaTIsacyaa P`akarasaazI lasa doNyaat AalaI.hI lasa nyaUmaaokaokla raogaapasaUna saMrxaNa krNyaasaazI tyaar kolaI gaolaI haotIo.jyaamauLo maoMdUjvar AaiNa saoiPTsaImaIyaa haotao.tao ek AitXaya gaMBaIr saMsaga- Aajaar Aaho.%yaacaa maR%yaUdr 20 T@ko Aaho.saMsagaa-pasaUna vaacalaolya maulaaMpOkI ek catuqaa-MXa maoMdUcao AayauYyaBar nauksaana hao}na baihropNa AaiNa Apsmaaracaa saamanaa kravaa

laagatao.%yaamauLo lahana maulao ivaXaoYat: Asaurixat Asatat.yaa lasaIcaa purvazadar vaayaqa famaa-syauiTklsa kMpnaI haotI.Amaoirkot %yaacaa vaapr kolyaanao yaa Aajaarat maQyao laxaNaIya GaT Jaalyaacao idsaUna Aalao.vaYaa-Mlaa AMdajao 50 baalaaMnaa nyaUmaaokaokla maoinaMjaaiTsacyaa ivanaaXakarI pirNaamaaMpasaUna saMrxaNa imaLNyaacaI Aapoxaa Aaho.

5 saPToMbar

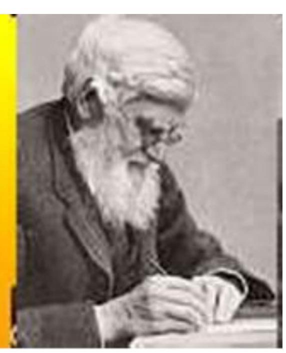
1831 caalsa- Daiva-na

yaa idvaXaI P`aqamaca ecaemaesa baIgalacao kmaaMDr k^PTna ra^baT-ifTJara^ya yaaMnaa BaoTlao.jao %yaaMcyaa 1831 to 1836 yaa paca vaYaa-Mcyaa maaoihmaovar k^ibanamaooT haoto.%yaa P`avaasaat Daiva-nanao ga^lapaosaa baoTaMnaa BaoT idlaI.jyaamauLo %yaacyaa]%ËaMtI isawaMtalaa P`aorNaa imaLalaI. ³Cayaaica~at DavaIkDo k^PTna ra^baT-ifTJara^ya va]javaIkDo caalsa- Daiva-na´

1857 caalsa- Daiva-na

caalsa- Daiva-na jao Aata 48 vaYaa-cao Aahot %yaaMnaI]%ËaMtIcaa isawaMt P`akaiXat kolaa navhta.yaa idvaXaI %yaaMnaI

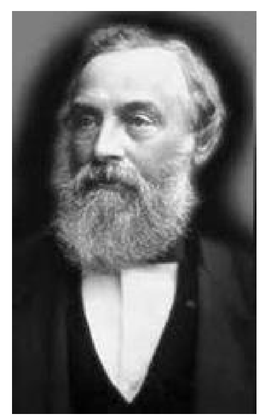
hava-D- vanaspitXaas~& Aasaa g`ao yaaMna p~

pazvaUna %yaaMcyaa isawaMtavar cacaa-kolaI.g`ao AaiNa [traMkDUna imaLalaolao Pa`ao%saahna AaiNMa AalÍoD rsaola vaa^lasanao svatM~pNao taoca isawaMt ivakisat kolaolyaa navaIna &anaamauLo Daiva-nalaa 20 vaYaa-McaI AinaiEcata saMpvaNyaasa madt JaalaI AaiNa %yaacya klpnaa P`akaiXat krNyaasa P`avaR<a kolao.³Cayaaica~at DavaIkDUna AnauËmao caalsa- Daiva-naÊ Aasaa g`ao AaiNa AalÍoD rsaola vaa^lasana´

1831 balaUna]D\DaNaacaa ivaËma

maITirAaolaa^ijasT jaomsa glaoXar AaiNa %yaaMcao payalaT honrI TosaI ka^@savaola yaaMnaI 7 maOla]McaIvar fugyaacaI caZa[-

kolaI.fugyaatUna P`avaaXaaMnaI gaazlaolaI hI savaao-cca]McaI AsalaI trI %yaacaI naomakI]McaI A&at Aaho.karNa glaoXarnao caotnaa gamaavalaI haotI AaiNa tao ba^raomaITr vaacaNyaasa Axama

haota.payalaTcyaa QaaDsaI P`aya%naamauLo %yaacaa maR%yaU qaaoD@yaat TLlaa.caZtanaa AaQaIca naaoMdvalaolyaa e@sTapaolaoiTMga maapanao ]McaIcaa AMdaja laavalaa gaolaa.1862¹66cyaa drmyaana glaoXarnao fugyaanao caZa[- kolaI %yaapOkI AnaokaMcaI vyavasqaa ib`aiTXa AsaaoisaeXanacyaa saimatInao kolaI haotI.]cca]McaIvar vaatavarNaatIla tapmaana AaiNa Aad`- ta yaasaarKI vaO&ainak inarIxaNao par paDnao ha %yaaMcaa]_oXa haota.³]javaIkDIla Cayaaica~at AnauËmao maITirAaolaa^ijasT jaomsa glaoXar AaiNa payalaT honrI TosaI ka^@savaola´

1871 g`aoT iJambaabao

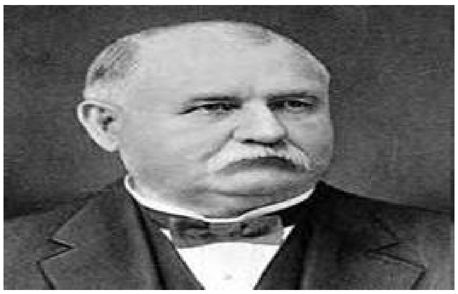

yaa idvaXaI kala- maa]ca ha ek jama-na BaUvaO&ainak AaÍlkotIla]p¹sahra saQyaacyaa dixaNaokDIla iJambaabvaomaQaIla g`aoT iJambaabvaocyaa AvaXaoYaaMvar paohaocalaa.sqaainak krMgaa AaidvaasaIMnaI maa]calaa jaMgalaI sqaanaakDo naolao jaoqao %yaaMnaI 100 ekr g`a^naa[Tcao AacCadna paihlao. maaoTa-riXavaaya g`aanaa[Tcyaa iBaMtI baaMQalyaa gaolyaa AaiNa %yaa 32 fUT]Mca hao%yaa.AvaXaoYaaMcaI tpasaNaI krNaara maa]ca ha pihlaa yauraoipyana haota.prMtu XatkanauXatko AaQaI jaaoAaAao DI ba^raosanao %yaacyaa da AaiXayaa paotu-galjaaMcyaa ivajayaacyaa naaoMdImaQyao %yaaMcyaaba_la jao eoklao haoto³prMtu %yaanaI svat: paihlao navhto´to ilaihlao haoto.DoivhD r^MDla ma^ikvhr yaanaI 1906 maQyao mauL AaiÍkna vaMXaaba_la ilaihlyaaiXavaaya %yaanaMtrcao tpasakto-

Ayaaogya vaNa-WoYaI haoto.AaiNa %yaaMnaI baaMQakamaacao Eaoya gaaoáyaa laaokaMnaa idlao.

1885 ga^sa³poT/aola´pMp

pihlyaa Amaoirkna ga^sa pMpacaa XaaoQa laavaNaaro isalvhansa baa^Jar yaaMnaI [MiDyaanaatIla faoT- vaona yaoqaIla saivh-sa sToXanacao maalak jaok gaMpr yaaMnaa %yaacaI P`aarMiBak ivaËI kolao.pMpamaQyao 1 ba^rla poT/aola haoto AaiNa yaalaa gaaoTI vha^lvh AaiNa laakDI PlaMgar haota.ho baa^Jarcyaa kaozarat baaMQalao gaolao AaiNa 1887 laa %yaacao poTMT Jaalao.

1947 roiDAaoAayasaoTaop inayaa-t kolao

TonaIsaI maqaIla Aaok rIja yaoqaIla i@laMTna

la^baaoroTrIja maQauna prdoXaat ikrNaao%sagaI- samasqaainakaMcaI pihlaI Amaoirkna iXapmaoMT inaGaNaar haotI.

pa^laIisaqaoimayaa yaa r@t ivakaracyaa tatDIcyaa kosavar]pcaar krNyaasaazI Aa^sT/oilayaacyaa ka^manavaolqa e@sa¹ro AaiNa roiDyama la^baaoroTrI³ CXRL´maolabaaona-saazI roiDAaoAayasaoTaop fa^sfrsa¹32 cao 20 imaila@yaurIjanao p^koja tyaar krNyaat Aalao. Aa^sT/oilayana dUtavaasaacyaa vaO&ainak saMpk- AiQakaáyaanao Amaoirkot vyavasqaa kolaI haotI.Aaok irjacyaa yauroinayamacyaa iZgaaáyaacaa vaapr k$na samasqaainakaMcao]%padna kolao gaolao AaiNa AMdajao ikMmatIlaa ivaklao gaolao.roiDAaoAayasaoTaopcao AQao-AayauYya kovaL 14.3 idvasa Asalyaanao %yaaMcaI vaahtUk ivamaanao krNyaat AalaI.

1977 vha^yaojar 1

yaa idvaXaI naasaanao TayaTna¹saoMTa^r ra^koTvar FlaaoirDa yaoqaUna vha^yaojar 1 laa^Mca kolao.%yaacaP`amaaNao maagaIla maihnyaat mhNajao 20 Aa^gasT 1977 raojaI vha^yaojar 2 P`axaoipt krNyaat Aalao.

6 saPToMbar

1819 laoqa

knaoi@TkT maQaIla imaDlabarI yaoqaIla qaa^masa bla^McaaD- yaaMnaa Íaofa[la laoqasaazI Amaoirkna poTMT jaarI krNyaat Aalao.tao baMdukaMnasaazI saar#yaa inayaimat fa^ma- tyaar krNyaasa saxama haota.%yaacyaa yaM~anao namaunaacyaa pRYzBaagaacao GaYa-Na krNyaasaazI GaYa-Na caak vaaprlao.%yaaca XaaFTvar ek kiTMga ivhla vaaprlaa jyaamauLo vak-pIsa samaana samaaocca var kaorlao jaat Asao.ho maXaIna 13 kamagaaraMcao kama krt Asao. AaXaa P`akaro kmaI Kcaa-t tyaar saaih%ya P`adana krt Asao.%yaacyaa Baavaacyaa karKanyaat T^k banavaNyaacaa maXaInacaa XaaoQa laavalyaanaMtr bla^ncaaD-laa Amaoirkot ma^saocyaUsaoTmaQaIla isP`aMgafIlD Aamaao-rInao BartI kolao haoto.jaoNao k$na taofaMcao saUTo Baaga kaya-xamatonao tyaar krNyaasaazI maXaInsa tyaar krNyaat

yaotIla.ka^Mg`aosanao %yaacao poTMT daonada vaaZvalao.

1879 [MglaDmaQaIla pihlao Toilafaona e@sacaoMja

Toilafaona kMpnaI ilaimaToDnao eiDsanacyaa

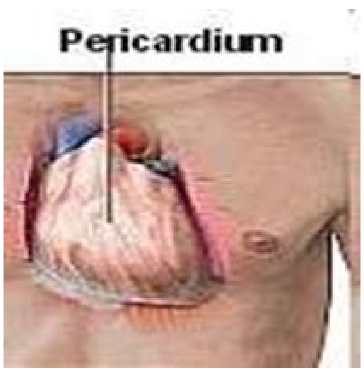

P`aNaalaIcaa vaapr k$na laMDnacyaa laaombaaD- sT/IT yaoqao pihlao saava-jainak ib`aiTXa Toilafaona e@sacaoMja]GaDlao hI saovaa P`a%yaxaat ek Ananya @laba haotI.jyaasaazI sadsyaaMnaI vaga-NaI idlaI haotI mhNaUna 'g`aahk' XabdacaI]%p<aI JaalaI.e@sacaoMjanao daona p^nala ivalyamsa isvacabaaoD-sah f@t Aaz sadsyaaMnaa saovaa idlaI.jaaoDlaolyaa kayaa-layaamaQyao KajagaI saMBaaYaNao maaozyaa Aavaajaat ikMvaa lahana Aavaajaat kolaI jaa} Xakt haotI.vaYaa-cyaa AKorIsa 200 sadsyaaMsah XahratIla laIDOnaha^la sT/IT AaiNa vaosTimansTr yaoqao AaNaKI daona e@sacaoMja []GaDNyaat AalaI.%yaaca vaYaI- kMpnaInao glaasagaaoÊ ma^McaosTrÊ ilavhrpUlaÊ XaoflIDÊ eiDnabaga-

Ê baima-Mgah^ma AaiNa ib`asTla yaoqao Toilafaona e@sacaoMja]GaDlaI.

1891)dya Xas~iËyaa

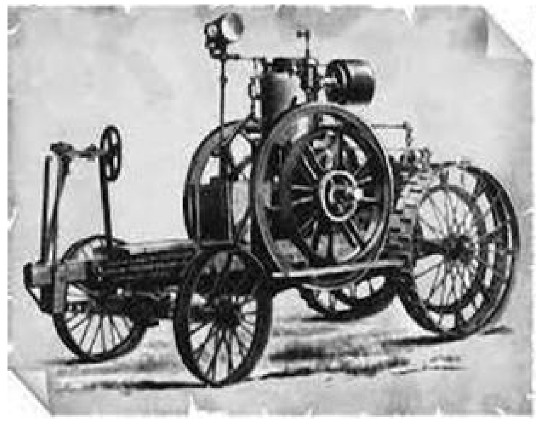
yaa idvaXaI porIkaiD-yama³)dyaacyaa snaayaUBaaovatI AsalaolaI d`va ipXavaI´ saIvana

³jaKma baMd krNyaa Gaatlaolao Tako´ krNyaacaI pihlaI Xas~iËyaa saoMT lau[-sa yaoqalla saITI ha^ispTlamaQyao Jaalala.maoiryana isamsa ka^laoja Aa^f maoiDsaInamaQalla paoT AaiNa i@lainakla saja-rIcao P`aaQyaapk honrI saI.DalTna yaaMnaI 22 vaYaI-ya jaomsa ka^ina-Xa yaa maaNasaacyaa porIkaiD-yamamaQalla 2 [Mca gssh du$st kolao.jao eka BaaMDNaat vaar Jaalaolyaa jaKmaomauLo Jaalao haoto.hI ek QaaDsaI Xas~iËyaa haotI yaat vaxasqaLacaI paokLI]GaDNao samaaivaYT haoto.jaovha samakalaIna vaOVkIya mataMnaI)dyaavarcyaa jaKamaaMvar]pcaar krNyaasa nakar idlaa haota.naMtr fob`auvaarI 1895 maQyao

DalTnanao A^naalsa Aa^f saja-rIt %yaaMcaI P`aiËyaa naaoMdvalaI.D^inayala hola ivalyamsa ek kRYNavaNaI-ya Amaoirkna saja-na haoto.%yaaMnaI hI Xas~iËyaa kolaI.

1892 AmaoirkotIla pihlaa ga^saaolaIna T/^@Tr ivaklaa gaolaa

Amaoirkot ivaklao jaaNaaro pihlao poT/aola T^/@Tr Aayaaovaa yaoqaIla Íao[ilaca yaoqaIla inamaa-ta jaa^na Íaoilaca yaaMnaI pazivalaa haoto.to saa]qa DakaoTa maQaIla la^MgafaoD- yaoqao pazivaNyaat Aalao.jyaat vaafovar caalaNaaáyaa yauinaTsaazI laakUD ikMvaa kaoLsaa purvaza sahja]plabQa navhta.toqao %yaaca vaYaI- 24 saPToMbar to 16 naaovhoMbarpya-Mt maLNaIcaa hMgaama haota.%yaacaI 16 AEvaXa@tI maXaIna fa^rvaD- AaiNa irvhsa-maaoXana daonhIsaazI sajja haotI.ho

ra^ibansanacyaa caalaNaaáyaa igayarvar laakDI tuLyaaMvar basavalaolao vh^na DyauJaona]Byaa isaMgala isalaoMDr ga^saaolaIna [MijanaWaro samaiqa-t haoto.yaa daoGaaMnaI jao.Aaya.kosa maLNaI maXaIna AaiNa vahana caalavalao.Íaoilacanao 10 janaovaarI 1893 raojaI vaa^Trlau g^saaolaIna T^@Tr [Mijana kMpnaI sqaapna kolaI.jaI 1918 maQyao jaa^naDIro Plaao kMpnaInao tabyaat GaotlaI.

1947 Amaoirkocao pihlao laaMba pllyaacyaa ra^koTcao samaud`at P`axaopNa

ivamaana vaahk imaDvao ho pihlao Amaoirkna jahaja banalao jyaatUna laaMba pllyaacyaa ra^koTcao P`axaopNa kolao gaolao.Aa^proXana sa^MDIcaa ek Baaga mhNaUna vaO&ainak inarIxakaMsah pkDlaolao vhI 2 ho ra^koT Flaa[T Dokva$na Amaoirkocyaa pUva- iknaarp+IvarIla XaMBar maOla sqaanaaMva$na saaoDlao gaolao.ra^koTnao saUmaaro 6 maOlaaMcaa P`avaasa kolaa. hI jahaja P`axaopNa caacaNaI

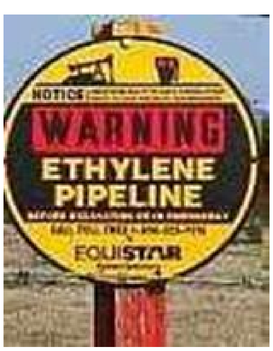
f@t ekdaca GaoNyaat AalaI.ra^koTcaa Dokvar sfaoT Jaalaa tr %yaacao kaya pirNaama haotIla ho pahNyaasaazI vh[-T sa^MDsa yaoqao isamyaulaoToD ivamaana vaahU jahajaacyaa Dokvar pUvaI-cyaa caacaNyaa kolyaa gaolyaa hao%yaa.20 maaca- 1945 raojaI laa^Mca krNyaat Aalaolyaa imaDvaocao naotR%va k^PTna AlbaT- kolaa^ga maaoroha}sa yaaMnaI kolao haoto AaiNa rIAr A^Dimarla jaa^na jaoMinagsa ba^laoMTa[na yaaMcyaa naotR%vaaKalaIla Task g`aupcao P`amauK haoto.

1954 ANaUivaVut janaroTr ponaisalvhoinayaatIla iXaMgapaoT- yaoqao kovaL XaaMttapUNa- vaaprasaazI samaip-t kolaolyaa pihlyaa Amaoirkna pUNa-strIya ANauivaVUt inaima-tI koMd`acaI sqaapnaa JaalaI.kaolaaor^DaotIla Donvhr yaoqaUna dUrdXa-na maaQyamaatUna AQyaxa AayaJaona ha^var yaaMnaI roiDAao inayaMi~t Xa@tIXaalaI yaM~anao isagnala

idlaa.2 iDsaoMbar 1957 raojaI ANauBa+I pUNa-Xa@tInausaar caalaU JaalaI.saumaaro 3 AazvaDyaaMnaMtr 23 iDsaoMbar raojaI 60 maogaa va^T ivaVut inaima-tIcaI xamata gaazlaI.ho 2Ê50Ê000 GaraMcyaa Xahralaa ivajaocaa purvaza krNyaasaazI puroXaI haotI.PlaaMTmaQyao ekla dabayau@t paNyaacyaa P`akarcaa ANau+Icaa samaavaoxa haota. Jaao [lao@T/Ik Tbaa-[na¹janaroTr caalaivaNyaasaazI puroXaa dabaanao vaaf tyaar krt haota.25 mao 1958 raojaI %yaaca raYT/aQyaxaaMnaI vaa^iXaMgTna DI.saI.yaoqaUna rImaaoT kMT/aolaWaro ho saMyaM~ AaOpcaairkpNao samaip-t kolao.to 1982 pya-Mt kaya-rt haoto.

1958 [iqalaIna pa[plaa[na

yaa idvaXaI vaahtukIsaazI P`aqama Amaoirkot AMtrrajya pa[plaa[na lau[-iJayaanaatIla laok caalsa- AaiNa To@saasamaQaIla Aa^rOja drmyaana saovaot zovaNyaat AalaI. 6.5À8 [Mca pa[plaa[na 30 maOla

laaMbaIcaI haotI.tI Aa^roMja yaoqaIla EI duPont de Nemours & Company laa kRi~ma rbarinaima-tIsaazI [iqalaIna purvat haotI.Aata To@saasamaQaIla 14 ka]nTI AaiNa daona p^irXamaQyao XaokDao maOlaaMcyaa [iqalaIna pa[plaa[na Aahot.lau[-iJayaanaa maQyao to [iqalaIna]%padkalaa Anaok rasaayainak]%padk AaiNa BaUgaBaa-tIla ivaihrIMcaa vaapr k$na saazvaNa sauivaQaaMXaI jaaoDtat.[iqalaIna ho Anaok]pyaaogaaMsaazI pa^ilaiqalaIna]%padnaaMnaQyao doKIla tyaar kolao jaato jyaamaQyao g`aahkaopyaaogaI vastu GaraMcao va vahnaaMcao Anaok Baaga yaaMt samaavaoXa haotao.

1978 AnauvaaMiXak AiBayaaMi~koWaro [nsauilana

Amaoirkna Xaas~& [-.kaolaaya

ba^@Toiryaacyaa sT/onaWaro maanavaI¹P`akarcao [nsauilana tyaar krNyaacaI GaaoYaNaa kolaI.jaI janauk¹ivacCaodna

tM~acyaa Anaok maihnyaaMcyaa saja-naXaIla vaapranaMtr AnauvaMiXakir%yaa tyaar kolaI gaolaI haotI.ho kama k^ilafaoina-yaatIla sa^na Íainsaskao yaoqaIla baayaaokoimaklafma-jaonaonTok [Mk AaiNa la^sa eMjaoilasa yaoqaIla isaTI Aa^f haop na^Xanala maoiDkla saoMTryaaoqaIla saMXaaoQakaMnaI saMyau@t P`aya%na kolao haoto. [Mnsauilanacao XarIratIla saamaanya ]%padna svaaduipMDacyaa poXaIMmaQyao haoto.ivaiXaYT jaInsa ³DIenaecao ivaBaaga´ Waro P`aaog`aama kolaolao.Xaas~&aMnaI yaa janaukaMcyaa P`atIMcao saMXlaoYaNa kolao AaiNa to AatDyaaMtIla saUxmajaMtU escaoiricayaa kaolaIcyaa kmakuvat P`ayaaogaXaaLot Gaatlao.1982 maQyao [Mnsauilana ho elaI ilalaI A^MD kMpnaIcao hyaumyauilana ho maako-iTMga kolaolao pihlao rIka^mbaInaMT AaoYaQa haoto.³Cayaaica~at g`afIk rIka^mbaInaMT DIenae saola klcar saUicat krto.´

7 saPToMbar

1674 laI]vaonahaoknao kolaolao tlaavaacyaa paNyaacao vaNa-na

yaa idvaXaI A^MTaonaI vh^na laI]vaonahaok yaaMnaI ra^yala saaosaayaTIlaa %yaaMcyaa sattcyaa saMP`aoYaNaacyaa maailakot tlaavaacyaa paNyaavarIla %yaaMcyaa inarIxaNaacao vaNa-na krNaaro p~ ilaihlao %yaat g`aIna k^raofa[T Algaa ispraogaayaracao spYT vaNa-na samaaivaYT haoto.P`aaoTaoJaaoAacao ho pihlao roka^D- kolaolao inarIxaNa haoto.

1776 paNabauDI

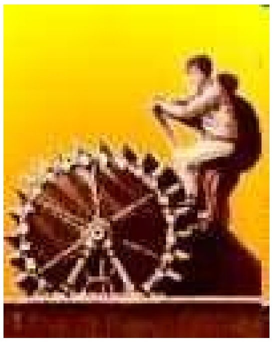
yauwkaLatIla vaaprasaazI banavalaolaI pihlaI Amaoirkna paNabauDI Amaoirkna TT-lacaa vaapr nyaUyaa^k- baMdrat sfaoTko jaaoDNyaasaazI kolaa gaolaa.yaa jahajaacao P`amauK A^Dimarla haovao haoto.’Ta^po-

Dao’ mhNaUna AaoLKlao jaaNaaro ho Xas~ haoto.150 paOMD kaLyaa pavaDrsah AaiNa GaDyaaLacyaa vaoLocao Fyauja Asalaolao ho Xas~ haoto.sfaoT haoNyaapUvaI- to jahajaapasaUna vaogaLo Jaalao trI qaaoDo nauksaana Jaalao. paNabauDI f@t ek P`avaasaI basaU Xakola evaZIca haotI.eJara laI Waro tI caalavalaI gaolaI.24 [Mca vyaasa Asalaolao daona blaoD laakDI Pa`aopolar 3 naa^Tsa pya-Mt gatI dot haoto.knaoi@TkTmaQalla saayab`aUk cyaa DovhID bauXanaola yaaMnaI baaMQalao haoto jyaanao yaacyaa halacaalaIsaazI ek saUkaNaU AaiNa dusara Pa`aopolar P`adana kolaa haota. bauDNyaasaazI iga+I mhNaUna Gaotlaolao paNaI kaZNyaasaazI h^NDpMp basaivaNyaat Aalaa haota.

1822 T/oDimala

nyaU yaa^k- isaTI tu$Mgaat kNaIsa dLNyaasaazI

T/oDimala pUNa- krNyaat AalaI. jyaamaQyao ekavaoLI 8 to 16 kOVaMnaa KUp $Md 5 fUT vyaasa AsaNaaáyaa p^Dla cakacyaa

payaáyaava$na caalata yaot Asao.P`a%yaok foáyaa naMtr GaMTa vaajat Asao.Amaoirkot AXaa P`akarcaa ha pihlaaca P`akar haota.prMtu tao ib`aTnamaQyao yaapUvaI- yaXasvaIpNao vaaprNyaat Aalaolyaa dMDnaIya klpnaovar AQaairt haota.23 saPToMbar 1822 raojaI %yaacao]%padna sau$ Jaalao.tovha to drraoja 40 to 50 bauXaola ka^na- dLlao jaat Asat.ha P`aklp sTIfna g`aIlaoT AaiNa AayaJa^k ka^ilansa yaaMnaI saaosaayaTI fa^r d iP`avhoXana Aa^f pupoirJamacyaa vyavasqaapkaMnaa saucavalaa haota.AaiNa mahapaOraMnaI tao svaIkarlaa haota.³Cayaaica~ : sTIfna g`aIlaoT´

1850 rolvaomaagaa-varIla laaoKMDI pulaaMcaa ivaXvaasa gamaavalaa

saayaMiTifk Amaoirkna inayakailakanao “Aayana- rolaraoD ib`ajaosa” ba_la baatmaI idlaI kI “nyaUyaa^k- AaiNa erI rolvaomaagaa-var AapGaat JaalyaapasaUna kMpnaInao laaoKMDI pUla]Baarayacao

naahIt AaiNa]rlaolao daona pUla kaZayacao zrvalao Aahot.%yaaMcyaa jaagaI laakDI pUla]Bao kolao jaatIla” 1849 maqyao kMpnaInao tIna laaoKMDI pUla baaMQaNyaacaa P`ayaaoga kolaa AaXaa P`akarcaa ha pihlaa rolvao maaga-haota.31 jaulaO 1849 raojaI mast haopjavaL ek pUvao-kDo jaaNaarI sTa^k T/ona yaapOkI ek pUla AaolaaMDt haotI.tovha AiBayaM%yaalaa maaoza Aavaaja eokU Aalaa.pUNa- q`aa^Tla ]GaDUna %yaanao [Mijana saurixatpNao plaIkDo naolao.prMtu ]va-irt T/ona Kraba Jaalaolyaa puulaasah KaDIt pDlaI. eka b`aokma^na AaiNa daona sTa^kmana yaaMnaa jalva gamavaavaa lagalaa.[3] Cayaaica~at AaohayaaomaQalla baTaivayaa yaoqalla ilaTla imayaamaI nadI 1884 tIla rolvao pUla kaosaLlyaacao dRXya´

1888 pihlao baobaI [na@yaUbaoTr

nyaUyaa^k-cyaa vaa^D[sa AayalaMDvarIla sToT [imag`aMT

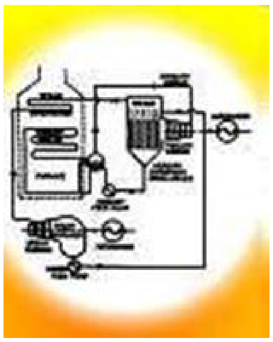

ha^ispTlamaQyao ABa-kacaI kaLjaI GaoNyaasaazI Amaoirkot P`aqama baobaI

[na@yaubaoTrcaa vaapr krNyaat Aalaa.eiDqa elaonaa^r ma^@laInacao vajana 2 paOMD 7 AaOMsa haoto.maulat: “h^icaMga k^Dla” Asao mhNatat.ho]pkrNa 3 fUT caaOrsa AaiNa 4 fUT]Mca haoto.ho P`asaUtI vaa^D- Da^@Tr A^lana ema.qaa^masa AaiNa ivalyama saI DoimaMgyaanaI banavalao haoto.1904cyaa jaagaitk maoLyaat TonaoiXayana [-.ema.baoilasa yaaMnaI 14 maoTla Íoma glaasa [na@yaUbaoTrcao satt vaoMiTlaoXana AaiNa 90 AMXa f^.tapmaanaacao P`adXa-na kolao.jyaamaQyao AnaaqaaEama AaINa garIba kuTMubaatIla vaastivak Qaao@yaat Asalaolaa ABa-kacaI kaLjaI GaoNaaáyaa pircaairka]pisqat

hao%yaa.ABa-kaMcaI kaLjaI P`adXa-na P`avaoXa XaulkaWaro idlaI gaolaI.

1923 para baa^yalar [laoi@T/k janaroTr

janarla [laoi@T/knao XaaoQalaolyaa P`aayaaoigak para baa^yalar Tbaa-[na haD-faoD- [laoi@T/k laa[T kMpnaIcyaa Dca pa^[MT sToXana yaoqao saumaaro 1Ê500 iklaaova^T valja inamaa-Na krNyaasa sau$vaat kolaI.kovaL sTIma Tbaa-[napoxaa to AiQak [MQana kaya-xama Asalyaacaa davaa krNyaat Aalaa.]kL%yaa paáyaalaa ³354 AMXa sao.´laa paNyaacyaa baaYpIBavana krNyaapoxaa ekUNa]YNata [napuTcaa ek lahana AMXa AavaXyak haota AaiNa tao kmaI dabaanao caalatao jyaamauLo pa[-PsamaQyao kmaI taNa pDtao.para vaafonao Tbaa-[nacaa pihlaa TPpa caalaivalyaanaMtr paáyaamaQaUna baahor pDNaarI]YNata sTIma Tbaa-[na dusaáyaa TPPyaasaazI sTIma tyaar krNyaasaazI vaaprlaI gaolaI.1947 pya-Mt tIna pUNa- P`aNaalaI saMyaM~o baaMQaNyaat AalaI haotI.prMtu

naMtr parMpairk sTImaPlaaMTcaI kaya-xamata paraÀvaafocyaa caËapoxaa jaast JaalaI.%yaamauLo hI ivaYaarI rcanaa saaoDNyaat AalaI.

1936 Tasmaainayana vaaGa namaXaoYa

XaovaTcaa &at Tasmaainayana vaaGa³qaayalaisana´ haobaT-P`aaNaIsaMg`ahalayaat marNa pavalaa.ha ku%`yaasaarKa maasaU-ipyala jyaalaa %yaacyaa p+odar maagaIla Baagaava$na ho naava doNyaat Aalao Aaho.TasmaainayaamaQyao naamaXaoYa haoNaarI pihlaI &at sastna P`aaNaI jamaat haoya.Xaotacao nauksaana krNaara AinaYT iXakarI P`aaNaI mhNaUna sqaainak yauraoipyanaaMnaI yaa P`aaNyaacaI pwtXaIr

iXakar kolyaanaMtr kahI P`aaNaIsaMg`ahalayaat to ijavaMt raihlao.yaa P`ajaaitcao P`ajanana krNyaasaazI kaoNatohI P`aya%na kolao gaolao naahIt.

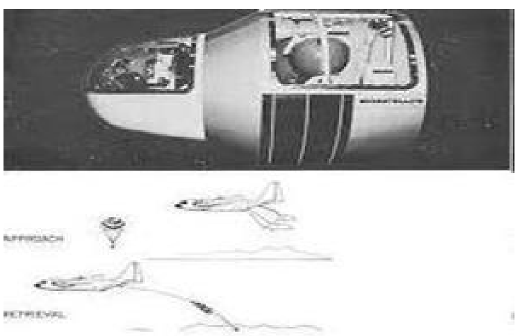
1948 rbaracaa rsta

Amaoirkot pihlaa rabaryau@t DaMbarI rsta pRYzBaaga tyaar krNyaat Aalaa. %yaacaI laaMbaI 6217 fUT haotI.Aaohayaaomaqalla AËaona e@sacaoMja sT/ITcaa ha rsta haota .ho Xahr rbar]Vaogaacao maahor Gar mhNaUna AaoLKlao jaato.frsabaMdIcyaa imaEaNaat P`ait Tna DaMbarat 7 to 11 paOMD isaqaoMiTk rbaracaa caura imasaLlaa haota.ho P`amaaNa 1947 maQyao eka CaoTyaa Baagaavar kolaolyaa caacaNaI naMtr zrvaNyaat Aalao. gauD[yaracao AQyaxa pa^la DblyaU.ilacaiflD yaaMnaI frsabaMdIcyaa saamag`aIcaa P`astava idlaa va rbar dana kolao.ha^laMDmaQyao %yaacaa vaapr paihlyaavar ha P`astava Xahralaa idlaa va itqao tao vaaprlaa gaolaa. 1930 pasaUna to AiQak iTka}Ê jalaraoQak AaiNa A%yaMt hvaamaanaat saurixat Asalyaacaa davaa kolaa

jaat haota.tqaaip 1959 pya-Mt ho kmaI Kica-k DaMbarapoxaa caaMgalao naahI Asao zrvalao gaolao AaiNa rbar A^iDTIvhcaa vaapr kolaa jaat naahI.

1967 jaOva]pg`ah

yaa idvaXaI P`aqamaca Amaoirkot jaOivak

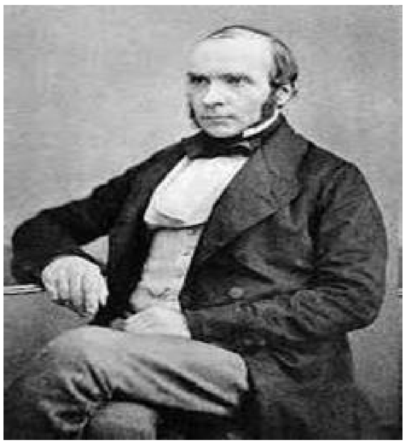

saMXaaoQana]pg`ah yaXasvaIpNao P`axaoipt krNyaat Aalaa.jyaamaQyao ka^ismak roiDeXana AaiNa AMtraL vaatavarNaacaa saaQyaa lahana P`aaNaI AaiNa vanasptIMcyaa jaIvanaavarIla pirNaamaaMcaI caacaNaI GaoNyaasaazI 13 P`ayaaoga krNyaat Aalao.jaIvasaRYTIt laaKao naairMgaI Dao@yaatIla baurXaIcao jaIvaaNaU³ orange head mold spores´Ê hjaarao vhInaogar ga^MTÊpIzatIla ek P`akacao ikDo³ flour beetles´AaiNa saUxma jaIvaaNaU va XaokDao kuMDI AaiNa Aimabaa³ wasp and amoeba ´ 120 baoDUk AMDI tsaoca DJanaBar gavhacaI raopo AaiNa inaLI jaMgalaI fulao yaaMcaa

samaavaoXa haota. baayaaosaoTolaa[T 2 caI maaoihma yaXasvaIpNao pUNa- JaalaI.to punha prt Aalao. 14 iDsaoMbar 1967laa baayaosaoTlaa[T 1 AyaXasvaI JaalyaamauLo ha P`ayaaoga krNyaat Aalaa.

8 saPToMbar

1854 pMp h^MDla kaZlyaanao ka^laáyaacaI saaqa ATao@yaat

Da^.jaa^na snaao yaaMnaI laMDnamaQaIla b`aa^D sTIT vaa^Tr pMpcao h^MDla kaZUna Taklao.%yaamauLo ka^laracaa puZIla P`asaar P`aBaavaIpNao QaaMbalaa.%yaaMnaI ]d`okacao maapna kolao haoto AaiNa saamaudaiyak pNyaacyaa s~aotacyaa duiYattocaa saMXaya haota.saava-jainak Araogyaacyaa [ithasaatIla savaa-t P`atIka%mak Asaa ha inaNa-ya haota.pMpacao h^MDla kaZlyaanaMtr kahI idvasaaMtca Aajaaracal navaIna P`akrNao qaaMbalaI haotI. jaagaocal pahNaI kolaI Asata saaMDpaNaI pMpacyaa izkaNaI mau$na paNaI dUiYat haot haoto.AXaa P`akaro Da^.snaao ha BaUlat& haota tao mahamaarIiva&anaacaa P`aNaota banalaa.

1930 ska^ca Top

ska^ca Top 3M imanaIsaaoTa yaoQaIla saoMT pa^la yaoqao

rahNaaáyaa ircaD- jaI.D/U yaaMnaI ivakisat kolaa haota.maulat: 3M nao f@t sa^MDpopr banavat haoto AaiNa caacaNaI drmyaana DUnao sqaainak Aa^Tao baa^DIXaa^pmaQyao inarIxaNa kolao haoto kI Aa^Tao rMgaaáyaaMnaa daona rMgaaMvar svacC ivaBaaijat roYaa banavaNyaat ADcaNa yaot haotI.poMT jaa^ba kMpnaIcyaa P`ayaaogaXaaLot daona vaYaa-Mcyaa P`aya%naaMnaMtr %yaanao 1925 maQyao maiskMga Top XaaoQaUna kaZlaa.ek T^na popr Top jyaamaQyao P`akaXaÊ daba saMvaodnaXaIla icakT AaQaar Aaho.paca vaYaa-M naMtr %yaaMnaI ska^ca b`a^MD saolyaulaaoja Topcaa XaaoQa laavalaa jao pihlaa jalaraoQakÊ pardXa-k daba saMvaodnaXaIla Top Aaho.ekda maakao-iTMga

kolyaanaMtr laaokaMnaa TopmaQyao du$st krNaoÊ saIla krNao AaiNa jaaoDNao yaasaazI ivastRt laaokiP`aya AnauP`ayaaoga Asalyaacao AaZLlao.yaa Aaiqa-k yaXaaMnaI kMpnaIlaa]%padna saMXaaoQana AaiNa ivakasa vaaZvaNyaasa P`aao%saahna idlao.

1945 basamaQyao dutfa- roiDAao

yaa idvaXaI Amaoirkot basamaQyao iW¹maagaI- roiDAao saovaa doNyaat AalaI.Arna^lD laa[nsa³va^iXaMgTnaÊ vhija-inayaa AaiNa maorIla^MD koca kMpnaI´nao daona maihnyaaMpUvaI- 8 jaulaO raojaI iW¹maagaI- roiDAaocyaa caacaNyaa kolyaa hao%yaa.daona maihnyaaMnaMtr 13 naaovhoMbar raojaI foDrla kmyauinakoXansa kimaXananao³FCC´%yaacyaa Aa^proXanasaazI kayasva$pI prvaanaa maMjaUr kolaa.

1961 Qaum`apana AaiNa)dyaraoga

Amaoirkna maaoiDkla

AsaaoisaeXancyaa jana-lamaQyao jaast Qaum`aapana AaiNa)dyaivakaracaa saMbaMQa jaaoDNaaro saaMi#yakIya puravao naaoMdlao gaolao Aahot.Da^.D^inayala jao. na^qana AaiNa Da^.DoivhD ema.spona yaaMnaI 3000 pu$YaaMcaa AByaasa kolaa haota.%yaaMnaa Asao AaZLUna Aalao kI drraoja 40 hUna AiQak isagaaroT AaoZNaaáyaa AaiNa 51 vaYaa-Mpoxaa kmaI vayaacyaa vya@tIMnaa)dyaraoga haoNyaacaI Xa@yata javaLjavaL duPpT haoto.puZo kaoraonarI)dyaivakaracaa AByaasa kolaolyaaMpOkI 57 T@ko laaokaMnaa)dyaivakaracaa JaTka Aalaa %yaa tulanaot f@t 31 T@ko hlako Qaum`apana krNaaáyaaMnaa Da^@TraMnaI saaMigatlao kI ha ek Kulaa P`aEna raihlaa Aaho kI ho AakDovaarI puravao Aaho kI jaast Qaum`apana ho karaonarI

Qamanyaa kDk haoNyaacao karNa Aaho.³Cayaaica~at DavaIkDo Da^.D^inayala jao.na^qana AaiNa]javaIkDo Da^. DoivhD ema.spona´

2040 g`ahaMcaI yautI

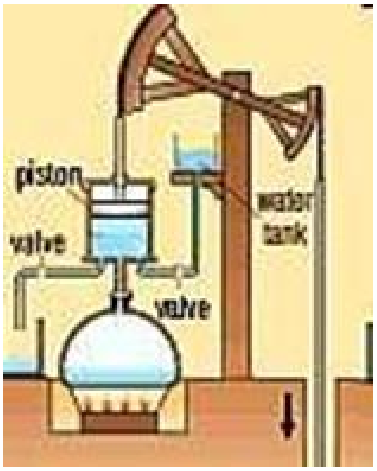
caMd`kaorIcyaa javaLca]GaDyaa DaoLyaaMnaI

idsaNaaáyaa bauQaÊ XauËÊ maMgaLÊ gau$ AaiNa XanaI yaa g`ahaMcaI yaUtI idsaUna AalaI.saMQyaakaLcyaa sau$vaatIlaa AakaXaamaQyao ekmaokaMpasaUna qaaoDyaa AMtaravar ek~ AalyaasaarKo idsatIla.5 mao 2000raojaI jaovha AakaXaat Asaaca ek samaUh GaDlaa tovha caMd` AaiNa toca paca g`ah saUyaa-cyaa P`akaXaamauLo idsaU Xaklao naahIt.³Cayaaica~ caMd`acyaa 9 AMXacyaa Aat saMyaaoga klaakarcaI saMklpnaa AaiNa tIna g`ah maMgaLÊ gau$ AaiNa XanaI´

9 saPToMbar

1753 AmaoirkotIla pihlao vaafocao [Mijana

Amaoirkna vasaahtIMmaQyao Aayaat kolaolao pihlao vaafocao [Mijana 6 jaUna 1753 raojaI laMDnahUna inaGaalaolyaa esaesa AayarInavar nyaUyaa^k-Xahrat]trlao.nyaUjasaI-tIla nyaU baabaa-Daoja naok yaoqaIla kna-la jaa^na Xauyalar yaaMcyaa maalakIcyaa taMbyaacyaa KaNaItUna paNaI]psaNyaasaazI to sqaaipt kolao gaolao.25 saPToMbar 1753 raojaI to toqao paohaocalao.to]BaarNyaat Aalao AaiNa 12 maaca- 1755 raojaI to kayaa-invat Jaalao.jaaoiXayaa ha^na-blaaoAr ho [MglaMDmaQaUna %yaacyaasaaobat Aalaa haota.%yaanao [Mijanacao saupirToMDIMga kolao AaiNa to Amaoirkocao pihlao sTIma [Mijainayar banalao.

1839 pihlaa glaasa PlaoT faoTao

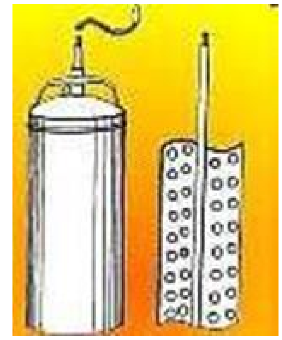
jaa^na hXao-lanao kacaocyaa PlaoTvar pihlao Cayaaica~ kaZlao.%yaanao iTplaolaI P`aitmaa 40

fUT 48 [Mca iCd` duiba-NaIcaI haotI.jyaacaa vaapr %yaacao vaDIla ivalyama hXa-la yaaMnaI [MglaMDmaQaIla slaa^f yaoqao kolaa haota.tI Anaok dXako vaapraivanaa pDlaI haotI.AaiNa kahI kaLanaMtr naYT krNyaat AalaI.vaIsa vaYaa-MpUvaI- 1819 maQyao hXa-la caaMdI AaiNa xaaraMcyaa P`ayaaogaaMcao pirNaama P`akaiXat kolao.22 jaanaovaarI 1839 raojaI eka ima~anao Aaplyaa p%naIlaa ilaihlaolyaa p~at Dogyaurocyaa P`ayaaogaaMba_lacyaa saMQaInao jaa^nalaa navaIna iËyaaklp krNyaasa P`avaR<a kolao AaiNa kahI idvasaaMtca %yaanao kahI Cayaaica~o tyaar kolaI.1840¹42maQyao %yaaMnaI tI P`akaiXat kolaI %yaaMnaI navaIna Xabd [malXanaÊ sakara%mak AaiNa nakara%mak ³”emulsion”, “positive” and “negative”´ tyaar kolao AaiNa sTongarcyaa faoTaog`aafI yaa Xabdacyaa pUvaI-cyaa pircayaalaa baLkTI idlaI.

1843 Aa[sËIma iÍjar

na^nsaI ema.jaa^nsana yaaMnaI XaaoQalaolyaa hatanao ifrvaNyaacyaa Aa[sËIma iÍJarsaazI 29 jaulaO 1843 raojaI ek Amaoirkna poTMT jaarI krNyaat Aalao.pUvaI-cyaa iDJaa[-nsamaQyao Aa[sËImacao imaEaNa AatIla kMTnaormaQyao zovalaolao haoto.jao BaaMDo svat: baf- AaiNa maIzacyaa baahorIla kMTnaormaQyao ifrvalao jaat haooto.itcaa XaaoQa AatIla pa~at vaË iCid`t p^Dlsasah ]Byaa XaaFT jaaoDNao AaiNa %yaacyaa AatIla iBaMtIpya-Mt paohaocaNao ha haota.eka idXaonao ZvaLlyaanao d`va ikMvaa AQa- d`va vastumaana koMd`apasaUna pirGaapya-Mt naolao jaa[-.iva$w idXaonao vaLlyaanao gaaozvalaolaI saamag`aI KrvaDlaI jaa[- AaiNa tI AatIla iBaMtIMmaQaUna Íljarcyaa

maQyaBaagaI naolaI jaa[-.AXaa P`akaro tajao pdaqa- gaaozlaolyaa pRYzBaagaavar paohaocat.³Cayaaica~at poTMT AakRtI AatIla kMTonar AaiNa %yaacao p^Dla´

1892 saava-jainak Aaraogya P`ayaaogaXaaLa

nyaUyaa^k-Xahracyaa Aaraogya ivaBaagaanao p^qaa^laa^jaI

AaiNa inaja-MtukIkrNa ivaBaaga mhNaUna Amaoirkot phlaI inadana saava-jainak Aaraogya P`ayaaogaXaaLa sqaapna kolaI.%yaavaoLI eiXayaaiTk ka^laracyaa iBatInao %yaalaa caalanaa imaLalaI haotI.1887 maQyao Da^.hama-na ema.ibagsa AaiNa TI.imaXaola P`auDona ho sqalaaMtirtaMcyaa jahajaavarIla P`avaaXaaMmaQaUna ka^lara vhayaib`aAaosa vaogaLo krNyaat saxama haoto.ibagsanao yaa]_oXaasaazI P`ayaaogaXaaLa sqaapnaosaazI laa^ibaMga kolao AaiNa navaIna ivaBaagaacao saMcaalak banalyaavar to yaa inadanaacaa ]pyaaoga k$ Xaklao.%yaanao sau$ kolaolyaa ka^lara saMXaiyat $gNaaMcyaa caacaNyaaMva$na %yaapOkI AnaokaMcaI sakara%mak AaoLK k$ Xaklao.1893 maQyao P`ayaaogaXaaLonao

iDPqaliryaa AaiNa xayaraogaacyaa caacaNaIsaazI Aaplyaa kayaa-caa ivastar kolaa.³Cayaaica~at DavaIkDo Da^.hama-na ema.ibagsa AaiNa]javaIkDo TI.imaXaola P`auDona´

1929 kaonaola imaEaQaatU

ponaisalvhoinayaatIla ipTsabaga- yaoqalla vaoisTMgaha}sa [laoi@T/k AaiNa emaefjaI kMpnaI saMXaaoQana ivaBaagaacyaa eiva-na fa^sTr laa^rI yaaMnaI kaonaola yaa navaIna imaEaQaatUcaa XaaoQa jaaihr kolaa.ho naava kaobaalT³ *ko-* ´ AaiNa inakola³-*kel*´ yaava$na zovaNyaat Aalao.ek manaaorMjak vaOiXaYTya mhNajao kaonaola]cca tapmaanaat majabaUt haoto tr [tr QaatU kmakUvat haotat.]dahrNaaqa- 600AMXa sao.var kaonaolamaQyao Ëaona inakola sTIlacyaa duPpT tnya Xa@tI Asato. roiDAao vh^@yauma TyaUba ³mahaga Pla^iTnamacyaa jaagaI´saazI Aa^@saa[D laoipt iflaamaoMTsamaQyao vaaprlyaasa kaonaola jaast caaMgalao [lao@T/a^na]%saja-na dooto [tr

]pyaaogaamaQyao Tbaa-[nablaoDcaa samaavaoXa haotao.

1934 ra^koTnao taoDlaolaa QvanaI ADqaLa yaa idvaXaI QvanaI AvaraoQa taoDNyaasaazI Amaoirkot pihlao ra^koT DagaNyaat Aalao haoto.to Amaoirkna ra^koT saaosaayaTInao nyaUyaa^k- yaoqaIla sToTna AayalaMDmaQalla marIna pak- yaoqaUna saaoDlao haoto.eAaresa¹4 naacyaa ra^koTmaQyao caar k^nToD naaojalasah isaMgala q`asT caoMbar haoto.%yaacao ]D\DaNaacaa vaoga P`aittasa 700 maOla haota. 400fUT to 1600 fUT xaOitja EaoNaIcyaa kmaala]McaIvar paohaocalao AaiNa nyaUyaa^k-cyaa KaDIt saMplao.pUvaI-cyaa P`aya%naat 10 jaUna 1934to ]D\DaNa k$ Xaklao naahI karNa [MQana paoT- KUp lahana haoto.saaosaayaTIcaI sqaapnaa 4 eiP`ala 1930 raojaI JaalaI.jyaacao mauL naava Amaoirkna [MTrPla^naoTrI saaosaayaTI Aaho.Anaok d`va [MQana ra^koT iDJaa[na AaiNa caacaNaIcao %yaaMcao Ag`agaNya kaya- Amaoirkna AMtraL kaya-ËmaakDo naolao.

1945 saMgaNak baga

saMgaNak P`aaog`aamamaQaIla pihlaa “baga” g`aosa ha^prnao XaaoQalaa.ha baga irlaomaQaUna kaZUna Taklaa gaolaa AaiNa laa^gmaQyao Top kolaa.

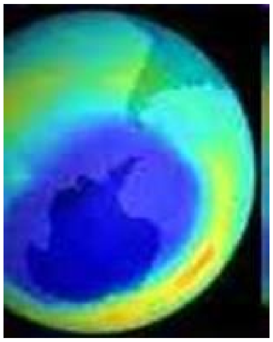
1963 baMidvaasaat janmalaolao pihlao paMDa Xaavak

caInacyaa baIijaMga P`aaNaIsaMg`ahalayaat jagaatIla eka raxasa paMDacyaa baMidvaasaat pihlaa janma Jaalaa. jaovha imaMga imaMga yaa naraca janma Aa[- laI laIcyaa paoTI Jaalaa.1955 maQyao caInamaQyao baMidvaasaat Asalaolyaa paMDaMcaI pOdasa krNyaacao P`aya%na sau$ Jaalao.paMDa Xaavak caInamaQyao 2006maQyao janmaalaa Aalao yaa baaLacao janmaacyaa vaoLI 218 g`a^ma vajana haoto baMidvaasaat janmalaolaa ha savaa-t vajanadar paMDa haota.saamaanyapNao janmaacao vajana 83 to 190 g`a^macyaa drmyaana Asato.

2000 Xahravar AaoJaaona iCd`

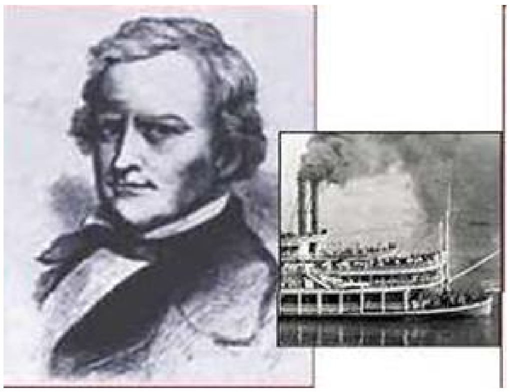
AMTai@T-kavarIla AaoJaaona qaratIla iCd`anao ivaËmaI Aakar QaarNa kolyaavar P`aqamaca eka daT laaoksaM#yaa Asalaolyaa Xahravar psarlao.9 va 10 saPToMbar dixaNaokDIla pUMTa Aronaasa yaa icalaI Xahravar ho iCd`

psarlao.%yaamauLo rihvaaXaaMnaa AitnaIla ikrNaao%sagaa-cyaa]cca patLIcaa saamanaa kravaa laagalaa.AitnaIla ikrNaao%sagaa-mauLo %vacaocaa kk-raoga hao} Xaktao AaiNa Anna saaKLIcyaa sau$vaatIlaa AsalaolaI lahana JaaDo naYT haotat.pUvaI- iCd` f@t AMTai@T-ka AaiNa Aasapasacyaa mahasaagaravar ]GaDlao haoto.naasaanao AilakDo DoTa P`asaairt kolaalaa dXa-ivatao kI ho iCd`anao 11.4 dXalaxa caaOrsa maOla vyaaplaola Aaho.ho xao~ yaunaayaToD sToTcyaa Aakarapoxaa itPpT Aaho.pRqvaI P`aaoba]pg`ahavar naasaacyaa TaoTla AaoJaaona ma^ipMga spo@T/aomaITr ]pkrNaava$na saMkilat kolaolaI P`aitmaa AaoJaaona iCd` ksao Aaho ho]GaD krto³gaDd inaLyaa rMgaat´ dixaNa icalaIpya-Mt ivastarlao Aaho.

10 saPToMbar

1815 Dbala Dokr sTImabaaoT

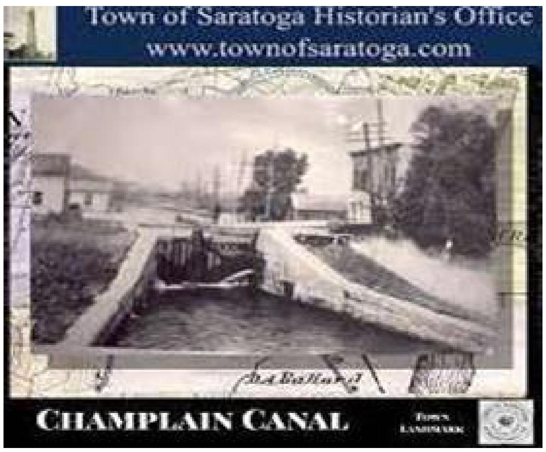

k^PTna honrI imalar Eaovh yaaMcyaasaazI baaMQalaolyaa vhija-inayaatIla vhIilaMga yaoqao vaa^iXaMgTna yaa pihlyaa Dbala Dokr sTImabaaoTIcao jalaavatrNa Jaalao.sapaT]qaL jahajaacaa mau#ya Baaga Asalaolyaa AaiNa 24 [Mca vyaasaacao]ccadaba [Mijana AsalaolaI hI 148 fUT sTna- vhIlar haotI.isalaoMDr AaiNa 6 fUT sT/aok haota.%yaacyaa varcyaa DokmaQyao P`avaasaI haoto.AaiNa KalacaI Dok xaOitjair%yaa isqat Asalaolyaa [MijanaaMsaazI haotI.P`a%yaok baajaUcao caak svatM~pNao caalavalao jaat haoto.%yaamauLo baaoT svat:cyaa laaMbaImaQyao vaLvata yaot haotI.4 jaUna 1816tI P`axaoipt haoNyaasa tyaar haotI.nadIcyaa Kalacyaa laaMba P`avaasaat to 7 Aa^@Taobar1816 raojaI nyaU Aa^ila-nsa lauiJayaanaa yaoqao paohaocalaI.tI savaa-t

vaogavaana haotI ho 1500 maOla AMtr 24 idvasaat par k$ XaklaI.

1832 ca^mplaona kalavaa]GaDlaa

ca^mplaona kalavaa nyaUyaa^k- rajyaat

]GaDNyaat Aalaa.ha 60 maOla laaMbaIcaa kalavaa jaao ca^mplaona tlaavaacyaa dixaNa Taokalaa nyaUyaa^k- maQIla hDsana nadIlaa jaaoDtao.ho 17 eiP`ala 1816 raojaI AiQakRt krNyaat Aalao.hDsana nadIcyaa jalavaahtUk drmyaana kalavao AaiNa kUlapaMcyaa sahayyaanao dLNavaLNa saulaBa krNyaasaazI AavaXyak Asalaolyaa]payayaaojanaaMcaa ivacaar krNaoÊ tyaar krNao AaiNa AvalaMba krNao erI saraovar AaiNa laok ca^mplaona yaaMnaa jaaoDNyaasaazI ca^mplaona kalavaa erI kalavyaacaa Baaga mhNaUna baaMQalaa gaolaa.1818 pya-Mt 12 maOla pUNa- Jaalao AaiNa 1819 maQyao eDvaD- to laok ca^mplaona

pya-Mt kalavaa]GaDlaa gaolaa.1823 maQyao kalavaa pUNa- Jaalaa AaiNa %yaalaa %vairt Aaiqa-k yaXa imaLalao.

1846 iXavaNakamaacao yaM~

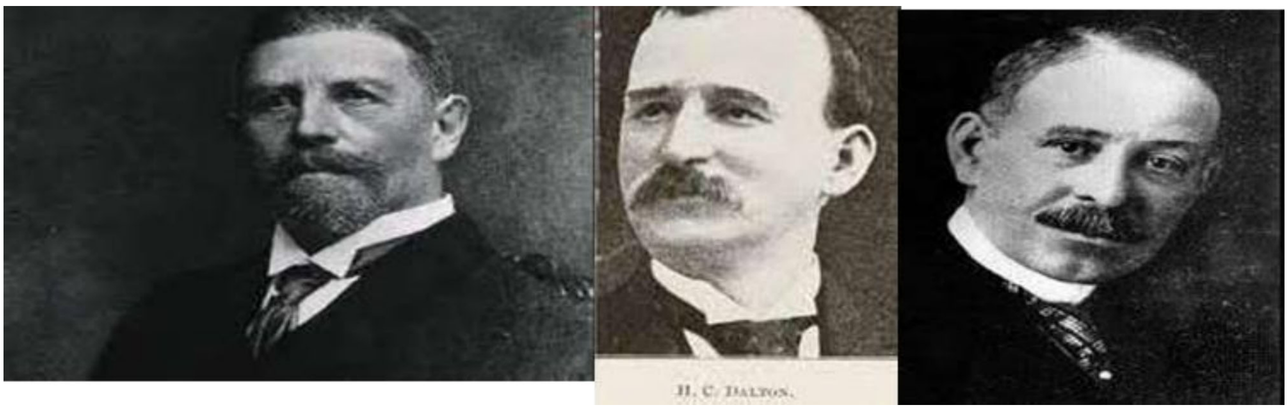

ma^saocyausaoTsacyaa sponsar yaoqalla eilayaasa haovao yaaMnaa hatanao caalaivaNyaacyaa iXalaa[- maXaInacao poTMT yaa idvaXaI imaLalao.AayaJa^k isaMgarnao paca vaYaa-MnaMtr poTMT Gaotlao. haovaonao isaMgarvar]llaMGana kolyaaba_la KTlaa daKla kolaa AaiNa ijaMklaa.prMtu taopya-Mt iXavaNakamaacyaa vyavasaayaat KUp puZo haoto.

1896)dyaacyaa snaayaUMcaI Xas~iËyaa

yaa idvaXaI jama-naItIla Í^MkfT- A^ma maona yaoqao lauDivaga rohna yaaMnaI)dyaacyaa snaayaUvar pihlaI yaXasvaI Xas~iËyaa kolaI.22 vaYaa-cyaa t$Naalaa da$cyaa naXaola Baaosaklyaanao maayaaokaiD-yala

la^saoroXana¹]javyaa vaoMiTklalaa 1.5 saomaIcaI jaKma JaalaI haotI.tI Xas~iËyaonao iXavalaI haotI.yaa AaQaI)dyaacyaa saBaaovatalacyaa d`va ipXavaIlaa JaalaolaI jaKmaovar 6 saPToMbar 1891 raojaI Amaoirkna honrI saI.DalTna AaiNa D^inayala hola ivalyamsa yaaMnaI 9 jaulaO 1893 raojaI yaXasvaIrl%yaa kolaI haotI.eko kaLI jaovha P`acailat ivaXvaasaanausaar)dyaacyaa ABaoVtocaa haota.)dyaacyaa Xas~iËyaocyaa sau$vaatIsaazI rohnacaI kamaigarI mah%vaacaI maanalaI jaato. ³Cayaaica~at DavaIkDUna AnauËmao lauDivaga

rohnaÊ honrI saI.DalTna AaiNa D^inayala hola ivalyamsa´

1912 ilMakna hayavao

ilaMkna hayavaocyaa klpnaolaa caalanaa doNyaasaazI kala-ifXarnao [MiDyaanaapaolaIsa yaoqaIla dasa DyaUXa ha}sa yaoqao iDnarsaazI Aa^Tao]VaogaatIla nao%yaaMcyaa gaTaXaI BaoT GaotlaI.%yaanao %yaa ra~Icyaa jaovaNaa P`asaMgaI pahuNyaasamaaor Amaoirkocyaa pUva- AaiNa piEcama iknaaáyaaMnaa jaaoDNaaáyaa rs%yaacaI klpnaa maaMDlaI. AaiNa AapNa ho %yaacaa AanaMd GaoNyaasaazI KUp jaunao haoNyaapUvaI- to k$ yaa AXaI GaaoYaNaa kolaI.AaiNa eka vaYaa-poxaa kmaI kalaavaQaIla 1 jaulaO 1913raojaI ilaMkna hayavao AsaaoisaeXanalaa ek~ AaNaUna P`aklpacao Aayaaojana kolao haoto.kahI maihnyaanaMtr 14 saPToMbar 1913 raojaI ilaMkna maha,maagaa-caI GaaoYaNaa jaaihr

kolaI.%yaaca vaYaa-cyaa AKorIsa 13 iDsaoMbar 1913 raojaI nyaU jasaI-maQaIla ekek ivaVmaana rsta ilaMkna mahamaagaa-caa Baaga mhNaUna GaaoiYat krNyaat Aalaa.

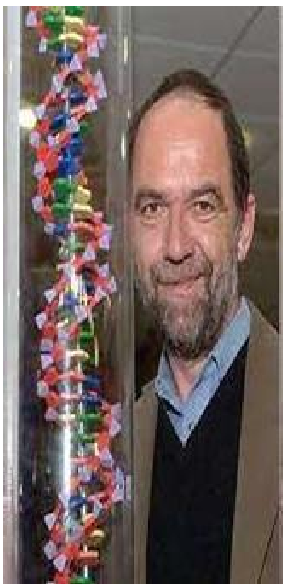
1925 [MiDyana maa]MD ibalDsa-

AaohayaaomaQaIla b`aonaib`aja gaavaabahor haopvaola [MiDyana maa]MT ibalDsa-caI ra^yala qaDgaI icalaIkaoqao saapDlaI.caar P`aaOZ AaiNa daona lahana maulaaMcao saaMgaaDo saapDlao jao P`aacaIna jamaatItIla rajaGaraNyaatIla Asalyaacao maanalao jaato.ha XaaoQa saIp¹P`aa[sar maa}MDmaQaIla caanao-la ha}samaqyao haota.daona kvaTIvar taMbyaacao holmaoT haoto.maRtdoh maao%yaaMcyaa p+yaamaQyao gauMDaLlaolao haoto.ho maaotI ivalaxaNa Aakaracao ihka^rI naTsaarKo maaozo haoto.caaMdIcao daiganaoÊtaMbao AaiNa kasavaacao kvaca AaiNa maaozyaa ig`aJalaI dataMnaI ADkvalaolao har doKIla

haoto.Aaohayaao purat%va AaiNa eoithaisak saMg`aahlayaacao @yauroTr AaiNa saMcaalak maa}MD e@saPlaaorr igaraD- fa^@sasah]pisqat haoto.

1984 DIenae ifMgariP`aMT

DIenae ifMgariP`aMTcaa XaaoQa [MglaMDmaQaIla laIsaosTRmaQyao A^laok jaoÍIsa yaaMnaI laavalaa haota karNa %yaacyaa caacaNyaaMcyaa e@sa¹ro ica~pTaMnaI P`aqama Xa@yata]GaD kolaI haotI.%yaanao P`aitmaocaa AByaasa kolyaavar sau$vaatIlaa %yaalaa jao idsalao to f@t ek gauMtagaMutIcaa gaaoMQaL vaaTlaa.maga %yaalaa samajalao kI hI iDeena AQaairt jaOivak AaoLK AsaU Xakto karNa P`a%yaok vya@tIcao iDenae P`aaofa[la AiWtIya Aaho.yaa tM~amauLo fa^roinsak gaun*yaacaa tpasa AaiNa kuTuMbaatIla sadsyaaMcaI AaoLK pTvaNyaat madt JaalaI Aaho.tqaaip AajaarpNaacao vaarsaa namaunao samajaUna

GaoNyaacaa mauL]_oXaanao kuTuMbaaWaro AnauvaMiXak maak-r XaaoQaNyaasaazI jaoÍI yaaMcyaa saMXaaoQanaaca ha pirNaama kovaL ApGaatI pirNaama haota. iËimanaaolaa^jaImaQyao iDenae P`aaofa[ilaMgacaa pihlaa vaapr 1986 saalaI inadao-YpNa isaw krNyaasaazI Jaalaa.

1985 caa[lD kar saIT poTMT

yaa idvaXaI Aaohayaaocyaa Plaona isaTI maQaIla kala- h^salalaa %yaacyaa AMgaBaUt maulaacyaa kar saITsaazI poTMT doNyaat Aalao.

11 saPToMbar

1822 saUya-koMd`IpNaa svaIkarlaa

ka^laoja Aa^f kaiD-nalsanao GaaoiYat kolao kI yaapuZo “AaQauinak KgaaolaXaas~acyaa matanausaar pRqvaIcaI AaiNa saUyaa-caI isqarta yaavar ilaKaNa krNyaacyaa kamaaMcyaa Cpa[- AaiNa P`akaXanaasa prvaanagaI Aaho.” jaovha daona AazvaDyaaMnaa paop payasa saatvao yaaMnaI kaiD-nalsacyaa iDiËlaa maanyata idlaI tovha k^qaaoilaka caca-nao XaovaTI AiQakRtpNao kaopina-kna t<va maanya kolao kI 22 jaUna 1633 raojaI [Tailayana Xaas~& ga^ilailaAaolaa ca^impyainaMgasaazI tu$Mgaat TakNyaat Aalao haot.1835 pya-Mt vh^iTknanao baMdI Gaatlaolyaa pustkaMcyaa yaadItUna ga^ilailaAaocaa saMvaad daona P`amauK P`aNaalaIMXaI kaZUna Taklaa haota. XaovaTI 31 Aa^@Taobar 1992laa k^qaaoilak caca-nao kbaUla kolao kI ga^ilailaAao baraobar haota.

1831 caalsa- Daiva-na baIgalacaI caacaNaI Gaotao

caalsa- Daiva-na AaiNa k^PTna ra^baT-ifTJara^ya yaaMnaI baIgala jahajaacaI caacaNaI krNyaasaazI laMDna to Plaayamaa]qa Asaa P`avaasa kolaa.Daiva-nacao ho pihlao jahaja haoto.]%ËaMtIvaadacyaa P`aisaw isawaMtakDo naoNaaáyaa XaaoQacyaa P`avaasaavar inaGaalaa haota.

1841 saMkuicat TyaUba yaa idvaXaI kaola^iPsabala maoTla TyaUbacao pihlao Amaoirkna poTMT jaa^na r^MD yaa klaakaralaa jaarI kolao gaolao.%yaacaa]_oXa “poMTsa AaiNa]tr d`vapdaqa- jatna krNyaacaa ek P`akar haota.%yaaMna javaLcyaa maoTilak vaaihnyaaMmaQyao baMidst k$na AgadI kmaI dabaanao kaZta yao[-la AXaa P`akaro baaMQalao gaolao AaiNa AXaa P`akaro hotUsaazI yaaogya iCd`aWaro poMT ikMvaa d`vapdaqa- baahor kaZNao.” iXaXaacyaa saacyaanao banavalaolyaa AaiNa tolaacao rMga zovaNyaasaazI vaaprlyaa jaaNaaáyaa

naLyaaMnaa hvaabaMd zovaNyaasaazI TaoPyaa idlyaa hao%yaa.naMtr 1892 maQyao TUqaposTcyaa vyaavasaaiyak p^koijaMgasaazI hI klpnaa punha XaaoQaNyaat AalaI.1953 maQyao %vacyaa¹T^inaMga laaoXanasaazI AmaoirkomaQyao P`aqama kaola^iPsabala pa^ilaiqana TyaUbacaI inaima-tI kolao gaolaI.

1883 maola cyauT

maola cyauTcao pihlao Amaoirkna poTMT nyaUyaa^k- P`aaMtatIla raocaosTr yaoqao rahNaaáyaa jao.jaI. kTlar yaaMnaa jaarI krNyaat Aalao.

1908 ra[-Tcaa navaIna ivaËma

yaa idvaXaI Amaoirkot Aa^ivh-la ra[-Tnao 70 imanaTo]Mca]D\DaNaacaa navaIna ivaËma

P`asqaaipt kolaa.20 Aa^gasT 1908 raojaI tao Amaoirkna saOnyaacyaa P`a%yaixakaMsaazI %yaacao 1908 Flaayar faoT-maayar vhijainayaa yaoqao Gao}na gaolaa haota.Anaok idvasaaMcyaa ek~IkrNa AaiNa caacaNaInaMtr %yaanao 3 sPToMbar 1908raojaI toqao pihlao saava-jainak]D\DaNa kolao%yaanao prod g`aa}MDcyaa saBaaovatalaI dID vaoLa mhNajao saumaaro 1 maOla AMtr ifrlao.RyaanaMtr ra[-Tnao javaLjavaL drraoja saava-jainal ]D\DaNao kolaI.jasajaXaI yaa gaaoYTIcaI P`aisawI haot gaolaI tsatsao laaokaMcaI gadI- baGaayalaa jamaU laagalaI.8 saPToMbar raojaI %yaanao saaDosa<aavana imanaTo]D\DaNa kolao.%yaanaMtr %yaanao 10 saPToMbar raojaI sahasaYT imanaToÊ Akra saPToMbar raojaI sa<ar imanaTaMcyaa]D\DaNaat maOdanaalaa saaDosa<aavana vaoLa foáyaa maarlyaa %yaat %yaanao daona vaoLa Aaz AakRtIcaa samaavaoXa kolaa.12 saPToMbarlaa

74 imanaTo]D\DaNa k$na %yaacaa svat:caa ivaËma maaoDlaa.

1928 isamaulakasT

nyaUyaa^k- P`aaMtatIla Xaonaoi@TDI yaoqalla janarla [laoi@T/kla kMpnaInao toqaoca pihlao isamaulakasT kolao.%yaaca vaoLI roiDAao AaiNa TIvhIvar d vkInsa maosaoMjar ho naaTk P`asaairt krNyaat Aalao.

1940 irmaaoT ka^mPyauiTMgacao pihlao P`aa%yaixak

irmaaoT ka^mPyauiTMgacao pihlao P`aa%yaixak tovha GaDlao jaovha nyaUh^mpXaayarmaQaIla DaT-maa]qa yaoqalla Amaoirkna ma^qaoma^iTkla AsaaoisaeXanacyaa baOzkIt ToilaTa[p Tima-nalacaa vaapr nyaUyaa^k-maQaIla jaa^ja-isTibaTJacyaa ka^mPlao@sa naMbar k^l@yaulaoTrlaa [napUT krNyaasaazI kIbaaoD-varIla AToDMTsah faona laa[navar saMvaad saaQaNyaasaazI kolaa gaolaa. 1 Aa^gasT 1940

pasaUna ho yaM~ kaya-rt haoto.1940 maqyao

jaa^ja- isTibaTJacao ka^mPlao@sa naMbar k^lyaulaoTr kaya-rt haoto.to baola la^baaoroTrIjamaQyao saMXaaoQana krNaaro gaiNat& haoto.%yaaMnaI sa^myauAla ivalyamsa yaaMcyaa sahayyaa,nao %yaacyaa baaMQakamaavar kama kolao.naMtr baola la^bsa maa^Dola 1 irlao ka^mPyauTr mhNaUna AaoLKlao gaolao.yaat Toilafaona irlao AaiNa kaoDoD dXaaMXa saM#yaa P`a%yaokI caar baayanarI AMkaMcao³ibaTsa´gaT mhNaUna vaaprlao.yaacyaa inayaimat vaaprasaazI pihla [lao@T/aomaok^inakla saMgaNak mhTlao gaolao Aaho.³Cayaaica~at ek pircar irlao saMgaNakavar saMdoXa pazvatanaa´

1946 maaobaa[-la Toilafaona

yaa idvaXaI To@saasa maQaIla ha^sTna AaiNa imasaUrItIla saoMT lau[-sa yaaMcyaat pihlao maaobaa[-la laaMba AMtr kar¹TU¹kar Toilafaona saMBaaYaNa Jaalao.

1950 faoTaoTa[psaoTr [ilanaa^yasa P`aaMtat iXakagaao yaoqao sahavyaa XaOxaiNak g`aaifk AaT-sa P`adXa-naat P`aqamaca [MTrTa[p faoTaosaoTr faoTaog`aaifk laa[na kMpaoiJaMga maXaIna saava-jainak P`adXa-naasaazI zovalao haoto.ho Amaoirkna inaima-t Ta[psaoTr %yaacyaa navaIna tM~&anaamauLo laxaNaIya haoto.maoTla P`akarcaa slagsa kasT krNyaaeovajaI eka Aa^proXanamaQyao qaoT iflma ikMvaa faoTaog`aaifk poprvar ga^laI sva$pat yaaogya rcanaa tyaar kolaI. hI rcanaa Aa^fsaoT¹ilaqaaog`aaifkÊ g`a^vhr ikMvaa laoTrP`aosa PlaoTsavar Ê maanak PlaoTmaoikMga pwtI vaap$na puna$%paidt krNyaasaazI tyaat haotI.ho nyaUyaa^k- maQaIla b`aui@lanacyaa [MTrTa[p ka^pao-roXananao tyaar kolao haoto.yaacaI pihlaI sqaapnaa 1949 saalaI sTocar¹TaMga ilaqaaog`aaf ka^pao-roXanacyaa P`aklpamaQyao JaalaI haotI.

1952)dya Xas~iËyaa 30 vaYaI-ya gaMBaIr mahaQamanaI Axamata Asalaolyaa $gNaacyaa)dyaat P`aqamaca kRi~ma mahaQamanaI JaDp basaivaNyaat AalaI. vaa^iXaMgTna DI.saI.yaoqaIla jaa^ja-Ta]na yauinavhisa-TI maoiDkla saoMTrcyaa Da^.caalsa- e.hfnaagaola yaaMnaI tI JaDp banavalaI haotI.JaDpnao ipMjara baMd krNyaasaazI caoMDU vaaprlaa haota.to Flaoi@saglaasacyaa naLInao banavalao haot. AaiNa %yaat 3À4 [Mca vyaasaacaa isailaka^na rbar baa^la trMgat haota.jao)dyaacyaa QaDQaDIvar vhalva slaIvhcyaa baajaUlaa Asalaolyaa tIna saa^koT pOkI eka saa^koTmaQyao Gasart haota.jaovha mahaQamanaImaQyao r@t yaoto tovha mahaQamanaI dabaatIla kmaIt kmaI badlaaMnaa P`aitsaad doNyaasaazI caoMDUcao vajana inavaDlao gaolao.jaobaI ivalyamsa yaaMnaI %yaaMcyaa baa^Tla¹sTa^pr

poTMTmaQyao 1858 saalaI ipMjara¹baa^lacaa isawaMt tyaar kolaa haota.

1978 dovaI raogaacaa XaovaTcaa baLI

dovaI raogaacyaa XaovaTcyaa marNa pavalaolyaa raogyaacaI naaoMd ib`aiTXa vaOVkIya Cayaaica~kar jaonaoT pak-r yaaMnaI kolaI.yaa raogaacao inamaU-la krNyaasaazI saMXaaoQana P`ayaaogaXaaLot dovaI ivaYaaNaUMcaa sava-saaza naYT krNyaat Aalaa.yaa vhayarsacyaa saMpUNa- inamaU-lanaacaa ek Apvaad mhNajao laovhla 4 jaOvasaurxaa saurixattosah jaagaitk Aaraogya saMGaTnaocya daona P`ayaaogaXaaLaMmaQyao namaunao zovalao gaolao.jaonaoT pak-rnao dovaI ivaYaaNaUcaa vaapr k$na saMXaaoQana krNaaáyaa P`ayaaogaXaaLocyaa varcyaa majalyaavar Asalaolyaa baima-Mgah^ma maoiDkla skUlacyaa A^naaTa^maI ivaBaagaat kama krt haoto.ek Anaumaana Asao Aaho kI ek ivaYaaNaU ksaa trI P`ayaaogaXaaLotUna

inasaTlaa AaiNa saivh-sa D@TmaQaUna %yaanao P`avaasa kolaa. %yaacaI laagaNa Jaalaolyaa vya@tIcaa maihnyaaBaracyaa AajaranaMtr maR%yaU Jaalaa.AM%yasaMskar hao[-pya-Mt itcaa maRtdoh Alaga zovaNyaat Aalaa haota.

1985 QaUmakotUcao AnvaoYaNa [MTrna^Xanala ka^maoTrI e@saPlaaorr³ ICE´nao QaumaokotU *P/Giacobini-Zinner*, cyaa ga^sa XaopTatUna tulanaonao saurixatpNao]D\DaNa kolao 21 ikmaIÀsaokMd vaogaanao nyaui@layasapasaUna saumaaro 7Ê800 ikmaI Da]naisTma baMd kolao.sposa ËaFTlaa QaUkotU AaiNa saaOr pvana AayanaaMcaa prsprsaMvaadacaa P`adoXa saapDlaa AaiNa saumaaro 25Ê000 ikmaI $Md QaUmakotUcyaa PlaaJamaa XaopTIcaa saamanaa kolaa.paNaI AaiNa kaba-na maaonaao Aa^@saa[D Aayana doKIla AaoLKlao gaolao.%yaanao ÍoD ivhpla 1950 saalaI P`astaivat kolaolyaa ‘DTI- snaaobaa^la’

isawaMtacaI puYTI kolaI.ho yaana 12 Aa^gasT 1978 raojaI P`axaoipt kolao gaolao haoto.jyaacao mauL naava ISEE-3 ³[MTrna^Xanala sana¹Aqa- e@saPlaaorr´naMtr %yaacao badlaUna ICE Asao zovaNyaat Aalao.jaovha 1982maQyao %yaacao mauL imaXana pUNa- kolyaanaMtr QaUmakotUlaa raoKNyaasaazI gau$%vaakYa-Naanao tyaar kolao gaolao.

1997 ivajaocaa P`aaNaGaatk tDaKa

BaartatIla AaMQ`a P`adoXaat valja pDUna 19 jaNaaMcaa maR%yaU Jaalaa AaiNa 6 jaNa jaKmaI Jaalao.

1997 maMgaL savao-xaNa

7 saPToMbar 1996 raojaI P`axaoipt kolaolao maasa- glaaobala savao-yar maMgaLaBaaovatI laMbavatu-Lakar kxaot gaolao.Kalacyaa kxaot]trNyaasaazI mauL maaoihmaocaI yaaojanaa mhNajao maMgaLacyaa vaatavarNaaMt iXa$na

b`aoikMga [fo@T vaaprNao hI haotI.ma^ipMgacyaa dRYTInao KalacaI kxaa hI caaMgalaI isqatI haotI.tqaaip maUlat: inayaaoijat kolao laI eraob`aoikMga pwt kahI AazvaDyaasaazI inalaMibat krNyaat AalaI haotI. jaoNaok$na AiBayaM%yaaMnaa ËaFTcao saMrxaNa krNyaasaazI AiQak saaOmya yau@tI ivakisat krNyaasaazI vaoL imaLavaa.jaovha saaOr A^ro yaaogyair%yaa tOnaat krNyaat AyaXasvaI haoto AaiNa to jaast P`amaaNaat vaakt haoto.maMgaLacyaa pRYzBaagaacao ma^ipMga krNyaasaazI daona vaYao-GaalavaayacaI haotI.

1999 k^ilafaoina-yaat KUnaI maQamaaXaaMcaa jaIvaGaoNaa hllaa

AmaoirkotIla k^ilafaoina-yaa rajyaamaQyao AaiÍkna KUnaI maQaMaaXaaMcyaa qavyaanao kolaolyaa hllyaat 83 vaYaI-ya vhija-la fa^sTr yaa vaRw vya@tIcaa maR%yaU Jaalaa.hI vya@tI

maQamaaXyaa paLNaarI haotI.to 31 Aa^gasT

1999 raojaI laa^sa eMjaoilasa ka]MTImaQyao ihrvaL kapt Asatanaa %yaalaa A%yaMt AaËmak AXaa maQamaaXyaaMnaI 50 vaoLa dMXa kolaa haota.%yaamaULo %yaanaa ivaYaacaa]cca Daosa imaLalyaanao vaOVkIya madt imaLalaI tovha to Xvaasa Gaot navhto.naMtr %yaanaa)dyaivakaracaa JaTka Aalaa.daona AazvaDo %yaaMnaa kRi~ma EvasanayaM~Naovar ijavaMt zovaNyaat Aalao. naMtr %yaaMcaa maR%yaU Jaalaa.fa^sTr yaaMcyaa tIna paoLyaaMcaa AaiÍkna jaMgalaI maQamaaXaaMnaI tabaa Gaotlaa haota.maUlat: 1950 cyaa dXakat b`aaJaIlamaQyao saMkirt maarokrI maQamaaXaa ]<arokDIla maoi@sakao maagao-sqalaaMtirt Jaalyaa hao%yaa.%yaa P`aqama 15 Aa^@Taobar 1990 raojaI To@sasamaQyao idsalyaa k^ilafaoina-yaat psarNyaapUvaI- [tr Amaoirkna rajyaaMmaQyao

maQamaaXyaaMcyaa hllyaamaULo Anaok maR%yaU Jaalao haot.

12 saPToMbar

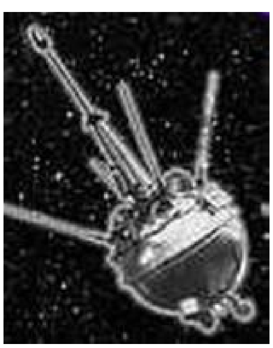
1958 ekai%mak saik-T

To@saasamaQaIla [nsT/UmaoMTmaQaIla ja^k iklbao yaa pya-vaoxakanao laGau [lao@T/a^inaka saik-Tcaa XaaoQa laavalaa.jyaalaa AaTa baaMQalao jaaNaaro AaiNa kayaa-invat kolao pihlao ekai%mak saik-T mhNaUna AaoLKlao jaato.6 fob`auvaarI 1959 raojaI %yaanao %yaacyaa poTMTsaazI Aja-kolaa.AKorIsa 23 jaUna 1964 raojaI %yaaMnaa poTMT jaarI krNyaat Aalao.

1959 laUnaa 2

yaa idvaXaI laUnaa 2 P`axaoipt krNyaat Aalao.ho

saaoivhetcao maanavariht caMd` tpasaNaIcyaa maailakotIla ek haoto.36 tasaanaMtr 14 saPToMbar 1959 rajaI to caMd`avar QaDk doNaaro pihlao AMtraLyaana banalao.yaanaMtr puZIla maihnyaat 4 Aa^@Taobar 1959 raojaI laUnaa 3 P`axaoipt kolao gaolao.%yaa yaanaanao pihlaI caMd`acaI

P`adixaNaa pUNa- kolaI. %yaanao caMd`acyaa dUsaáyaa baajaUcaI pihlyaaMdaca Cayaaica~o pRqvaIvar pazvalaI.2 jaanaovaarI 1959 raojaI laUnaa 1 nao maaoihmaocaa P`aarMBa kolaa haota.maaga-dXa-na P`aNaalaIcyaa ApyaXaamauLo to AMtraL yaana caMd` kxaot iXa$ Xaklao naahItr to saaOr kxaotIla pihlao maanavainaima-t vastU zrlao.

1970 laUnaa 16

yaa idvaXaI laUnaa 16 P`axaoipt krNyaat Aalao.ho maanavariht saaoivhet caMd` tpasaNaIcyaa maailakotIla ek haoto.%yaaMnaI caMd“ BaUimavarIla maatIcao namaunao pRqvaIvar AaNaNaar haoto.%yaanaMtr 10 naaovhoMbar 1970 raojaI laUnaa 17 P`axaoipt krNyaat Aalao %yaanaI raobaaoT e@saPlaaoroXana vahana AlagadpNao caMd`avar]trivalao.

1992 AMtraLat pihlaI AaiÍkna¹Amaoirkna maihlaa

XaTla eMDovhrcyaa ËUmaQyao AMtraLatIla pihlaI AaiÍkna¹Amaoirkna maihlaa mhNaUna maa[- saI.jaomaisana yaa eMDovhr saayansa imaXana spoXaailasT mhNaUna samaaivaYT kolyaa hao%yaa. Aaz idvasaaMcyaa maaoihmaocyaa drmyaana itnao sposa¹isaknaosacao P`ayaaoga kolao AaiNa XaUnya gau$%vaakYa-Naacaa haDaMvar haoNaaáyaa pirNaamaaba_la saMXaaoQana kolao.yaa maaoihmaot yaacao maak- laI AaiNa ja^na DoivhD ho jaaoDpo AaiNa ek japanaI naagairk haoto.

13 saPToMbar

1826 Amaoirkot P`aqamaca gaoMDyaacao P`adXa-na

nyaUyaa^k- XahratIla Peale’s Museum AaiNa ga^larI Aa^f fa[-na AaT-maQyao AmaoirkotIla pihlaa gaoMDa P`adiXa-t kolaa gaolaa.eka jaaihratIt %yaacao vaNa-na puiZla P`amaaNao kolao Aaho. “%yaacao XarIr AaiNa paya %vacaonao [tko kzaor AaiNa ABaoV Jaaklalao Aahot kI %yaalaa vaaGaacyaa pMjaacaI ikMvaa h<aIcyaa saaoMDocaI BaItI vaaTt naahI.%yaacyaa puZo kTyaarIcaI QaarhI baaoqaT hao[-la.”

1833 baf- klak%yaalaa pazvalaa

AmaoirkotIla baaosTna baMdratUna @laIpr Tsk^naIcyaa Kasa [nsaulaoToD haolDmaQaUna BaartatIla klak%yaalaa bafa-caI pihlaI Aayaat kolaolao jahaja yaa idvaXaI paohaocalao.yaa jahajaat 6'7 mao 1833 raojaI 180 Tna bafa-sah jahaja Ba$na

inaGaalao.ha baf-2¹3 GanafUT ihvaaLyaat sqaainak tlavaaMmaQaUna kapUna saazvaNyaat Aalaa haota.baaosTnacaa bafa-caa vyaaparI ÍoDirk TyaUDr ha ek]Vaojak haota.caar maihnyaahUna AiQak P`avaasaadrmyaana saumaaro 80 Tna baf- gamaavalaa haota.pNa BaartIya PirmaaNaat Aalaolaa baf- 3Ê000 maNa ³1 maNa Ä82.6 paOMD´haota.%yaacaI ikMmat 2 paOMDlaa 4 AaNao haotI.sqaainak rihvaaXaaMnaa qaMD poyaaMsaazI yaa navaInatocaI savaya hao[-pya-Mt P`aqama ivaËI inaraXaajanak haotI.pNa daona dXakaMhUna AiQak kaL Baart TyaUDrsaazI fayadoXaIr baajaar poz banalaa haota.

1900 pItjvar

Da^@Tr jaosaI laoJar vayaacyaa 34vayaI-@yaUbaacyaa vkoomaaDaosaa yaoqao %yaa raogaacyaa P`asaaracaI tpasaNaI krNyaasaazI P`ayaaoga krt Asatanaa %yaanaa Dasaanao caavaa

Gaotlaa.%yaanaMtr %yaaMnaa tap yao}na

daona AazvaDyaanaMtr ho isaw Jaalao kI Dasa ha ipvaLyaa tapacaa vaahk haota.

1928 rolvao iDTo@Tr kar

Amaoirkna rolvao AsaaoisaeXana AaiNa ivaivaQa rolvaomaagaa-Mcyaa P`aitinaQaIMnaa nyaUyaa^k- P`aMatatIla pa^fkIPsaI javaL rolvao iDTo@Tr karacao P`aa%yaixak krNyaat Aalao. Da^.elmar A^mb`aaosa sporI yaaMnaI XaaoQaUna kaZlaolao to ivaVmaana rolvaomaagaa-tIla AMtga-t ~uTI XaaoQaUna kaaZNyaasaazI tyaar kolao haoto.hI pihlaI kar karËmaaMk 101 ekavaoLI eka rolvaocao prIxaNa krtanaa 10 maOla P`aittasa vaogaanao P`avaasa krNyaasa saxama haotI. yaapUvaI- 13 jaUna 1928 raojaI %yaacaI fIlD caacaNaI JaalaI haotI.

1956 T^kaonaa[T

maaozyaa P`amaaNaavar ]%padnakarNyaasaazI sqaapna kolaolyaa pihlyaa Amaoirkna P`aklpat

T^kaonaa[Tcao saMpUNa-]%padna sau$ Jaalao.T^kaonaa[T ho 25 to 30 T@ko laaoh Asalaolaa kzaor QaatU Aaho.yaacyaa 3Ê750Ê000 Tna vaaiYa-k]%padnaasah saumaaro 62 T@ko laaoh Asalaolyaa lahana gaaoLyaa tyaar krNyaasaazI KDk zocaUna jaimanaIvar psarlao AaiNa cauMbakIya pwtInao laaoh vaogaLo kolao gaolao.yaa P`aklpacao P`aaqaimak kamakaja 1955cyaa Xard ?tUmaqyao sau$ Jaalao. imanaosaaoTatIla isalvhr bao yaoqao [DblyaU Doivhsa va@sa-mhNaUna AaoLKlaa jaaNaara P`aklp irJavh-maayainaMga kMpnaInao baaMQalaa haota.AaiNa Aama-kao sTIla AaiNa irpiblakna sTIla ka^pao-roXana yaaMcyaa saMyau@t maalakIcaa haota.

1977 eMTrP`aa[JacaI dusarI caacaNaI

yaa idvaXaI XaTla eMTrP`aa[Janao k^ilafaoina-yaatIla naasaacyaa D/ayaTona Flaa[T irsaca-f^isailaTI yaoqao XaTla A^P`aaoca AaiNa la^MiDMga caacaNyaaMcaa Baaga mhNaUna pacapOkI dusarI Flaa[T vaahkacyaa var caZvalao

gaolao AaiNa]D\DaNaat %yaapasaUna vaogaLo

kolao gaolao.maga to mau@tpNao svat:hUna pRqvaIcyaa vaatavarNaat]D\DaNa krt haoto.to maaojaavao vaaLvaMTatIla kaorDyaa tlaavaacyaa tLavar ivamaanaasaarKo]trlao. inayau@t Aa^iba-Tr vho[-kla OV-101to kovaL caacaNaIsaazI tyaar kolaolao P`aaoTaoTa[p haoto.to AMtraL ]D\DaNaasaazI sausajja navhto.vaahk 747 pasaUna ivaBa@t na haota %yaacaI pihlaI inaiYËya k^iPTvh Flaa[T caacaNaI 18 fob`auvaarI 1977 raojaI JaalaI %yaanaMtr AaNaKI paca [naT- k^iPTvh Flaa[T caacaNyaa AaiNa yaatIla ËUsah AaNaKI tIna saiËya k^iPTvh Flaa[T caacaNyaa GaoNyaat Aalyaa.

14 saPToMbar

1716 AmaoirkotIla pihlao dIpgaRh

yaa idvaXaI baaosTna laa[T ho AmaoirkotIla

pihlao dIpgaRh saUyaa-stapUvaI- P`aqama P`akaiXat Jaalao.ho baaosTna baMdracao P`avaoXaWar icanhaikt krNyaasaazI ilaTla b`aUsTr baoTavar isqat Aahao.tovhapasaUna jahajaaMnaa maaga-dXa-na kolao Aaho. 23 jaulaO 1715 raojaI baaosTna laa[T ibalaWaro to baaMQaNyaasaazI prvaanagaI doNyaat AalaI.1600cyaa dXakat ivaEvaasaGaatkI KDkaMmauLo AsaM#ya jaIvaaMcao nauksaana Jaalao.lauTmaar krNyaasaazI jahajaaMnaa fsavaUna zraivak izkaNaI naoNyaasaazI caacyaaMnaI isagnala mhNaUna Aaga laavat Asat.baaosTna laa[T ib`aTIXaaMnaI 1776 saalaI]DvaUna naYT kolaa.prMtu gavhna-r jaa^na h^naka^k yaaMnaI 1883 maQyao tao punha baaMQalaa.ho laa[-T ha}sa AmaoirkotIla XavaTcao maanavayau@t dIpgaRh Aaho

1886 TMklaoKna irbana

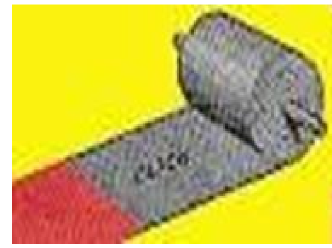

TonaIsaI maQaIla maoimfsa yaoqaIla jaa^ja- kor

A^MDrsana

yaaMnaa

Ta[prayaTr

irbanacao pihlao Amaoirkna poTMT jaarI krNyaat Aalao.irbanacyaa XarIracyaa rMgaapoxaa ivapirt rMga Asalaolao irbanacyaa TaokajavaLIla Baaga P`adana krNao ha %yaacaa XaaoQa haota.irbana fIDcaI idXaa vyai@tcailatpNao badlaNyaasaazI maXaInacyaa Aa^proTrlaa saUicat krNyaacaa hotU haota.irbanacyaa XaovaTI Ta[-p kolaolaa inakala vaogaLyaa rMgaat Asalaa trI tao hrvalaa naahI.yaa AQaI sTonaaog`aaifk kayaa-saar#yaa vaaprat irbana %yaacyaa rIlacyaa XaovaTI qaaMbalyaasa pirNaamaanao JapaTyaanao lauPt haot jaaNaara zsaa idlaa trIhI irbana]laT krNyaasaazI qaaMbaNyaapUvaI- eKadI AaoL puNa- krNyaacaI AavaXyakta AsaU Xakto.

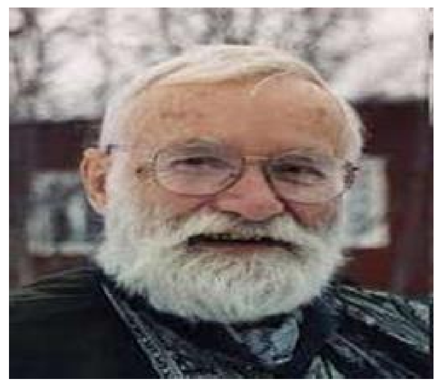
1905 AaresaI

yaa idvaXaI g`aoT ib`aTnamaQyao ra^yala Aa^Taomaaobaa[-la @laba TuirsT Ta^fIsaazI savaa-t jaunaI kar Xaya-t P`aqama Aayala Aa^f ma^na yaoqao Aayaaoijat krNyaat AalaI haotI.

1956 maoMdUvarIla Xas~iËyaa³ Lobotomy´

yaa idvaXaI Amaoirkot

P`aIÍMTla laaobaaoTa^maI Xas~iËyaa krNyaat AalaI. XalyaiËyaaivaXaard jao. DblyaU.vaa^Tsa AaiNa vaa^lTr iÍmana yaaMnaI jaa^ja-vaa^iXaMgTna ivaVapIzacyaa ha^ispTlamaQyao 63 vaYaI-ya maihlaovar hI Xas~iËyaa kolaI³Cayaaica~at DavaIkDo jao. DblyaU.vaa^Tsa AaiNa]javaIkDo vaa^lTr iÍmana´

1959 caMd`acaI tpaasaNaI

caMd`avar QaDk doNaaro pihlao AMtraL saMXaaoQana yaana saaoivhet launaa 2 haoto.jao XaaMtta samaud`acyaa³Sea of Serenity´pUvao-laa Ë^Xa Jaalao.12 saPToMbar raojaI Jaalaolyaa P`axaopNaanaMtr 36 tasaanaMtr hI GaTnaa GaDlaI.Kgaaolalya AvakaXaatIla vastUvar paohaocaNaarI hI pihlaI maanavainamaI-t vastU haotI.

2015 gau$%vaIya lahrIMcaa XaaoQa

yaa idvaXaI³LIGO´ nao gau$%vaIya lahrIMcaa pihlaa XaaoQa laavalaa.%yaaMcaa AMdaja vat-valyaacyaa eka XatkanaMtr laoJar [MTrforaomaITr g`a^ivhToXanala Aa^bJavho-TrI³LIGO´ nao %yaacyaa 100 vyaa vaQaa-pnaidnaainaima<a %yaaMcyaa saamaanya saapoxata isawaMt jaao 1915 maQyao AlbaT- Aa[nasTa[-nacyaa vat-valaolyaa AnaumanaacaI puYTI kolaI.yaa gau$%vaakYa-Na lahrI ¹sposaTa[macyaa f^ib`akmaQaIla trMga¹1.3 Abja P`akaXavaYao- dUr Asalaolyaa P`alayakarI GaTnaomauLo]Bdvatat Asao

maanalao jaato. BaaOitkXaas~& yaa lahrIMcao vaNa-na daona kRYNaivavaraMcyaa T@krIcyaa eka saokMdacyaa AMitma AMXaamaQyao inamaa-Na haot AsaUna to ekaca AiQak maaozyaa ifrNaaáyaa kRYNaivavarat ivalaIna haot Aahot.%yaaMcyaa vastumaanaacaa ek Baaga $E=mc^2$ Waro idlaaolyaa gau$%vaIyalahrIMcyaa jaaordar sfaoTanao vaahUna naolaaolyaa }jao-t $paMtirt haotao

15 saPToMbar

1784 ib`aTnamaQaIla pihlao balaUna]D\DaNa

[MglaMDmaQyao banavalaolao pihlao yaXasvaI fugyaacao AaraohNa ivansaoMJaao launaaDI- yaa [Tailayana [samaanao laMDnamaQaIla iP`ansa Aa^f vaolsa AaiNa [tr P`aa#yaat rajakarNyaaMsah P`aoxakaMcyaa gadI-samaaor daKivalao.tao fugaa ku~aÊ maaMjar AaiNa kbautrasah camakdarpNao sajaivalaolyaa hayaD/aojana fugyaasah AaiT-larI g`aa]MDvar Aalaa.gadI-cyaa AQaIrtomauLo tao fugaa pUNa-pNao fugaNyaa AaQaIca]Dalaa.%yaamauLo ima~ jaa^ja- ibagaiganalaa maagao saaoDavao laagalao jyaanao %yaacyaasaaobat P`avaasa krNyaacaI yaaojanaa AaKlaI haotI.launaaDI-cyaa]D\DaNaanao 24 maOlaaMcao AMtr kaplao va tao vaoAr yaoqao]trlaa.maagaIla vaYaI-ca maa^nTgaaoilfyar baMQaUnaI 5 jaUna 1783 raojaI pihlaI ha^T eAr balaUnacaI caZa[- kolaI haotI.

1817 Amaoirkna laaoKMDacaI imala

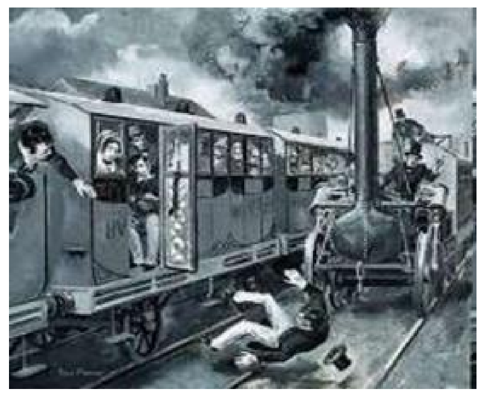
raola AaiNa DbaDla laaoKMDsaazI pihlaI

Amaoirkna imala yaa idvaXaI]GaDlaI gaolaI.PlamasTa^k raoilaMga imala payainayar Aayana-maasTr AayaJa^k maosana yaaMnaI baaMQalaolaI ponaisalvhoinayaat roDsTaona iËk yaoqao]BaI haotI.puDilaMga Ba+ImauLo GaDIva laaoh tyaar krNyaasaazI kasT Aayana-maQaIla kaba-nacao P`amaaNa kmaI krNyaat yaot haoto.imalanao h^mar faoija-Mgapoxaa raola imailaMgaWaro laaoh tyaar kolao.1824 Aalaolya puramaULo hI imala naYT JaalaI.maosananao 1791 pasaUna laaoKMD AaiNa paolaad]Vaogaacao naotR%va kolao jaovha %yaanaI vyaavasaaiyakdRYTyaa yaXasvaI laaoKMD Ba+I AaiNa AlaogaonaIjacyaa piEcamaolaa faoja-caI sqaapnaa kolaI.baGatabaGata to ek EaImaMt maaNaUsa samajalao jaa} laagalao.%yaacyaakDo 20Ê000 ekr jamaInaÊ saha laaoKMDIBa+yaaÊ Taola forI

AaiNa pUlaÊ daona krvatIÊ ig`asT imalsa nyaUhovanacao saMpUNa- Xahr AaiNa koMTkImaQaIla maalama<aa haotI.³ AayaJa^k maosanacaI vaastuivaXaard A^Dma ivalsana yaaMnaI }BaarlaolaI hvaolaI´

1830 sTIfnasana rolvao ilavhrpUla to ma^McaosTr laa[na [MglaMDmaQyao samaarMBapUva-k]GaDNyaat AalaI.ho jaa^ja- isTfnasana yaaMnaI baaMQalaI haotI.jao rolvao [Mijanacao P`amauK XaaoQak haoto.%yaacyaa P`aisaw ra^koT laaokaomaaoiTvhnao ronaihla caacaNyaa 1829 maqyao ijaMklyaa.spQa-k laaokaomaaoiTvhmaQyao %yaacao [Mijana savaa-t vaogavaana haoto.hI laa[na jagaatIla pihlaI [MTrisaTI p^saoMjar rolvao haotI.tI kovaL vaafocyaa [Mijananao caalavalaI jaat haotI. sTIfnasananao banavalaolao ra^koT AaiNa saha t%sama [MijanaaMnaI ek imarvaNaUk kaZlaI. %yaat P`a%yaokI caar gaaDyaa

hao%yaa.yaaiXavaaya AaGaaDIvar Asalaolyaa naa^qa-imb`ayananao maanyavaraMsaazI Kasa gaaDI AaoZlaI %yaat ekUNa 600 jaNa vaahUna naolaoivalyama hisksana ek rajakarNaI %yaacyaa payaava$na QaavaNaaáyaa ra^koTsamaaor ADKLlaa va jaKmaI Jaalaa. %yaaca saMQyaakaLI %yaacaa maR%yaU Jaalaa.

1857 Ta[psaoiTMga maXaIna

nyaUyaa^k-cyaa iDmaaoqaI AlDona yaaMnaI XaaoQalaolyaa Ta[psaoiTMga maXaInacyaa iDJaa[nasaazI yaa idvaXaI Amaoirkna poTMT jaarI krNyaat Aalao.P`a%yaxaat caalaNaaro ho pihlao maXaIna haoto.ha P`akar xaOitja caakacyaa pirGaaBaaovatI maaMDlaa haota.jasajasao caak if$ laagalao tsatsao Anaok irsaIvhr doKIla if$ laagat.[icCt P`akar]calaUna AaiNa eka AaoLIt yaaogya Ëmaanao Taklaa jaat haota.

1885 sa^krIna

ka^nsT^MiTna fahlabaga- yaaMnaI

XaaoQalaolyaa sa^krInaÊ kRi~ma svaITnarsaazI Amaoirkna poTMT yaaidvaXaI jaarI krNyaat Aalao.%yaanao AaQaIca baoMJaao[k sailfnaa[D yaa pdaqaa-cao poTMT Gaotlao haoto.jao %yaalaa Apad%mak gaaoD cavaIcao Asalyaacao AaZLlao haoto.%yaacao %yaaMnaI 2 jaUna 1885laa poTMT Gaotlao haoto. %yaacyaa navaIna poTMTmaQyao yaa saMyaugaacyaa qaaoDyaa P`amaaNaat d`axao ikMvaa sTar saaKr maaozyaa P`amaaNaat imasaLNyaacaa %yaacaa XaaoQa haota.jyaalaa %yaanao “Do@sTao¹sa^kirna” mhTlao.yaa fa^ma-maQyao %yaaMnaI %yaacaa d`ava kolaa.]saacyaa saaKrocaa ikMvaa sa^k^raojacaa gaaoD krNaara gauNaQama- jaoNaok$na k^MDIjaÊ iP`aJavh-Ê ka^iD-yala AaiNa saI tyaar krNyaasaazI yaXasvaIir%yaa vaaprta yao[-la.%yaaMnaI d`avaNa AaiNa baaYpIBavanaWaro d`axaacyaa saaKro 2 paOMD rasaayainak saMyauga imasaLNyaacao

vaNa-na kolao.d`axaacyaa saKrocyaa kmaI ikmatIcaa fayada Gaot ho }sa saaKropoxaa svast haoto.

1904 hvaamaanaacaa AByaasakrNaara fugaa

Amaoirkot hvaamaanaXaas~Iya saMXaaoQanaasaazI vaaprlaa jaaNaara pihlaa fugaa imasaUrItIla saoMT lau[- yaoqao saaoDNyaat Aalaa.yaa fUgyaat AXaI]pkrNao haotI jaI fugaa fuTlyaavar prt pRqvaIvar yaotIla.yaa pihlyaa P`axaopNaapasaUna raYT/Iya hvaamaana saovaa AaiNa %yaacyaa pUva-vatI- saMsqaaMWaro AxarXa: laaKao hvaamaana fugao P`axaoipt kolao gaolao Aahot.pRqvaIcyaa pRYzBaagaavarIla ivaivaQa inarIxaNaa%mak AaiNa ivaXlaoYaNaa%mak saaQanaaMWaro hvaamaanaXaas~Iya DoTa gaaoLa kolaa jaatao AaiNa Aata]pkrNao]pg`ahaMmaQaUna vaahUna naolaI jaatat.³Cayaaica~ : Alao@JaaMDr ma^keDIcyaa d iP`ainsaplsa Aa^f eraog`afImaQaUna 1917´

1910 ka^ismak roiDeXana

b`a(aMDIya ikrNaao%saga- ha ivaYaya eka Qama-gau$ AaiNa haOXaI BaaOitkXaas~&

iqaAaoDaor vaulf yaaMcyaa ifijakilaXa JaIiËFT³*Physikalische Zeitchrift´* maQyao P`akaaiXat Jaalaolyaa inabaMQaacaa ivaYaya haota. %yaanao Aayafola Ta^varcyaa maaqyaava$na maagaIla isP`aMgamaQyao kolaolyaa caar idvasaaMcyaa inarIxaNaacaa pirNaama naaoMdvalaa.%yaanao yaat saucaivalao kI pRqvaIvar baa(AvakaXaatUna saUyaa-vyaitir@t [tr s~aotaMkDUna haoNaaáyaa ikrNaao%sagaa-caa satt BaiDmaar haot Aaho.iDTo@Tr mhNaUna paoTo-bala [lao@T/aoskaopcaa vaapr k$na vaulflaa Ta^varcyaa XaIYa-sqaanaI AayanaIkrNaacaa dr jaimanaIcyaa patLIpoxaa AQaa-hI naahI Asao AaZLlao ho AaEcaya-kark haoto karNa ikrNaao%saga- jaimanaIva$na Aalyaacyaa P`acalaIt samajautIpoxaa tI KUpca kmaI haotI.

1917 ba^@Toiryaaofoja

ba^@Toiryaaofoja³ba^@Toiryaacaa Baxak´ ha Xabd Da^ foila@sa DI’horola yaaMcyaakDUna ÍoMca AkadmaI Aa^f saayansaosalaa saadr kolaolyaa iTpNaat tyaar krNyaat Aalaa.

1997 fonaFlauramaa[na

Amaoirkocyaa fUD A^MD A^DimainasToXana³FDA´nao)dyaacyaa JaDpaMcao nauksaana AaiNa hI AaOYaQao yaaMcyaat saMBaavya duvaa sqaaipt kolyaanaMtr fonaFlauramaa[na AaiNa Do@safonaFlauramaa[na hI daona laaokiP`aya Aahar AaOYaQao %yaaMcyaa]%padkManaI baajaaratUna kaZUna TaklaI.

1998 gau$caI valayao

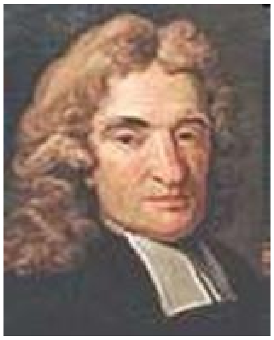
gau$ g`ahacyaa saBaaovatalacyaa valayaaMnaa gau$cyaa caMd`aMvar AadLlaolyaa vaOiEvak

vastUMcyaa P`aBaavaamauLo QaUL banaivalyaa gaolyaacao GaaoiYat krNyaat Aalao.Anaok saMsqaaMmaQaIla Xaas~&aMnaI kolaolyaa AByaasaatUna hI klpnaa AalaI.

16 saPToMbar

1662saUya-g`ahNa

pihlao ra^yala KgaaolaXaas~& ja^ana Fla^masTID yaaMnaI ra^yala KgaaolaXaas~& banaNyaacyaa Agaaodr inarIxaNa k$na roka^D-kolaolao saUya-g`ahNaacao

vayaacyaa 16vyaa vaYaI- DbaI-yaoqaIla GaratUna inarIxaNa k$na %yaaba_la [tr KgaaolaXaas~&aMXaI p~vyavahar kolaa.yaa saUya-g`ahaNaamauLo Fla^masTIDcaI KgaaolaXaas~atIla AavaD inamaa-Na JaalaI AaiNa ivaYayaavar jao kahI saapDola to vaacaNyaabaraobarca svat:caI maaojamaap saaQanao banavaNyaacaa P`aya%na kolaa.

1774 Aa^i@sajana

A^MTao[na la^vhao[isayarnao Asao inarIxaNa naaoMdivalao kI ma@ya-uirk Aa^@saa[-D tapaivalao Asata QaatUcaa para tyaar haotao.%yaalaa vaaTlao kI hI P`aitiËyaa laaoKMDacyaa saMpka-mauLo JaalaI

AsaavaI.%yaanao %yaacyaa naaoTbaukmaqyao vaayaU]%ËaMtIcaI naaoMd kolaI naahI.

1835 Daiva-na ga^laapagaaosalaa paohaocalaa

ib`aiTXa inasaga-Xaas~& caalsa- Daiva-na ecaemaesa baIgala jahajaava$na dixaNa Amaoirkocyaa 600 maOla piEcamaolaa ivaYauvavaR<aavarIla ga^lapaogasa iWpsamauh yaoqao paohaocalao. ga^laapagaaosamaQaIla P`aaNyaaMcaa paca AazvaDo AByaasa krtanaa Daiva-nalaa AaZLlao kI itqao mahakaya kasava kaoNa%yaa trI baoTava$na Aalao Aahot %yaanausaar to ekmaokaMpasaUna KUp iBanna Aahot.iXavaaya baáyaaca baoTaMnaI [gauAanacyaa svat:cyaa jaatI ivakisat kolyaa Aahot.yaa inarIxaNaaMnaI %yaacyaa “naOsaiga-k inavaDIcyaa” isawaMtalaa hatBaar laavalaa kI P`ajaatI hjaarao laaKao vaYaa-MpasaUna ivakisat Jaalyaa Aahot.

1884 kaokona e^naosqaoiTk

kala- kaolarnao DaoLyaacyaa Xas~iËyaosaazI $gNaacyaa DaoLyaalaa isqar krNyaasaazI sqaainak BaUla mhNaUna kaokonacaa P`aqama vaapr kolaa. %yaacyaa yaXaamauLo sqaainak BaUla doNyaacyaa AaQauinak yaugaacaI sau$vaat JaalaI.naak AaiNa GaXaacyaa Xas~iËyaosaazI AaiNa dMticaik%saasaazIhI kaokonacaa AvalaMba kolaa gaolaa.janmaanao Jaok Asalaolyaa Amaoirkna nao~raogatj& kaolarsaazI kaokonacaa ijaBaovar saunna krNaara P`aBaava Asalyaacao laxaat Aalyaavar yaa vaapracaa saMkot imaLalaa.maanavaavar vaapr krNyaapUvaI- %yaaMnaI P`aaNyaaMvar Anaok P`ayaaoga kolao.1859 maQyao kaokona vaogaLo krNyaat Aalao.AaiNa 1885maQyao %yaacao saMElaoYaNa krNyaat Aalao.naMtr to jaast DaosamaQyao ikMvaa vaarMvaar vaaprlyaasa ka^ina-yala eipqaoilayamacaI JaIja haoto Asao AaZLUna Aalao.

1908 janarla maaoTsa-

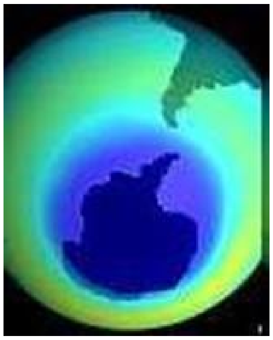

tao jabaabadar haota.12 idvasaaMcyaa Aat kMpnaInao 12Ê000Ê000 Da^lar raoK vyau%Panna kolaolao sTa^k vyau%pnna kolao 29 saPToMbar 1908 raojaI GM nao Buick ivakt Gaotlaa.naMtr GM nao Lansing maQyao Oldsmobile, Detroit maQyao Cadillac AaiNa Pontiac maQyao Oakland KrodI kolaI.DyaUrMTnao 1910 maQyao kMpnaIvarIla inayaM~Na gamaavalao.%yaaMnaI maulat: kaolDvaa^Tr raoD kaT- kMpnaI KrodI krNyaasaazI 1986 maQyao jaaoiXayaa Dlaasa da^T-saaobat BaagaIdarI k$na vyavasaaya sau$ kolaa haota. 1890 pya-Mt DyaUrMT¹Da^T-k^roja kMpnaI hI doXaatIla savaa-t maaozI k^roja kMpnaI haotI.jaI vaYaa-laa AMdajao 150Ê000 vaahnao tyaar krt haotI.

1987 AaoJaaonacaa qar

yaa idvaXaI AaoJaaonacaa qar kmaI krNaaáyaa pdaqaa-MvarIla baMdI GaalaNaaáyaa

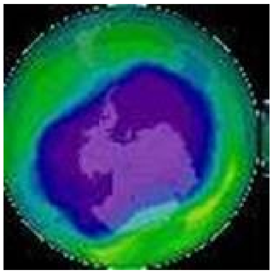
maa^inT/yala karravar svaaxarI krNyaat AalaI.2000 pya-Mt

TPPyaaTPPyaanao samatapmaMDlaa³stratosphere´tIla AaoJaaona kmaI krNyaasaazI AaoLKlyaa jaaNaaáyaa maanavainaima-t saMyaugaaMcao]%padna AaiNa vaapr baMd krNyaat sahmatI dXa-valaI. %yaanaMtrcyaa baOzkaMnaI kraramaQyao sauQaarNaa kolyaa.%yaa tulanaonao]cca AaoJaaona xaya xamatomauLo @laaoraoFlauraokaba-nsa³CFCs´vyai@tir@t [tr maanavainaima-t saMyaugao ¹ kaba-na ToTa@laaora[DÊ imaqaa[la @laaoraofa^ma- AaiNa h^laaonsa¹ ho pihlao laxa haoto.Aata Amaoirkot eAr kMiDXanasa- AaiNa [tr roiÍjaroXana]pkrNaaMcyaa doKBaala ikMvaa ivalhovaaT drmyaana AaoJaaona kmaI krNaaro roiÍjarMT saaoDNyaavar baMdI GaalaNyaat AalaI Aaho.³Cayaaica~ : AMTaiT-k AaoJaaona iCd` saPToMbar 2000´

2007 AaMtrraYT/Iya AaJaaona idvasa

maa^inT/yala kraravar svaaxarI kolyaacyaa 20 vyaa vaQaa-

pnaidnaainaima<a AMtrraYT/Iya AaoJaaona idvasa saajara krNyaat Aalaa.19 iDsaoMbar 1994 raojaI yaunaaocyaa AamasaBaonao 16 saPToMbar ha AaoJaaona qaracyaa saMrxaNaasaazI AaMtrraYT/Iya idvasa mhNaUna GaaoiYat kolaa.drvaYaI- 16 saPToMbar 1987 raojaI k^naDatIla maa^inT/yala yaoqao Jaalaolyaa kraravar svaaxarI kolyaacyaa smarNaaqa- sT^Taosfoirk AaoJaaona qaracao saMrxaNa krNyaasaazI hI eoithaisak GaTnaa savaa-t yaXasvaI AaMtrraYT/Iya krarapOkI ek Aaho.2007 pya-Mt 191 doXaaMnaI kraravar svaaxarI kolaI haotI.jyaa AMtga-t AaoJaaona kmaI krNaaáyaa rsaayanaaMcyaa]%padna AaiNa vaapr krNao qaaMbavaNao AavaXyak haoto.2007 saalaI D/masa- ³ *The Drummers´* AaiNa e ikDsa iD/ma³A Kid’s Dream´ ivhiDAaoo TIvhIsaazI saava-jainak saovaa GaaoYaNaa mhNaUna

]plabQa k$na doNyaat Aalao AaiNa navaIna XaOxaiNak saaih%ya tyaar krNyaat Aalao.³Caayaaica~ : savaa-t maaozo AaoJaaona iCd` saPToMbar 2006´

17 saPToMbar

1822 raoJaoTa sTaona

ÍoMca Akadmal ra^yala Dosa

[MisËPXanamaQyao jaIna¹Ía^Mkao[sa ca^mpaoilayana yaaMnaI ek p~ vaacalao.ho p~ laoTo e ema Doisayar jao naopaoilayanacyaa saOnyaanao XaaoQaUna kaZlaolaa raoJaoTa sTaonavarIla ithorI iXalaalaoKaMcyaa gaUZtocao vaNa-na kolao haot.naa[l-a nadIcyaa raoJaoTa XaaKojavaL ³ba^rna jaaosaof Doisayar jyaaMnaa %yaaMnaI ho p~ saMbaaoiQat kolao haoto to AkadmaIcao saicava haoto´ica~ilapIcaa]lagaDa krNyaasaazI ca^mpaoilayanacao kama 1808 maQyao sau$ Jaalao haoto.qaa^masa yaMganao kahI P`aqaimak kama kolao Asalao trI tI ca^mpaoilayanacaI P`amauK kamaigarI haotI. 1823 maQyao %yaaMnaI [insTTyaUTmaqyao vaacalaolyaa saMsmarNaaMcyaa maailakot AiQak tpXaIla idlaa haota.puiZla vaYaI- iP`aisasa

Du isaisTma hayaraoiglaifk Dosa A^insaensa [ijaiPXayansa ³ *Precis du systeme hieroglyphique des anciens Egyptiens*.´mhNaUna to P`akaiXat Jaalao.

1844 klar iP`aMiTMga P`aosa

yaa idvaXaI P`aqamaca eka CapKanyaasaazI vaogavaogaLyaa rMgaaMcaI Xaa[- laagaU krNyaat AalaI haotI.yaacao saMXaaoQak ponaisalvhoinayaatIla iflaaDoilfyaa yaoqaIla qaa^masa ef.A^Dmsa yaaMnaI %yaalaa “pa^laIËaoma iP`aMiTMga” mhTlao Aaho.yaa P`aiËyaomaQyao vaogavaogaLyaa rMgaacyaa raolasa-naa Xaa[- laavaNaaro Anaok fvaaro vaaprlao gaolao.jao ekaca QaurIvar samaaMtr caalatat va vaogavaogaLyaa rMgaaMcao p+o tyaar krtat,

1871 maa^nT saoinasa baaogada

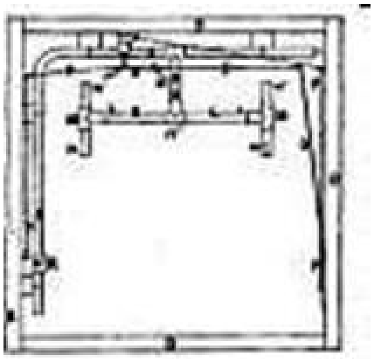
yaa idvaXaI maa^nT saoinasa baaogada]GaDlaa.jagaatIla ha pihlaa maa]MTna

baaogada haota.maa^nT saoinasa AMtga-t AalPsamaQaUna daona T/^k hava rolvao baaogada isva%Jala-MD maagao- saovha^ya pva-tacyaa]<aro kDIla Taokalaa dixaNakDIla [TalaIcyaa]va-irt BaagaaXaI jaaoDtao.tao 8 maOla laaMba AsaUna pUvaI-cyaa kaoNa%yaahI baaogaVacyaa laaMbaIcyaa duPpT haota.1857 maQyao kama sau$ Jaalao1861 maQyao tIna vaYaa-Mcyaa kMTaLvaaNyaa kamaanaMtr Alpa[na ra^k fosamaQyao idvasaatUna Aaz [Mca baaogada KNalaa jaat haota.%yaacao ibalDr ÍoMca AiBayaMta jamao-na saaomaolar yaaMnaI phlyaaMda baaogada KaodNyaat AaOVaoigak¹skola nyaUma^iT@sa saadr kolao.26 iDsaoMbarlaa daonhI baajaUMnaI baaogada KNaNaaro kamagaar maQyaBaagaI BaoTlao.yaa baaogaVatUna 20 imanaTat 22gaaDyaa gaolyaanao baaogaVacao]d\GaaTna Jaalao.16 Aa^@Taobar 1871 raojaI inayaimat rolvao saovaa sau$ JaalaI.

1872 fayar isP`aMklar

Aa^Taoma^iTk isP`aMklar isaisTmacao pihlao

Amaoirkna poTMT ma^saocyaUsaoT maQalla e^ibaMgTna yaoqaIla ifilap DblyaU.P`a^T yaaMnaa AaignaXaamak saaQanaaMmaQyao sauQaarNaa naavaanao yaa idvaXaI jaarI krNyaat Aalao. isaisTmamaQyao AaovhrhoD ipvhaoToD vaa^Tr¹Aamsa- ikMvaa iCid`t pa[-Psacaa samaavaoXa haota.jao pUrvaza pa[-pmaQaUna paNyaacyaa purvaZyaaXaI jaaoDlaolao Asatanaa vaogaanao ifrtat va sava-idXaonao paNaI foktat va AajaUbaajaUcyaa sava- iBaMtI AaiNa majalaa Aaolaa krtat.ho Aa^proXana isP`aMga laaoDoD laIvhrWar AGaDlaaolyaa JaDpaWaro inayaMi~t kolao jaat haot.ka^D- AaiNa FyaUjacyaa P`aNaalaIWaro baMd kolao jaat Asao.Aaga laagalyaasa jaovha FyaUja P`ajvailat haotao tovha %yaalaa

jaaoDlaolao daorKMD jaLUna JaDp]GaDUna paNyaacaa ivaKurlaolaa P`avaah baahor pDtao.

1901 para baaYp idvaa

nyaUyaa^k- XahratIla saMXaaoQak pITr kUpr hoivaT yaaMnaa para baaYPa idvyaacao pihlao Amaoirkna poTMT yaa idvaXaI jaarI krNyaat Aalao.yaa poTMTmaQyao eka Taokalaa para [lao@T/aoD AaiNa dusaáyaa Taokalaa laaoKMDI [lao@T/aoD basavalaolyaa laaMbalacak vh^@yaUma TyaUbacyaa iDJaa[nacaa samaavaoXa haota.para baaYpatUna ivaVut P`avaah gaolyaavar P`akaXa inamaa-Na Jaalaa.tqaaip tao ek BaDk inaLa¹ihrvaa rMga haota %yaat laala P`akaXa navhta.%yaanaMtr iDsaoMbar 1902 maQyao nyaUyaa^k- XahratIla kUpr hoivaT [laoi@T/k kMpnaInao idvao tyaar kolao jao Aaja FlaUraosaMT laa[Tsacao Ag`adUt haoto.

1908 AmaoirkotIla pihlaa ivamaana ApGaat

vhija-inayaatIla Aila-MgTna ha[Tsa faoT-maoyar yaoqao qaa^masa [qaa^laona

saoilÍjacaa pihlaa ivamaana ApGaatat maR%yaU Jaalaa.ra[-T Flaayar ivamaanacao saOnyaalaa P`aa%yaixak daKvat Asatanaa Aa^iva-la ra[-Tsaaobat tao ek P`avaasaI haota.jaovha ivamaana 75 fUTavarUna KalaI pDlao AaiNa jaimanaIvar AadLlao. ra[Tnao Aadlyaaca idvaXaI navaIna laaMba Flaa[T caacaNaI Gao}na Pa`aoplar sqaaipt kolao navhto.eka P`aaopolarnao pMKaMcyaa kMpna krNaaáya taraMpOkI ekalaa QaDk idlaI AaiNa to KalaI kaosaLUna ivaKUrlao. laoFTnaMT saoilÍja 26 vaYaa-caa t$Na balaUna ka^Psa-maqyao ivaXaoYa kt-vyaavar laYkrI taofKanaa AiQakarI haota.ivamaana kaosaLlyaavar %yaalaa baoXauw Avasqaot faoT- maayasa- $gNaalayaat naoNyaat Aalao.toqao Í^@car Jaalaolyaa kvaTIcyaa Aa^proXananaMtr %yaa ra~I %yaacaa

maR%yaU Jaalaa.eka AiQakaáyaanao saaMigatlao kI Aa^iva-la ra[-Tlaa maaMDIcao AaiNa Anaok bargaDyaaMcao f^@car haoto.

1911 Amaoirka AaolaaMDNaaro pihlao ivamaana]D\DaNa

P`aqama iknaarp+Iva$na ]D\DaNa kolao.karNa ivalyama r^MDa^lf hsT-nao pihlyaa tIsa idvasaaMcyaa T/`ansaka^inTnaoMTla Flaa[TsaazI 50Ê000 Da^lar baxaIsa jaahIr kolao tovha k^la ra^jasa-nao to Aavhana svaIkarlao.tao 35 AXvaXa@tIcao ra-T [e2sa baayaPlaona vaap$na kovaL maayaa-idt]D\DaNaacaa AnauBava Asalaolaa ek saDpatL maaoTrsaayakla rosar haota.%yaacyaa vyaavasaaiyak P`aayaaojakacyaa saa^FT iD/Mkcyaa naavaava$na ivana iÍJa Asao naava doNyaat Aalao.5 naaovhoMbar raojaI k^ilafaoina-yaatIla pasaaDonaa yaoqao paohaocaopya-Mt %yaanao ivana iÍJacaI AXarXa: punabaa-MQaNaI

k$na ekaoNaIsa Ë^Xasah tIsa qaaMbao kolao 49 idvasaaMt %yaanao 82 tasa]D\DaNa kolao.T/ansaka^inTnaoMTla Flaa[T pUNa-krNaara pihlaa vya@tI banalaa.

1931 elapI roka^D-

AarsaIe³roiDAao ka^pao-roXana Aa^f Amaoirka´Waro nyaUyaa^k-maQaIla sa^vaa^ya PlaaJaa ha^TolamaQyao 33 AarpIema laa^Mga Plao[Mga roka^D-cyaa AgadI sau$vaatIcyaa AavaR<yaa P`aqama P`adiXa-t kolyaa gaolyaa.roka^D- Plaoyasa- [tko mahaga haoto kI]%padna Flaa^p Jaalao.pihlyaa Pla^isTk elapIcyaa naaoMdI jyaanaa AapNa AaoLKtao to 1948 pya-Mt baahor Aalao navhto.jaovha AarsaIe P`aitspQaI- kaolaMibayaanao elapIcao maaozyaa P`amaaNaavar]%padna sau$ kolao.

1953 sayaamaI jauLyaacao ivalagaikrNa

lauiJayaanaatIla nyaU Aa^ila-nsa yaoqaIla Aaocasanar fa]MDoXana ha^ispTlamaQyao

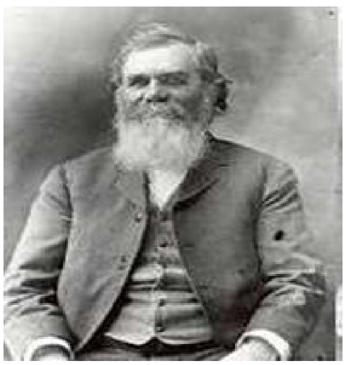
k^raoilana A^na AaiNa k^qarIna A^na maa]Tna yaa pihlyaa isayaamaI jauLyaa hao%yaa %yaaMnaa Xas~iËyaoWaro yaXasvaIir%yaa vaogaLo kolao gaolao. jaulaO 1953 maQyao %yaaMcaa janma Jaalaa tovha to kMbarolaa jaaoDlaolao haoto.sayaamaI jauLI maulao ekaca filat baIjaaMDapasaUna ivakisat haotat jaI ApUNa-pNao ivaBaaijat JaalaolaI Asatat.

18 saPToMbar

1830 laaokao[1]GaaoDyaaMcaI Xaya-t

baI A^MD Aao laaokaomaaoiTvh Ta^ma qaMba ho Amaoirkot banavalaolao pihlao laaokaomaaoiTvh baa^yalar gaLtImauLo GaaoDyaasah 14 ikmaIcyaa Xaya-tIt hrlao.

1895 kayaraoP`a^i@Tk

yaa idvaXaI D^inayala DoivhD palmaornao AayaaovaatIla DovhnapaoT- yaoqao rahNaaáyaa havao- ilalaa^D- yaanaa kayaraoP`a^i@Tkcao samaayaaojana idlao.Aata palmaor kayaraoP`a^i@Tk yaacao Gar kayaraoP`a^i@Tkcao ka^laoja Jaalao Aaho.

1927 saIbaIesa

kaolaMibayaa faonaaog`aaf b`aa^DkaisTMga 47 roiDAao sToXansasah P`asaairt JaalaI. tqaaip roiDAaonaoTvak-nao pihlyaa vaYaa-t pOsao gamaavalao AaiNa 18 jaanaovaarI 1929 raojaI

iflaaDoilfyaa isagaar]%padk ivalyama esa.p^lao yaaMcyaa naotR%vaaKalalla KajagaI gauMtvaNaUkdaraMcyaa gaTalaa kaolaMibayaa roka^D-sa 400000 Da^la-sanaa ivakalaI.roiDAao naoTvak-cao naamakrNa d kaolaMibayaa b`aa^DkaisTMga isasTma ³CBS´krNyaat Aalao.

1980 AMtraLatIla pihlao la^iTna Amaoirkna

@yaUbana AMtraLavaIr Anaa-lD tamaayaao¹maoMDoJa ha kRYNavaNaI-ya rMgaacaa pihlaa vya@tI AaiNa saaoyauJa 38 maQaUna 188.7 tasaaMsaazI AMtraLat pazvalaa gaolaolaa pihlaa la^iTna Amaoirkna banalaa.jyaamaQyao [MTrka^samaa^sa P`aaog`aama AMtga-t saatvyaa AaMtraraYT/Iya ËUcaa samaavaoXa haota. tamaayaao¹maoMDoJanao saaivhet AMtaraL P`ayaaogaXaaLot Salyut 6 maQyao baroca idvasa Gaalavalao.%yaaMnaI Anaok P`ayaaoga kolao AMtraLat saaKr iËsTlsa iktI vaogaanao vaaZtat ho maaojalao.%yaaMcaa janma 19 jaanaovaarI 1942 raojaI Jaalaa haota.

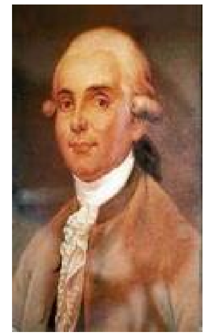
19 saPToMbar

1666 savao-xak mhNaUna hUkcaI naomaNaUk

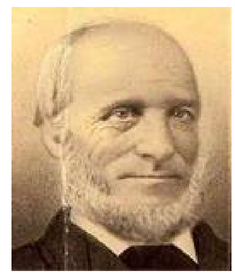
ra^yala saaosaayaTIlaa ra^baT-hUknao laMDna Xahracyaa punabaa-MQaNaIsaazI ek maa^Dola saadr kolao.jyaanao 2'5 jaanaovaarI 1666 raojaI 80 T@ko]Qvast Jaalaolyaa XaharacaI baMaQaNaI krNao Aapoixat haoto.saMsadocyaa kayaVaMtga-t savao-xakapOkI hUkcaI ek savao-xak mhNaUna naomaNaUk JaalaI.%yaamaULo %yaalaa maaozyaa P`amaaNaavar pOsao imaLalao.to %yaanao laaoKMDI itjaaorIt baMd k$na zovalao haoto.to 30vaYao- baMd Asalyaacao idsaUna Aalao.KrMtr caalsa- 2 nao AagaImauLo Asaurixat laakDacyaa saMrcanaocaI jaagaa GaoNyaasaazI ivastINa-rs%yaaMsah XahracaI punar-canaa krNyaasaazI ivaTaMcyaa [maartIMsaazI saha Aayau@taMcaI inayau@tI kolaI haotI.%yaat hUkcaa

samaavaoXa haota navaIna saoMT pa^la k^qaoD/la ho sar iËsTaofr vaona yaaMcao kaya-haoto.³Cayaaica~at DavaIkDo ra^baT- hUk AaiNa]javaIkDo sar iËsTaofr vaona´

1783 ha^T eAr balaUnacaI caacaNaI

ÍansamaQaIla vhsaa-ya yaoqao ja^k eTIna maa^MTgaaoilfyarnao ha^T¹eAr balaUnacaI caacaNaI GaotlaI.yaa balaUnabaraobar ek badkÊ ek maoMZI AaiNa ek kaoMbaDa laa^Mca kolaa.

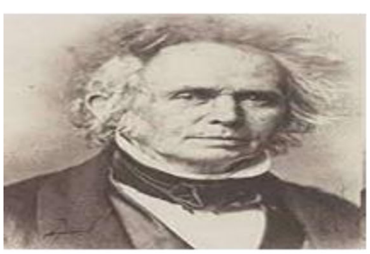

1838 rolvao b`aok

yaa idvaXaI eÍa[ma maa^irsanao rolvao b`aokcao poTMT Gaotlao.

1848 Xaina caMd`

hayapoiryana ha Xainacaa Aazvaa caMd`

AmaoirkomaQyao ivalyama Ë^Mca baa^nD AaiNa %yaacaa maulagaa jaa^ja- ifilaPsa

baa^MD AaiNa [MglaMDmaQyao ivalyama laasaola yaaMnaI XaaoQalaa.

³Cayaaica~at DavaIkDUna AnauËmao ivalyama Ë^Mca baa^nDÊ jaa^ja- ifilaPsa baa^MD AaiNa ivalyama laasaola´

1876 kapo-T svaIpr

Amaoirkna saMXaaoQak

maolaivalao³$baona´ibasaola yaaMnaa kapo-T svaIprcao Amaoirkna poTMT yaa idvaXaI jaarI krNyaat Aalao. imaiXaganamaQaIla g`a^MD r^ipDsa yaoqalla Ëa^krI Xaa^pmaqyao p^ikMga maToirAlacyaa QaULImauLo %yaacaI p%naI A^nnaa yaaMcyaa P`akRtIvar pirNaama Jaalaa. svasaMrxaNaacyaa A%yaMt garjaotUna %yaanao kapo-T svaIprcaa XaaoQa laavalaa.%yaaMnaI safa[-kamagaaracyaa maako-iTMgacyaa Xa@yata

AaoLKlyaa AaiNa %yaaMnaa sTaoArcyaa eka KaolaIt ek~ krNyaasa sau$vaat kolaI.AatIla kamakaja AaiNa kosaosa %yaaMcyaa Garat kama krNaaáyaa maihlaaMnaI banavalyaa hao%yaa.ha^gao b`asTlsa TFTsa isT/Mganao baaQalao gaolao.garma ipcamaQyao bauDvalao gaolao.b`aXa raolasa-maQyao Gaatlao AaiNa XaovaTI ka~Inao CaTlao.A^nnaa ibasaolanao kapDacyaa Taoplyaat Baaga ek~ kolao AaiNa to ek~ krNyaasaazI sTaoArmaQyao prt AaNalao.

1957 Amaoirkocal pihlaI BaUimagat ANaucaacaNaI

Amaoirkonao naovaaDa caacaNaI saa[Tcyaa xao~ 12 yaoqao naovaaDa vaaLavaMTat pihlaI BaUimagat ANau caacaNaI GaotlaI.ANau}jaa-Ayaaogaacyaa³ AEC ´maQyao roinayar [vhoMT naavaacyaa BaUimagat AaiNvak sfaoTat P`aqama pUNa-pNao samaaivaYT haoto.maosaamaQyao saumaaro 47 maITr ³1600fUT´AaiNa maosaacyaa XaIYa-sqaanaI 274 maITr ³900fUT´ KalaI xaOitja baaogaVat ha sfaoT Jaalaa.

1982 esaef sT/ITkasa-

yaa idvasaapasaUna 122 vaYaa-Mcyaa saovaonaMtr sa^naÍainsaskaomaQaIla maako-T saoMTr sT/IT kar QaavaNao baMd kolao gaolao.

1988 AMtraLat [s~ayala

[s~ayalanao Aaplaa pihlaa]pg`ah *Offeq-1* (Horizon 1) naogaova

vaaLvaMTatUna BaUmaQyasaagaravarIla XaaivaT ra^koTva$na P`axaoipt kolaa.[s~ayala ha AvakaXaatIla navavaa doXa banalaa.P`aayaaoigak]pg`ah mhNaUna tao P`aayaaoigak inarIxaNa maaoihmaovar haota.%yaacyaa GaaoiYat kayaa-maQyao saaOr }jaa- inaima-tImaQyao P`ayaaogaÊAMtraLatUna T/ansaimaXanaÊ irsaoPXanamaQyao P`ayaaogaÊ vh^@yaUma AaiNa vajanahIna pirisqatIMcaa saamanaa krNyaasaazI isasTmacyaa xamatocao sa%yaapna Êtsaoca AvakaXaatIla pyaa-varNa pirisqatI AaiNa pRqvaIcyaa cauMbakIya

xao~avaarIla DoTa saMklana yaacaa samaavaoXa haota.

1991 Aa[samana

AaolJaI Aa[samana ha ek paYaaNayaugaIna BaTkNaara AaiNa Aatapya-Mt saapDlaolaa savaa-t P`aacaIna maanava haota.[Tailayana¹Aa^isT/yaacyaa saImaovarIla Aao%Jala AalPsamaQaIla isaimalaa^na ihmanadImaQyao saapDlaa. %yaacaa gaaozlaolaa maRtdoh %yaacyaa naahIXaa Jaalaolyaa jaIvanaXaOlaIcyaa kalakRtIsah saapDlaa. %yaacyaa AatDyaaMtIla saamag`aIcyaa tpasaNaIt Asao AaZLlao kI %yaa vya@tInao XaovaTcao Baaojana Gaotlyaa naMtr tao kQaIhI prtNaar navhta.%yaacyaa jaovaNaat Aayanaka^na- gavhapasaUna banavalaolyaa baoKImaIr BaakrIcaa samaavaoXa haota.yaa vaoLI Aa[sama^nacyaa jagaat vaaprlyaa jaaNaaáyaa kahI GargautI QaanyaaMpOkI ekÊ [tr kahI vanasptI Xa@yatao AaOYaQaI vanasptI

ikMvaa [tr ihrvao gavat AaiNa maaMsa saapDlao.Aa^isT/yana p~karanao %yaacao naava Aao%JaI zovalao.

1994 Amaoirkot DIenae AaoLK kayaVavar svaaxarI

sava-samaavaoXak foDrla gaunhogaarI kayaVacaa ek Baaga mhNaUna Amaoirkocao raYT/aQyaxa i@laMTna yaanaI DIenae AayaDoMiTifkoXana kayaVavar svaaxarI kolaI.raYT/Iya DoTabaosa sqaapna krNyaasaazI efbaIAaya saMcaalakaMnaa AiQakRt kolao Asalao trI 1998pya-Mt hI P`aNaalaI kayaa-invat JaalaI naahI.eki~t DIenae AayaDoMiTifkoXana isasTma ³CODIS´caI rcanaa rajyaaMnaa svatM~ DIenae DoTabaosacao gaunho¹tpasa saMsaaQanao ek~ krNyaasa saxama krNyaasaazI krNyaat AalaI haotI.sqaainak patLIvar P`a%yaok rajyaat maQyavatI- inado-XaaMkamaQyao gaunhogaaraMcyaa AaoLK naaoMdI AaiNa gaunhooogaaraMcyaa kDUna gaaoLa kolaolyaa DIenae namaunyaaMcao fa^roinsak ivaXlaoYaNa AaiNa A&at maanavaI

rIimana yaaMcaa samaavaoXa Asaola.kayaVamaQyao P`avaINata caacaNaI AaiNa gaaopnaIyata saMrxaNa AavaXyakta AsaIyaanao ]llaMGanaasaazI dMDasah AavaXyakta samaaivaYT Aahot.naaovhoMbar 2011 pya-Mt 198 Pa`yaaogaXaaLa sahBaagaI Jaalyaa hao%yaa.

2015 maanavaI¹Xa@tIcaa vaoga]ccaaMk

yaa idvaXaI naovaaDacyaa baahorIla mahamaagaa-var eraovholaao eTa maanavaI Xa@tIvar caalaNaarI spIDbaa[-k ba^Tla maa]MTna taXaI 139.45 ikmaI³86.65 maOla´ yaa vaogaanao paohaocalaI.javaLpasa¹strIya sarL rajya mahamaaga- 305 ho vaaiYa-k jaagaitk maanavaI¹Xa@tIcyaa gatI Aavhanaacao izkaNa haoto. saayakalasvaar Ta^D rIXaT- isqar

haota.hla@yaa vajanaacyaa kmaI Pa`aofa[la eraoDayana^imaklaI iDJaa[na kolaolyaa XaolamaQyao baMd haota.jyaaMnao bahutok caakaMnaa doKIla Jaaklao haoto.Anaok vaYaa-Mcyaa ivakasaadrmyaana AiBayaMi~kI kaya-saMGaanao jagaatIla savaa-t kaya-xama vaahana tyaar krNyaasaazI vaogavaana ADqaLo AaiNa sTIyairMga samasyaaMvar maat krNyaasaazI kaya- kolao.rIXaT-nao 13 jaUna 2013 raojaI eecaesa isakaoskI- pairtaoiYak ijaMkNyaasaazI eraovholaaocao maanavaI¹Xa@tIvar caalaNaaro hoilaka^PTr doKIla]Dvalao haoto.

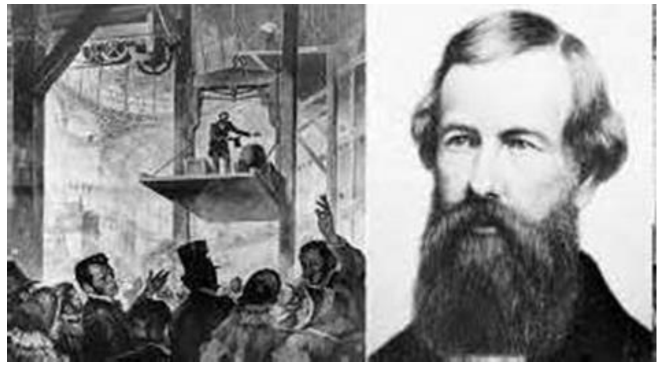
20 saPToMbar

1819 caaMgalao caamaDo

Amaoirkot tyaar kolaolao]%paidt poTMT laodr nyaUjasaI-tIla naovaak- yaoqao saoqa baa^yaDona yaaMnaI 1853 saalaI sqaapna kolaolyaa T^narmaQyao tyaar kolao gaolao.sau$vaatIlaa vaaina-Xa saUyaa-cyaa]YNatomaQyao vaaLvalao gaolao. pNa naMtr 1820 maQyao baa^yaDonanao 16 katDo zovaNyaasaazI saxama Aaovhna banavalao.ho laodr javasa tolaavar AaQaairt laopna]pcaar k$na]cca glaasa ifinaXa doNyaasaazI vaaprlao jaat Asao.yaapasaUna f^nsaI XaUja tyaar kolao jaat Asat . yaabaraobarca baayaDonanao kasT Aayana-iKLo banavaNaaro maXaInaÊ sTIma [MijanasaazI kT¹Aa^f isvacaÊ AQaatU pasaUna iJaMk tyaar krNyaacaI pwt AiNa saMkirt sT/a^baorI ivakaisat krNyaasaazI P`aisaw Aahot.

1853 ilaFT eilaXaa g`aovhja AaoiTsanao %yaacaI pihlaI saurxaa ilaFT]pkrNao yaa idvaXaI

ivaklaI.%yaanao vaYaa-cyaa sau$vaatIlaaca %yaanao XaaoQalaolaI saurxaa ilaFT P`aNaalaI ivakNyaacaa vyavasaaya kolaa . nyaUyaa^k-XahratIla baoMjaaimana nyaUha}sa ha %yaacaa g`aahk haota.jyaanao %yaacaa vaapr maalavaahtukIsaazI kolaa.naMtr lavakrca mao 1854 aqyao nyaUyaa^k- XahratIla iËsTla p^laosamaqyao AaoiTsanao ek QaaDsaI P`aa%yaixakanao laaokaMcaI AavaD inamaa-Na kolaI.%yaalaa %yaacyaa saurixattocyaa vaOiXaYTyaaMsah ek Pla^Tfa^ma-var basaivaNyaat Aalaao.%yaanao daorI kapNyaasaazI hak maarlaI tovha saurxaa yaM~anao %yaacaI pDJaD qaaMbavalaI.1857 pya-Mt %yaanao P`aqama iDpaT-maoMT sTaoAr p^saoMjar ilaFT nyaUyaa^k- XahratIla E.V. Haughwout & Co. nao pa^var ilaFTvar [laoi@T/Ik maaoTar laavalaI.

1859 [lao@T/aohITr

vaa^iXaMgTna DI.saI.cyaa jaa^ja-baI.isampsana yaaMnaI XaaoQalaolyaa [laoi@T/k roMjacao poTMT yaa idvaXaI jaarI krNyaat Aalao.isampsana yaaMnaI %yaaMcyaa XaaoQaalaa [lao@T/aohITr mhTlao Aaho.vaayar ka^[lamaQaUna vaIja par k$na]YNatainamaa-Na kolaI jaato.

1862 ba^TlaiXap irvha^ilvhMga bauja- poTMT

yauwnaaOkaMsaazI ek gaaolaakar ifrNaara bauja-³ taofKanyaacyaa gaaolaMdajaMacyaa saMrxaNaaqa-baaMQaalaolao paoladI AavarNa´%yaacao saMXaaoQak iqaAaoDaor rgalsa iTMbaInao poTMT kolao haoto.poTMTmaQyao “saMrxaNaa%mak va AaËmaNaa%mak yauwsaazI ifrNaara Ta^var jao jaimanaIvar

ikMvaa paNyaavar zovalaa jaatao” Asao vaNana kolao Aaho.to yaa klpnaovar kahI vaYaokama krt haoto.%yaanao 1841 maQyao ek maa^Dola banavalao haoto AaiNa 1843 maQyao k^vhoT daKla kolao haoto.ja^ana eir@sananao jagaatIla pihlaI bauja- yauwnaaOka [s~I @la^D ho jahaja banavatanaa hI rcanaa samaaivaYT kolaI haotI. iTmbaIlaI %yaacyaa poTMTcyaa vaaprasaazI ra^yalTI idlaI gaolaI.yaa XaaoQaacao mahana laYkrI maUlya yauwkaLat isaw Jaalao haoto AaiNa lavakrca [tr raYT/aMnaI to svaIkarlao.

1892 vaayar glaasa

yaa idvaXaI Í^Mk Xaulamana yaaMnaa vaayar

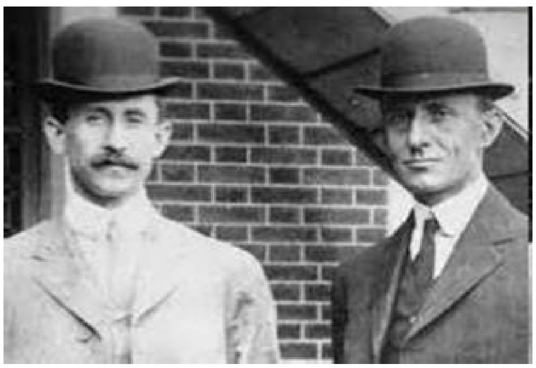

glaasacao poTMT jaarI krNyaat Aalao.vaayar glaasa naavaaP`amaaNaoca plaoT glaasa tyaar krNyaacyaa P`aiËyaodrmyaana GaatlaI jaaNaarI vaayarcaI jaaLI Aaho.jyaamaQyao Aignasaurxaa AavaXyakta laagaU Asalyaasa]pyau@t

gauNaQamaa-Msah ekla maaonaaoilaiqak glaasa tyaar kolaa jaatao.

1904 pihlao gaaolaakar ivamaana]D\DaNa

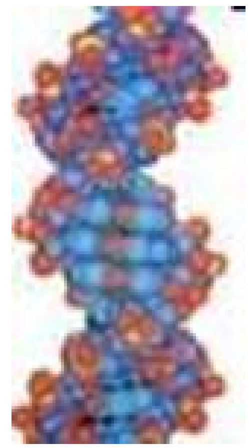
ivamaanaatIla pihlao gaaolaakar]D\DaNa

Aa^iva-la ra[-Tnao AahaoyaamaQaIla hfmana P`aorI yaoqao kolao haoto. %yaanao Flaayar 2 maQyao saumaaro 1.5 imanaTaMt saumaaro 4Ê080 fUT P`avaasa kolaa.ra[-T baMQaUMcao pihlao Flaayar jyaanao 17 iDsaoMbar 1903 raojaI]<ar k^raoilanaa yaoqao eoithaisak]D\DaNa kolao AaiNa AaNaKI tIna]D\DNao kolaI.itsaro]D\DaNa krt Asatanaa to vaaáyaanao]laTlao AaiNa %yaa]D\DaNaanaMtr %yaacao nauksaana Jaalao. ra[Tsanao to du$st na krta hfmana P`aorI Flaa[Mga fIlD yaoqao AiQak Xai@tXaalaI maaoTarIsah navaIna jaD majabaUt maXaInasah ]D\DaNaasa P`aarMBa krNao inavaDlao.15 saPToMbar raojaI ivalbar AQa-vat-

uL]DU Xaklaa.pNa Aa^iva-lanao %yaaMcyaa ivamaanaacyaa]D\DaNaacao inayaM~Na sauQaarlyaamauLo kahI idvasaanaMtr saMpUNao gaaolakar forI pUNa- kolaI.

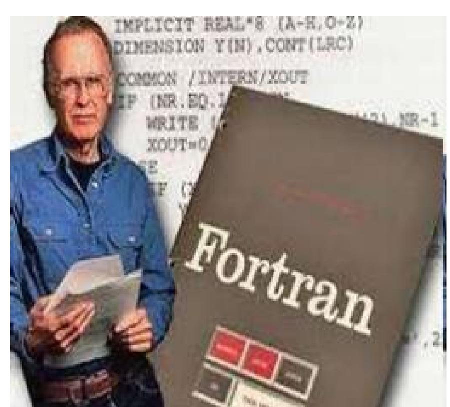
1952 DIenae

AalÍoD hXao- AaiNa maaqaa- caosa yaaMnaI

DIenaemaQyao AanauvaMiXak DoTa AsalyaacaI puYTI krNaara Ahvaala P`akaiXat kolaa.%yaaMcyaa P`ayaaogaat TI2 ba^@Toiryaaofojacaa vaapr kolaa gaolaa jaao [tr ivaYaaNaUMP`amaaNaoca DIenae AaiNa P`aiqanaaMcaa sfiTk Aaho.[-kaolaaya saar#yaa jaIvaaNaUcyaa Aat Asatanaa to puna$%padna k$ Xakto jaovha navaIna TI 2 ivaYaaNaU yajamaana [-

kaolaaya saola saaoDNyaasaazI tyaar Asatat³AaiNa [traMnaa saMËimat krtat´ jaovha [- kaolaya saola]GaDtat AaiNa naYT krtat mhNaUna “ba^@Toiryaaofoja” ho naava pDlao.hXao- AaiNa caosa yaa P`aEnaacao ]<ar XaaoQat haoto. “vhayarla DIenae ikMvaa vhayarla P`aaoTIna kaoT³k^iPsaD´ vhayarla AnauvaaMiXak kaoD maToiryala Aaho.jao [- kaolaayamaQyao [Mjao@T kolaojaato.” %yaaMcyaa pirNaamaaMnaI saUicat kolao kI vhayarala DIenae P`aiqanao naahI %yaacao AanauvaMiXak kaoD saamag`aI Aaho.³Cayaaica~at DavaIkDo maaqaa- caosa va]javaIkDo AlÍoD hXao-´

1954 faorTana

faorTana banalaaolyaa saMgaNak P`aaog`aamacao P`aqama yaXasvaI caacaNaI saMklana AaiNa AmaMlabajaavaNaI AayabaIema yaoqao hala-na horIk yaaMnaI caalavalaI haotI.1957 pya-Mt pUNa- kaya-rtÊ vyaavasaaiyak]%padna mhNaUna ivakisat haoNyaasa vaoL laagalaa. %yaacyaa

naavaava$na ³fa^myau-laa T/ansalaoTr´saUicat kolyaa P`amaaNao faorTanacaI rcanaa taMi~k AaiNa vaO&ainak AnauP`ayaaogaaMsaazI]cca¹strIya BaaYaa mhNaUna klaI gaolaI haotI.jyaasaazI AxaraMsah kaya- krNyaaeovajaI P`aamau#yaanao gaNanaa AavaXyak haotI.AayabaIema maQaIla jaa^na ba^ksa yaaMnaI P`aaog`aaimaMga BaaYaocyaa ivakasaacao pya-vaoxaNa kolao jyaamauLo vaaprk%yaa-Mnaa %yaaMcyaa samasyaa saamaanyat: samajalyaa jaaNaaáyaa gaiNatIya saU~aMmaQyao vya@t krta yaotIla.1958 pya-Mt BaaYaocaa ivastar faorTana 2 maQyao krNyaat Aalaa.jyaamaQyao saba$TInaÊ fM@Xansa AaiNa ka^mana blaa^@sacaa samaavaoXa haota AaiNa 1962 maQyao AayabaIemanao faorTana 4 ivastairt kolaa.

2003 DIp emp^@T imaXana samaaPt

DImp emp^@T AMtraL yaanaalaa na} vaYao-QaUmakotUcaI AitXaya maaihtI gaaoLa kolyaavar nasaanao maRt mhNaUna GaaoiYat kolao.8 Aa^gasT 2013 raojaI roiDAao saMpk-

Acaanak AaiNa kayamacaa tuTlaa kdaicat ibaGaaDamauLo saaOr p^naola AaiNa A^Tonaa caukIcyaa idXaonao inado-iXat kolao gaolao Asaavao ikMvaa Xa@tI iXavaaya gaaozlao gaolao Aaho.12 jaanaovaarI 2005 raojaI spoXala [mp^@Tr sposaËaFT 3 jaulaO 2005 QaUmakotU ToMpola 1 cao savao-xaNa krNyaasaazI P`axaoipt krNyaat Aalao haoto.%yaamauLo 4jaulaO 2005laa Jaalaolyaa ApGaatanaMtr [jao@Ta PlaumacaI rcanaa]GaD krNyaasaazI spo@Taoskaoipk pwtInao AByaasa kolaa jaa} Xakt Asalyaanao EPOXI imaXana mhNaUna DIp [mp^@T caalaU raihlao.AaiNa QaUmakotU haT-lao 2cyaa 4 naaovhoMbar 2010 AaiNa QaUmakotU ga^raDcyaa jaanaovaarI 2012cyaa Flaaya¹baaya drmyaana P`aitmaa Gaotlyaa.AaiNa AayauYyacyaa XaovaTI to Aayasana QaUmakotUcaa AByaasa krt haoto.

21saPToMbar

1875 P`akaXamaya vaayaU

saMXaaoQak Xaas~& P`aaofosar qa^iDyasa e.saI.laaovao yaaMnaI P`akaXa ikMvaa tapivaNaara vaayaU inaima-tIsaazI eka P`aiËyaocao poTMT kolao.ga^sacao ]YmaaMkmaUlya vaaZvaNyaacyaa ]_oXaanao garma BaaMDyaatIla paNyaacyaa vaayaUmaQyao ³inaLa vaayaU´ tolaacaI fvaarNaIcaa ga^sa inaima-tIt maUlaBaUtpNao samaavaoXa haota.hI kabyau-roToD vaa^Tr ga^sa P`aiËyaa Amaoirkotlla savaa-t mah%caacaI]%paidt vaayaU P`aiËyaa haotI.naMtr %yaaMnaI vaatavarNaIya inarIxaNa AaiNa QaatU P`aiËyaot vaaprNyaasaazI Anaok maha%vaacyaa AaiNa maUlaBaUt]pkrNaaMcaa XaaoQa laavalaa.yaapUvaI- gaRhyauwadrmyaana %yaaMnaI saMGaaiTt saOnyaacaI horigarI krNyaasaazI laYkrI balaUna faosa- tyaar kolao haoto.

1895 DyaUyao- Aa^Taomaaobaa[-la

DyaUyao- maaoTar va^gana kMpnaI vyavasaayaasaazI maaoTar tyaar krNaarI pihlaI]%padk kMpnaI banalaI. 1893 maQyao Í^Mk Dyauiryaa AaiNa %yaacaa Baa} caalsa-yaaMnaI Amaoirkot baaMQalaolaI pihlaI ga^saaolaInavar caalaNaarI maaoTargaaDI AXaI iDJaa[-na kolaI kI %yaalaa GaaoDyaaMcaI garja navhtI.%yaalaa GaaoDoivariht gaaDI Asao mhNat.%yaa gaaDIcaI ma^saocyaUsaoTmaQaIla isP`aMgafIlDmaQyao caacaNaI GaoNyaat AalaI. Amaoirkna Aa^Tao vyavasaayaatIla hI pihlaI kMpnaI AsalaI trI Dyauiryasa ek P`amauK]%padk mhNaUna ivakisat Jaalaa naahI.

1921 Kt karKanyaat sfaoT

jama-naItIla Aaopa} yaoqao Kt karKanyaat Jaalaolyaa P`acaMD sfaoTat 500 laaokaMcaa maR%yaU Jaalaa. karKanyaacyaa jaagaobaraobar Xaojaarcyaa XaokDao

GaraMcaa naaXa Jaalaa. 1917 pasaUna toqao tyaar kolaolao Kt Amaaoinayaa naayaT/oT AaiNa Amaaoinayaa salfoTcao 50À50 T@ko imaEaNa haoto.yaaMcyaa saazyaacaa iZga XaMBar fUT]McaIpya-Mt paohcalao haoto.yaa KtamaQyao GanadaT gauzLyaa tyaar haoNyaacaI P`avaR<aI haotI.%yaa faoDNyaasaazI baulaDaoJar AaiNa Dayanaamaa[Tcaa vaapr krNao ina%yaacao Jaalao haoto. yaacyaa imaEaNaalaa ho sfoTk maanavalao jaat navhto %yaamauLo imaEaKtacyaa 4Ê500 Tna Ktacaa sfaoT Jaalaa.jyaamauLo 250 fUT vyaasaacaa va 50 fUT Kaola KD\Da tyaar Jaalaa.

2003 ga^ilailaAao P`aaobacaI maaohIma saMplaI

Amaoiekocyaa naasaacyaa ga^ilailaAao sposa P`aaobanao gau$ g`ahavarIla Aaz vaYaa-McaI maaohIma inayaaoijat vaoLo P`amaaNao saMpvalaI.k^ilafaoina-yaatIla

pasaaDonaa yaoqaIla jaoT P`aaoplXana P`ayaaogaXaaLonao yaanaa gau$cyaa vaatavarNaat jaaNyaasaazI inado-iXat kolao AaiNa %yaacaI rcanaocao pUNa-pNao baaYpIBavana Jaalao.yaamauLo pRqvaIvar naMtr yaanaacyaa kaoNa%yaahI AvaXaoYa pDNyaacaI Xa@yata TaLNyaat AalaI.duparI 3:40 naMtr AvakaXayaanaaXaI saMpk- tuTlaa EDT ga^ilailaAao kaya-Ëmaavar kama krNaaro ek hajarahUna AiQak laaok maaohIma samaaPtIcaa AanaMd saajara krNyaasaazI P`ayaaogaXaaLot jamalao.ga^ilailaAao maaohIma 1976 maQyao gau$ AiNa %yaacao caMd` ga^inamaoDÊ k^ilasTaoÊ AayaAao AaiNa yauraopacaa AByaasa krNyaasaazI hI maaohIma sau$ JaalaI haotI.

22 saPToMbar

1792 ÍoMca P`ajaasa<aak k^laoMDrcaa pihlaa idvasa

ha idvasa navaIna ÍoMca P`ajaasa<aakacyaa k^laoMDrcaa pihlyaa vaYaa-caa pihlaa idvasa mhNaUna isvakarlaa gaolaa.ÍoMca rajyaËaMtInao AiBajaat vaga-Ê k^qaaoilak caca-AaiNa paopcyaa g`aog`aaoiRyana k^laoMDrsah %yaaMcyaa saMsqaapasaUna vaogaLo haoNyaasaazI ek navaIna sarkar tyaar kolao.navaIva k^laoMDr ivakisat krNyaasaazI eka saimatInao saPToMbar 1793 pya-Mt kama kolyaamauLo navaIna sau$vaatIcaI tarIK pUva-laxaIpNao saoT kolaI gaolaI.%yaamauLo Krotr 24 naaovhoMbar 1793 raojaI P`ajaasa<aak k^laoMDr laagaU hao[-pya-Mt g`aog`aaoiryana k^laoMDrcaa vaapr sau$ca haota.navaIna k^laoMDrmaQyao P`a%yaokI 30 idvasaaMcao 12 maihnao haoto.to 7 idvasaacyaa

AazvaDyaaMeovajaI 10 idvasaaMcyaa dXakat ivaBaagalao gaolao haoto.paca pUrk idvasa vaYa- saMplao³laIpvaYaa-t 6´eka idvasaat P`a%yaokI 10 taasa 100 imanaTo haoto.naopaoilayananao 31 iDsaoMbar 1805 raojaI ho karNa k^laoMDr r_ kolao.

1851 rolvaomaagaa-t pihlaa tarocaa vaapr

Amaoirkot TolaIg`aafWaro P`aqamaca saMdoXa pazvaNyaat Aalaa.jaovha erI rolaraoDcao AQaIxak caalsa- imanaaoT yaaMnaI nyaUyaa^k- P`aaMtatIla 14 maOla dUr Asalaolyaa gaaoXanalaa TolaIg`aaf saMdoXa pazvalaa.jaoNao k$na %yaacyaa T/onalaa qaaMbaavao laagaU nayao. kahI AazvaDyaaMcyaa Aat sava- erI T/ona TlaIg`aafWaro inayaMi~t kolyaa gaolyaa.tao pya-Mt yaa maagaa-var gaaDyaaMcaI hlacaalaIcaa AiQakar vaoLap~kacaa haota. daona gaaDyaamaQaIla Asalaolao vaoLacao AMtr ~asadayak haot.eka T/onalaa ivaraoQaI magaa-nao yaoNaaáyaa T/onasaazI ek tasa

qaaMbaavao laagat haoto.trIhI To/na na Aalyaasa qaaMbalaolyaa T/onacyaa b`aokmanalaa ]XaIra yaoNaarI To/na qaaMbavaNyaasaazI laala baavaTyaasah T/onacyaa puZo 20 imanaTo caalaavao laagao.vaoiTMga T/onacaa D/ayavhr naMtr b`aokmanalaa]calat Asao. AavaXyaktonausaar ina%yaËmaacaI punaravaR<aI haot Asao.

1955 [MglaMDmaQyao vyaavasaaiyak TIvhI

Paihlyaa ib`aTIXa vyaavasaaiyak Toilaivhjananao AayaTIvhI Waro kaLyaa¹paMZáyaamaQyao

P`asaarNa sau$ kolao. roDFyaUjana laMDna pirsarat saovaa doNaaro ho pihlao P`asaarNa haoto.navaIna b`a^MD q`aI]cca iÍvkosaI T/ansaimaXanasaazI raoTrI TyaUnarsah TIvhI saoTmaQyao Aitir@t baa^@sa doNyaat Aalao pihlaI ib`aTIXa TIvhI jaaihrat jaI ra~I 9 vaajaUna 12 imanaTaMnaI P`asaarIt krNyaat AalaI.jaI bafa-cyaa baa^@samaQyao igabsa esaAar daKvat haotI.tI ebaI paqao yaaMnaI tyaar kolaI

haotI. puZIla vaYa-MmaQyao [MglaMDcyaa [tr xao~atIla Í^McaayaJaI sau$ Jaalyaa.1 saPToMbar 1962 raojaI ca^nala AayalaMDsavar saovaa doNaaro XaovaTcao ca^nala haoto.AayaTIvhInao 15 naaovhoMbar 1969 raojaI rMgaIt P`asaarNa sau$ kolao.jagaatIla pihlao vyaavasaaiyak TIvhI sToXana DblyaUbaITI ho nyaUyaa^k- maqyao haoto.jyaanao 1 jaulaO 1941 raojaI vyaavasaaiyak P`asaarNa sau$ kolao.

23 saPToMbar

1624 saosaIlaa ga^ilailaAaonao maayaËaoskaop BaoT

ga^ilailaAaonao ek p~ ilaihlao AaiNa to %yaacyaa eka kMpa}MD saUxmadXa-kasah %yaa kaLatIla AaGaaDIcyaa Xaas~& raomamaQaIla Aaplao ima~ foDoirkao saosaI yaaMnaa pazvalao.%yaavaoLaI ga^ilailaAao baolaaosagaaDao- yaoqao raht haoto.%yaaMnaI Aaplyaa p~at to ksao vaaprayacao yaaba_la kahI saUcanaa idlyaa hao%yaa jarI %yaanao %yaacaa XaaoQa laavalaa nasalaa trI %yaanao mauL rcanaot

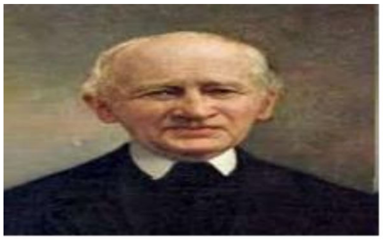

ja^k^iryasa AaiNa h^nsa ja^nsana yaaMnaI sauQaarNaa kolyaa hao%yaa.%yaacyaa svat:cyaa inarIxaNaba_la ga^ilailaAaonao ilihlao kI “maI AnaMt kaOtukanao Anaok P`aaNyaaMcaa ivacaar kolaa Aaho.” saosaInao

Íainsaskao sTolauTI yaaMcyaabaraobar kama kolao AaiNa maQamaaXaaMcaI Xaarlirk rcanaa paihlaI jyaacao vaNa-na %yaaMnaI 1625 maQaIla Aaplyaa eipirAma³ *Apiarium*´ yaa pihlyaa P`akaXanaat kolao Aaho.

³Cayaaica~at AnauËmao DavaIkDUna ga^ilailaAaoÊ foDoirkao saosaIÊ h^nsa ja^nsana AaiNa ja^k^iryasa´

1846 naopcyaUnacaa XaaoQa

jama-na KgaaolaXaas~& jaohana jaI.ga^lao

yaaMnaI f@t eka tasaacyaa XaaoQaanaMtr naopcyaUnacaa XaaoQa laavalaa. Abao-na¹jaIna¹jaaosaof lao vhoirAr maaojalaolyaa isqatIcyaa eka AMXaat .[MglaIXa KgaaolaXaas~& jaa^na A^Dmsa yaaMcyaapasaUna svatM~pNao Abao-na¹jaIna¹jaaosaof lao vhoirAr yaaMnaI pUvaI-A&at g`ahacaa Aakar AaiNa sqaana maaojalao haoto jyaacaa %yaanaI yaUronasacyaa Ainayaimat kxaovar P`aBaava Asalyaacao gaRhIt Qarlao haoto AaiNa %yaaMnaI ga^lao yaaMnaa to XaaoQaNyaasa saaMigatlao.

³Cayaaica~at DavaIkDUna AnauËmao jaohana jaI.ga^lao Ê jaa^na A^Dmsa AaiNa Abao-na¹jaIna¹jaaosaof lao vhoirAr´

1879 EavaNa yaM~

ircaD- esa.raoDsa yaaMnaI P`aqama EavaNayaM~ Aa^iDAaofaonacaa XaaoQa laavalaa.

1930 Fla^Xabalba

jama-naItIla eqaongaonabar cyaa jaaohana Aa^sTrmaoyarnao faoTaog`aaifk hotUMsaazI vaaprlyaa jaaNaaáyaa Fla^Xa laa[TsamaQaIla sau/QaarNaasaazI poTMT kolao. AaQauinak faoTaog`aaifk saurxaa Fla^Xa balba yaa iDJaa[namaQaUna ivakisat Jaalaa.jyaamaQyao Aa^i@sajanamaQyao A^lyauimainayama vaayar ikMvaa fa^[la vaaprlaa gaolaa.dudO-vaanao yaa AavaR<yaa vaarMvaar fuTlyaa.1930 maQyao Amaoirkocyaa baajarat AaNalaa haota.1966 maQyao Fla^Xa @yaUbsa Aalao AaiNa 1970 maQyao pr@yauisavalaI P`ajvailat ma^ija@yaUba Aalao.

1949 T/umananao saaoivhet ANaubaa^mbacaI GaaoYaNaa kolaI

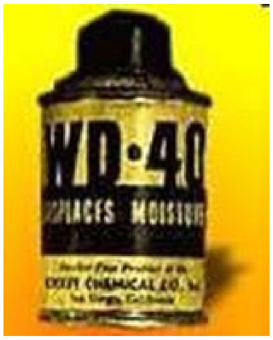
Amaoirkocao RraYT/aQyaxa T/umana yaaMnaI ek saMixaPt GaaoYaNaa k$na Amaoirkolaa Qa@ka idlaa. “AamacyaakDo puravao Aahot kI

AlaIkDcyaa AazvaDyaat yaUesaesaAarmaQyao ANau sfoT Jaalaa .”yaa Alaama-nao vaO&ainak AaiNa rajakIya vatu-LatIla iËyaaklpaMnaa caalanaa idlaI AaiNa 31 jaanaovaarI 1950 raojaI raYT/aQyaxa h^rI esa.T/umana yaaMnaI Amaoirkna hayaD/aojana baa^mba ivakisat krNyaacaa kaya-Ëma jaahIr kolaa tovha Xas~aMcyaa Xaya-tIlaa spYT P`aitsaad imaLala. “maI inado-iXat kolao Aaho … tqaakiqat hayaD/aojana ikMvaa sauprbaa^mbasah sava-P`akarcyaa ANau Xas~aMvar kama kra.ANauXas~asa`aMcyaa xao~atIla [tr kamaMP`amaaNao to … XaaMtta AaiNa saurixattosaazI Aamacyaa kaya-Ëmaacyaa ekUNa]i_YTaMXaI sausaMgat Aaho… jaaopya-Mt ANau}jao-cyaa AaMtrraYT/Iya inayaM~aNaasaazI samaaQaanakark yaaojanaa saaQya haot naahI.”

1953 WD-40 XaaoQa

yaa idvaXaI WD-40 caa XaaoQa laavalaa gaolaa.AaiNa ra^koT koimakla kMpnaIcyaa laa^gabaukmaQyao %yaacaI ‘P`aqamaca

naaoMd JaalaI.hI paNyaacyaa ivasqaapnaacaI

40 vaI caacaNaI haotI.yaacao naa^ma- laasa-nanao tyaar kolaolao pihlao yaXasvaI saU~ haoya. gaMja raoKNyaasaazI paNyaacao ivasqaapna krNyaacyaa]_oXaanao vaMgaNa GaalaNaaáyaa Baodk tolaasaazI ho haoto. 1958 maQyao to k^namaQyao p^k kolao gaolao AaiNa k^ialafaoina-yaatIla sa^na iDegaao baajaarpozot ivaklao gaolao.yaa kMpnaIcaI sqaapnaa 1953 maQyao JaalaI.itcao mauL caacaNaI pdnaama WD-40 Asao naava doNyaat Aalao.laasa-nanao sqaapna kolaolyaa kMpnaIcao nava AaiNvak xaopNaas~aMcyaainaima-tImaQyao vaaprlyaa jaaNaaáyaa saamag`aIcaa purvaza krNyaacaa mauL]_oXa dXa-ivatao jyaasaazI WD-40 caI rcanaa saMrcanaa%mak GaTkaMnaa kaoT krNyaasaazI AaiNa gaMja raoKNyaasaazI kolaI gaolaI haotI.%yaacyaa AYTpOlaU prMtU kovaL]%padnaasah vyaapk yaXaanaMtr kMpnaIcao

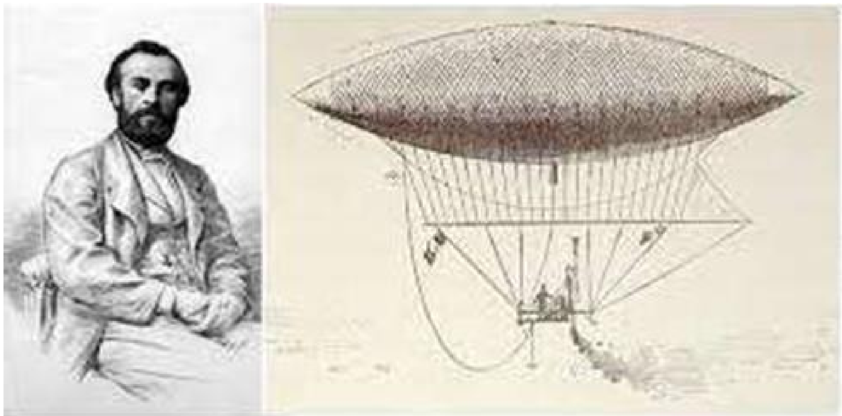
naava 1969 maQyao badlaUna WD-40 kMpnaI [Mk kolao gaolao.

1973 saIf^@sa ToilakasT

yaa idvaXaI jagaatIla pihlaI saIf^@sa ToilakasT saovaa baIbaIsaI Toilaivhjanavar sau$ JaalaI.

24 saPToMbar

1852 iDirijabala

ek iDirijabalacaa navaIna XaaoQa AQa-kzaor eAriXap p^irsa to T^p pya-Mtcyaa Flaa[TmaQyao P`adiXa-t krNyaat Aalao .honrI igafaD- yaaMnaI 147 fUT laaMba ispMDla Aakaracyaa kaoLsaa ga^sa fugyaacyaa gaaoMDlaamaQyao svat:cyaa iDJaa[nacao ek lahana tIna AXvaXa@tIcao [Mijana basavalao.ho [Mijana 3 tasaacyaa P`avaasaat 17 maOla AMtravarIla vaaáyaacyaa iva$w paca maOla P`aittasa vaoga inamaa-Na krNaara 11 fUT P`aaopolar vaLvalaa.ho Aatapya-Mtcao pa^var inayaMi~t]D\DaNa haoto.1858 maQyao %yaanao sTIma [Mjao@Trcao poTMT imaLvalao to laaokaomaaoiTvhmaQyao maaozyaa P`amaaNaavar vaaprlao jaa} laagalao.%yaamauLo tao EaImaMt Jaalaa trIhI

igafD- igafd- naOraXyag`ast Jaalaa 1882 maQyao %yaaMnaI Aa%mah%yaa kolaI.

1855 glaayakaojaona

yakRtat saazvalaolyaa

glaayakaojaonacaa XaaoQa AkadmaI Dosa saayansaosalaa @laa^D banaa-D yaa ÍoMca ifijaAaolaa^ijasTnao kLvalaa.fob`auvaarI 1857 pya-Mt tao tulanaonao Xauw Avasqaot glaayakaojaona kaZU Xaklaa naahI.pNa saumaaro %yaaca vaoLI ivh@Tr honsana yaa jama-na ifilaAaoijaAaolaa^ijasTnao svatM~pNao glaayakaojaonacao pRqa@krNa krNyaasaazI svatM~pNao vaogaLyaa P`aiËyaocaa vaapr kolaa.glaukaojacao saMcayana sva$p mhNaUna glaayakaojaona paNyaat kicatca ivarGaLNaarI AaiNa ek P`akarcao P`aaNaI sTca- Aaho. XarIrat }jaa-saaoDNyaasaazI vaaprNyaasaazI

AavaXyaktonausaar %yaacao sahja glaukaojamaQyao $paMtr krta yaoto.yaa P`aiËyao vanasptIMmaQyao sTaca- jasaa saazvalaa jaatao %yaacaP`amaaNao to P`aaNyaaMsaazI saazvalaolao [MQana mhNaUna kama krt. glaayakaoÄsaaKr AaiNa janaÄinaima-tI.³Cayaaica~at DavaIkDo @laa^D banaa-D AaiNa ivh@Tr honsana´

1889 Ta[ma roka^D-r

Alao@JaaMDr Do yaaMnaI Dayala Ta[ma roka^D-cao poTMT Gaotlao.yaa XaOlaItIla GaDyaaLacaI inaima-tI Do kMpnaInao P`aqama kolaI AaiNa naMtr 1907 naMtr [MDisT/yala Ta[ma roka^D-sa-³ ITR´ mhNaUna kolaI.yaamaQyao kma-caaáyaaMnaa %yaaMcyaa inayau@t ËmaaMkakDo inado-Xa krNao AaiNa Aagamana AaiNa P`asqaanaacaI vaoL roka^D- krNyaasaazI dabaNao AavaXyak Asalaolaa Dayala vaaprlaa gaola.D/maBaaovatI gauMDaLlaolyaa kagadavar kma-caaáyaacaa ËmaaMk AaiNa vaoL naaoMdvalaI jaat Asao.

1909 T/^ifk isangala qaa^masa ema.Fla^hTI-yaaMnaI “Ëa^isaMga isangala” saazIcyaa klpnaosah Amaoirkna

poTMTsaazI Aja- daKla kolaa haota.T/^ifak isagnala iDJaa[nasaazI ha pihlaa Amaoirkot Aja- haota.jaao naMtr 9 mao 1911 raojaI maMjaUr hao}na poTMT jarI krNyaat Aalao.%yaacyaa isagnala paosTvar vaLvalaolaa maaoza AaDvaa baaNa jao idXaa]javaIkDo daKvaNyaasaazI vaLlaa haota.rs%yaacyaa kDolaa Asalaolaa eka paolaIsa kma-caaáyaaWaro [laoi@T/k saaolanaa^[DWaro to saiËya kolao jaa} Xakt haoto.yaaMnao P`aqama Aja- daKla kolaa Asalaa trI T/^ifk isagnalasaazI jaarI kolaolao ho pihlao poTMT navhto.Anao-sT [-.isarInanao FlahTI-cyaa saat maihnao AaQaI vaogaLo iDJaa[na daKla kolao.prMtu %yaacao poTMT AaQaI jaarI klao gaolao AaiNa AXaa P`akaro

%yaaMnaI sT/IT T/^ifk isasTmacao pihlao poTMT imaLvalao.

1960pihlao AaiNvak ivamaanavaahU jahaja

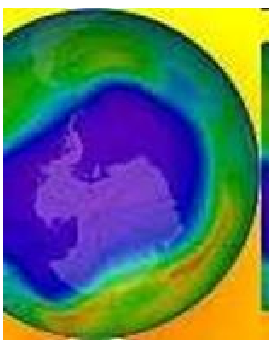

Amaoirkot vhija-inayaatIla nyaUpaoT-yaoqao AmaoirkocaI eMTrP`aa[ja hI pihlaI AaiNvak Xa@tIvar caalaNaarI ivamaanavaahU naaOka sau$ JaalaI.ho %yaacyaa kaLatIla savaa-t AaEcaya-kark jahaja haoto.AaiNa Aata pya-MtcaI savaa-t maaozI yauwnaaOka haotI.Aaz ANauBa+yaaMWaro samaiqa-t Asalyaanao %yaalaa svat:cao [MQana tola vaahUna naoNyaacaI garja navhtI.yaamauLo ivamaana [MQana AaiNa Xas~o yaasaazI AiQak jaagaa]plabQa haotI.1963 maQyao [MTrP`aa[ja AaiNa daona t%sama Xa@tIvar caalaNaaáyaa ËUJasa-naI ANau}jao-caI vyavahaya-ta P`adiXat krNyaasaazI jagaBar naa^na¹sTa^p P`avaasa kolaa.hIcaI laaMbaI 1120 fUT AaiNa Flaa[T

DokcaI $MdI 250 fUT yaacao ivasqaapna ³trMga%yaa galabatanao baajaUlaa saarlaolao paNaI´ 93Ê970 Tna haot tr %yaacaI gatI 33 naa^T haotI yaavarIla eAr ivaMga 86 ivamaanao naaOkovarIla ekUNa ËU 5765 haota.

2006 savaa-t maaozo AaoJaona iCd`

naasaanao Aajapya-Mtcyaa vaatavarNaatIla

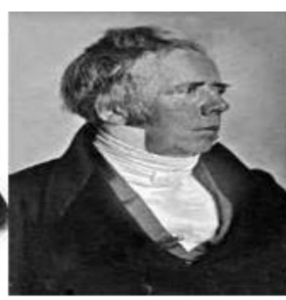
savaa-t maaozyaa AaoJaaona iCd`acaI naaoMd kolaI. naasaacyaa Aura yaa ]pg`ahavarIla AaoJaaona maa^inaTirMga [nsT/umaoMTnao maaojalyaa P`amaaNao 21 to 30 saPToMbarpya-Mt %yaacao sarasarI xao~fL 10.6 dXalaxa caaOrsa maOla haoto.savaa-t vaa[-T ibaMdUvar naa^na¹haola rIiDMgacyaa tulanaot 1.2 Da^bsana yauinaTsacaI ivaËmaI kmaI naaoMd JaalaI.gaolyaa Anaok dXakaMpasaUna P`a%yaok vaYaI- dixaNa gaaolaaQaa-t vasaMt ?tUt mhNajao]<ar gaaolaaQaa-t Xard ?tUt vaatavarNaatIla @laaorIna AaiMNa b`aaomaa[na maanavainaima-t saMyaugaaMmauLo

haoNaaáyaa rasaayainak AiBaiËyaaMmauLo dixaNaI Q`auva P`adoXaatIla samatalamaMDlaatIla AaoJaaonacaa naaXa haotao.hI icaMtocaI baaba Aaho karNa AaoJaaona Aa^i@sajanacaa ek AitXaya saiËya TayaTa^imak P`akar³ O3´ saUya-P`akaXaatIla hinakark AlT/avhayaaolaoT¹baI ikrNa³ UV-B ´ XaaoYaUna Gaotao jyaamauLo maanaavaaMsah vanasptI AaiNa P`aaNyaaMcaa }tIMcao nauksaana haoto.³Cayaaica~at inaLa AaiNa jaaMBaLa rMga dXa-ivatao kI jaoqao kmaIt kmaI AaoJaaona Aaho AaiNa jaoqao jaast Aaho toqao ipvaLa laala rMga Aaho´

25 saPToMbar

1820 [lao@T/aoma^ngaoiTJama

Í^Mkao[sa Aragaao yaaMnaI jaahIr kolao kI vhaolTo[k saolacyaa Q`auvaaMmaQalla taMbyaacaI tar paEva-BaagaI laaoKMDI fayailaMgja svat:kDo AakiYa-t k$ Xakto.[3] Ann. de Chim. et de Physique., xv. p.93´%yaacaa XaaoQa %yaaca vaYaI- laagalaa jaovha Aa^rsToDnao XaaoQaUna kaZlao kI vaayarmaQyao vaahNaara ivaVut P`avaah Xaojaarcyaa kMpasa sau[-laa ivacalaIt krtao.Aaragaaonao %yaaca P`akaXanaat taMbyaacyaa tarolaa kaTkaonaat zovalaolyaa sTIlacyaa sauyaaMmaQyao kayamasva$pI cauMbak%va inamaa-Na krNyaat

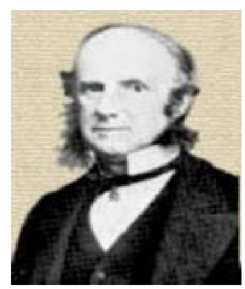
to ksao yaXasvaI Jaalao yaacao vaNa-na kolao.Aaragaao AaiNa AaMd`o maorI A^Mporo yaaMnaI cauMbakIya iËyaa tIv`a krNyaasaazI taMbyaacaI tar hoila@samaQyao banavaNyaabaabat cacaa-

kolaI AaiNa P`ayaaoga kolaa.tqaaip 1875 pya-Mt [lao@T/aoma^ngaoTcaa %yaacyaa piricat sva$pacaa ivalyama sTja-nanao XaaoQa laavalaa.

³Cayaaica~at DavaIkDUna Í^Mkao[sa AragaaoÊAa^rsToDÊ AaMd`o maorI A^Mporo AaiNa ivalyama sTja-na´

1878 tMbaaKU baabat caotavaNaI

maoT/aopa^ilaTna ÍI ha^ispTlacyaa vairYz Da^@TraMnaI ib`aTnamaQaIla Ta[msa vaR<ap~atUna tMbaaKUcyaa vaapravar Qaum`apanapraiva$w caotavaNaI idlaI.Da^.caalsa-DayasDolanao sava- yauraoplya doXaat tMbaaKUcaa P`acaMD vaapr haotao yaakDo laxa vaoQalao.ib`aTnamaQyao tMbaaKUvar drvaYaI- 1Ê50Ê00Ê000 paOMD Kca- haot Asalyaacaa %yaaMcaa AMdaja haota.%yaaMnaI Asa inaYkYa- kaZlaa kI Aamacyaa kaLatIla sava- P`aBaavaaMpOkI tMbaaKUcaa vaapr savaa-t spYT Aaho.vaYaa-pUvaI- 1864maQyao %yaaMnaI ho *Med. Circula* maQyao P`akaiXat kolao haoto. inaraogaI t$Na

pu$YaaMmaQyao drraoja 3À4 AaOMsa QaUm`apana krNaaáyaat kavaILIcaI P`akrNao AaiNa 1 À2 AaOMsa Qaum`apana krtao %yaalaa A%yaMt ~asadayak)dyaraogaacaa ~asa haoNyaacaI Xa@yata Asato. 1875 maQyao %yaaMnaI tMbaaKU AaiNa %yaatUna inamaa-Na haoNaaro Aajaar³ *Tobacco and the Diseases It Produces.´* hI puistka ilaihlaI.

1856 Toilafaona T/ansaATlaaMiTk kobala

jagaatIla pihlaI T/ansaaTlaaMiTk Toilafaona kobala P`aNaalaI nyaUfa]Mla^MD maQaIla @laoronaivhla to ska^TlaMDmaQaIla Aaobaana sau$ JaalaI.pUvaI-cyaa kobalsa T/ansaimaXana pya-Mt mayaa-idt hao%yaa.

1974 sP`aok^na AaiNa AaoJaaona Xaas~&aMnaI P`aqama naaoMdvalao kI eraosaaola sP`ao k^namaQaUna mau@t haoNaaro ÍIAa^na vaayaU AaoJaaona qar naYT krt Aahot.

26 saPToMbar

1772 P`aqama Amaoirkot Da^@Trcaa prvaanaa

nyaUjasaI- rajyaanao Amaoirkot vaOVkIya vyaavasaiyakaMnaa prvaanaa doNyaasaazI pihlaa kayada pairt kolaa. jao %yaaMcyaa saovaaMsaazI Xaulk Aakart naahIt ikMvaa jyaaMcyaa iËyaaklaap $gNaaMnaa r>s~ava haot Aaho ikMvaa dat kaZNao Aaho AXaaMsaazI prvaanaa AavaXyak Aaho.pNa kaoNatahI foDrla vaOVkIya prvaanaa kayada navhta.

1818 g`aoT ib`aTnamaQyao maanavaI pihlao r>saMËmaNa

g`aoT ib`aTnamaQyao maanavaI pihlao r>saMËmaNa laMDnacyaa gaaya ha^ispTlamaQyao Da^.jaomsa blaMDola yaaMnaI kolao.b`aoiJayar ha $gNa paoTacyaa payalaaoirk Aaoirifsacyaa AsaaQya isar-sa raogaamauLo baro haoNyaacyaa AaXaocyaa plaIkDo gaolaa haota. prMtu vaOVkIya P`aiËyaa kravaI kI naahI yaa icaMtot tao haota.

Da^@TraMnaI svat: banavalaolyaa saaQanaacaa vaapr k$na dana kolaolao 12 to 14 AaOMsa maanavaI r> $gNaacyaa hatatIla r>vaaihnaIt Taklao %yaamaULo 30 ikMvaa 40 imanaTaMsaazI fayada Jaalaa.karNa %yaacaI naaDI AaiNa XarIracao tapmaana vaaZlao.maa~]pcaaranaMtr 56 tasaaMnaI %yaaMcaa maR%yaU Jaalaa.dha vaYaa-MnaMtr Da^.blaMDona yaaMnaI r>saMËmaNaanao eka $gNaacao P`aaNa vaacavalao.prMtu taopya-Mt 1825 maQyao Da^.DbalaDo yaaMnaa jaIvana vaacavaNyaat yaXa imaLvaNaaro pihlao zrlao haoto.

1871 paoT-la^MD isamaoMT

paoT-la^MD isamaoMTcyaa rcanaosaazI Amaoirkna poTMT ponaisalvhoinayaatIla A^laonaTa]na yaoqaIla Aa^ilavhr saayalar yaaMnaa jaarI krNyaat Aalao.1871 maQyao saayalarnao paoT-la^MD isamaoMTcao]%padna krNyaasaazI KdanaIMmaQaUna ivaivaQa P`akarcao KDk inavaDUna %yaacao imaEaNa krNyaacaa P`aya%na kolaa ponaisalvhoinayaatIla ka^Plao maQaIla pihlaI Amaoikna P`aklp sau$vaatIcyaa ADcaNaInaMtr tao caunaKDIcyaa matIsah ma^gnaoiXayama icakNamaatIcyaa imaEaNaanao yaXasvaI Jaalaa.1876 iflaaDoilfyaa XatabdI P`adXa-naat dXa-ivalaolao namaUnao savaao-<ama Aayaat kolaolyaa paoT-la^MD isamaoMTcyaa tulanaot caaMgalao Aahot.[MglaMDmaQyao ivalyama espDInanao paoT-la^MD isamaoMTcao poTMT kolao AaiNa 1852 maQyao toca naava idlao.1968 maQyao Amaoirkot paoT-la^MD

isamaoMTcaI pihlaI naaoMd JaalaI tovha yauraoipyana]%padkaMnaI A%yaMt kamaI maalavaahtUk drat T/^mp sTImarmaQyao isamaoMTcaI iga+I mhNaUna pazvaNyaasa sau$vaat kolaI.³Caayaaica~at kaoplao P`aklpatIla Ba+yaa´

1991 baayaosfIAr 2
yaa idvaXaI caar pu$Ya AaiNa caar maihlaaMnaI baayaaosfIAr 2 maQyao P`avaoXa kolaa.

AaoirJaaonaatIla Aa^rkola yaoqao hvaabaMd AaiNa svayaMpUNa- AXaI %yaacaI rcanaa haotI.yaacao ekUNa xao~fL 7200000 GanafUT haoto.tao saIlabaMd kaca AaiNa sposa¹Íomacyaa saMrcaonaot 5 baayaaomsa haoto.jyaat 900000 ga^lana mahasaagaracao paNaIÊ pja-nya jaMgalaÊ vaaLvaMTÊ kRYaI xao~ AaiNa maanavaI vastI yaaMcaa samaavaoXa haota.ho 1980cyaa dXakacyaa]<araQaa-t

To@saasa Aa^[la ma^ngaoT eDvaD- baasa yaanaI 150 dXalaxa Da^lar Kca- k$na baaMQalao.baayaaosfIAr 2 caI rcanaa pRqvaIcyaa pyaa-varNaacaI P`aitkRtI mhNaUna krNyaat AalaI haotI.baayaaosfIAr 1 maQyao mau@kamaadrmyaana camaUlaa ivaivaQa samasyaa Aalyaa.mayaa-idt kRYaI]%padktomauLo %yaaMcyaa Aaharavar mayaa-da Aalyaa.maatItIla saMxmajaIvaaMmauLo vaatavarNaatIla Aa^i@sajanacaI patLI kmaI JaalaI.AaiNa naayaT/sa Aa^@saa[-DcaI Bar pDlaI.dudO-vaanao P`aklpacyaa inakalaaMmaQaIla samasyaaMmauLo vaO&ainak %yaacaa itrskar k$ laagalao.

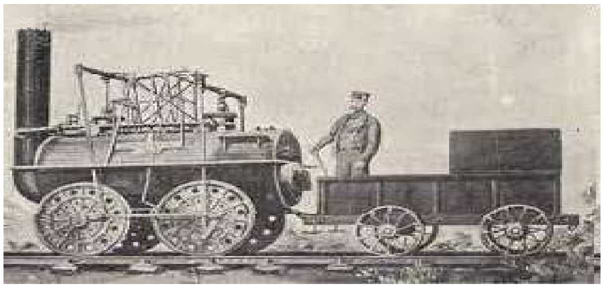
27 saPToMbar

1816 sTila-Mga poTMT

ska^TlaMDmaQalla eiDnabaga- yaoqalla 26 vaYaI-ya ra^baT- sTila-Mga yaaMnaI hIT [ka^naa^maayaJar³ Heat Economiser ´saazI poTMT krIta Aja- kolaa.poTMTmaQyao kaca AaiNa [tr Ba+IMmaQyao [MQanaacaa vaapr kmaI krNyaasaazI]YNata puna$%padnaacyaa t<vaaMcao vaNa-na kolao Aaho.jyaalaa Aata sTila-Mga saayakla [Mijana mhTlao jaato. jvalanaasaazI AavaXyak AsalaolaI hvaa frnaosacyaa kcaáyaacyaa]YNatosah garma k$na [MQanaacaI bacat krNao ho puna$%padk t<va haoto.%yaacyaa 1816 cyaa poTMTmaQalla garma hvaa ikMvaa]YmaaMk [Mijana iDJaa[na %yaacaI puna$%padk Ba+I P`aNaalaI Apvk haotI.prMtu saImaonsanao caaLIsa vaYaa-MnaMtr tI vyaavaahairk kolaI.

1825 pihlao P`avaasaI rolvao laaokaomaaoiTvh

[MglaMDmaQaIla jaa^ja- isTfnsanacyaa AaiNa Daila-MgTna laa[naWaro p^saoMjar To/nacao pihlao laaokaomaaoiTvh caalavalao gaolao.[Mijana laokaomaaoXana naMbar 1 nao iXalDna to ka]MTI Drh^mamaQaIla Daila-MgTna maagao-sTa^kTna yaa 21 maOlaaMcyaa P`avaasaat 34 va^gana AaiNa 1 kaoca Kocalaa.ha P`avaasa ha rolvaocyaa ivakasaacaI payaaBarNaI haotI.%yaaMnao kahI vaYaa-t jagaat tufana P`agatI kolaI . sTa^kTna to Daila-MgTna laa[-na hI jagaatIla pihlaI rolvao haotI.ijanao P`avaasaI AaiNa maalavaahtUk kolaI daonhI kirta maaozyaa P`amaaNaavar sTIma laaokaomaaoiTvhcaa vaapr krNyaat yaot haota.

1831 ib`aiTXa AsaaoisaeXana fa^r d A^DvhansamaoMT Aa^f saayansa

yaa idvaXaI ib`aiTXa AsaaoisaeXana fa^r d

A^DvhansamaoMT Aa^f saayansacaI pihlaI vaaiYa-k saBaa JaalaI. ib`aiTXa AsaaoisaeXanacaI sqaapna %yaaca vaYaI- sar DoivhD b`ausaTrÊ Aar.Aaya.maica-sana AaiNa [traMnaI kolaI haotI.AsaaoisaeXanacao mau#ya]i_YTaMpOkI ek mhNajao iva&anaacaI jaaopasanaa krtanaa eokmaokaMXaI ivacaarivanamaya k$na %yaacaa P`asaar krNao 1832 raojaI dusarI vaaiYa-k saBaa Aa^@safD- yaoqao Aayaaoijat krNyaat AalaI haotI AaiNa %yaanaMtrcyaa vaYaa-maQyao koMib`aja eiDnabaga-Ê DiblanaÊ ib`asTlaÊ ilavhrpUlaÊ nyaUk^salaÊ baima-Mgaha^maÊ glaasagaaoÊ Plaayamaa]qaÊ ma^McaosTr AaiNa ka^k- yaoqao AnauËmao Jaalyaa 1844 maQyao yaa^k-laa yao[-pya-Mt ra^yala caaT-r 21 eiP`ala 1928 raojaI tyaar Jaalao. ³Cayaaica~at DavaIkDo b`ausaTr]javaIkDo maica-sana ´.

1854 ATlaaMiTka maQaIla pihlaa sTImaiXapcaa ApGaat

yaa idvaXaI ATlaaMiTk mahasaagarat esa.esa Ai@T-k ho vaafovar caalaNaaro P`avaasaI vaahtUk krNaaro jahaja bauDalao AaiNa 300 hUna AiQak laaokaMcaa %yaat jaIva gaolaa.ho jahaja 1850 maQyao laa^nca kolao gaolao.ka^ilansa laa[-nacaa Aaok Íoma AsalaolaoÊ pa[na Pla^Mk kolaolaoÊ mast kolaolao saa[D p^Dla sTImar [MglaMD to nyaUyaa^k- drmyaana vaahtUk krNaaro savaao-<aama jahaja mhNaUna AaoLKlao jaat haoto.AaiNa vaafocyaa }jao-nao 13 naa^Tsa %yaacaa vaoga haota.%yaacaa XaovaTcaa P`avaasa 20 saPToMbar 1854 ilavhrpUla yaoqaUna sau$ Jaalaa.saagarat saha idvasa P`avaasa kolyaavar nyaUfa]MDla^MD javaL kop rosa yaoqao Qau@yaacyaa iknaaáyaajavaL eka vaosTa yaa paolaadI jahajaaXaI %yaacaI T@kr JaalaI daonhI jahajaaMcao nauksaana

Jaalyaanao daonhI jahajaaMnaI iknaara gaazNyaacaa P`aya%na kolaa.tIna idvasaanaMtr f@t vaosTa iknaarI paohaocalao.Ai@T-kcaa pMpbaMd Jaalyaanao jahajaat paNaI iXa$na to bauDalao.

1908 maa^Dola TIcao pihlao]%padna

pihlaI faoD- maa^Dola TI kar karKanyaacyaa baahor yaa idvaXaI pDlaI.hI kar imaiXagana yaoqaIla ipkoT AvhonyaU PlaaMTmaQyao AsaoMbala krNyaat AalaI haotI.yaaca karKanyaat maagaIla caar vaYaa-t ivaivaQa P`akarcaI maa^Dola baIÊ DIÊ efÊ koÊ enaÊ AarÊ esa tyaar kolaI haotI.maa^Dola TI 1 ho 1 Aa^@Taobar 1908 raojaI saadr krNyaat Aalao.%yaat 20 AXvaXa>IcaI 4 isalaoMDr [Mijana haoto.jyaacaI AavaR<aI 850 Da^lar pasaUna sau$ haotI.pihlyaa 12000 ma^Dola TIesa PlaaMTmaQyao baaMQalyaa gaolyaa.]%padna hayala^MD pak- yaoqaIla navaIna maaozyaa karKanyaat hstaMtrIt krNyaapUvaI-

%yaacao 19 vaYao-]%padna krNyaat Aalao.26 mao 1927 pya-Mt saumaaro 15 dXalaxa tyaar kolao gaolao.jyaamauLo samaajaavar eoithaisak pirNaama Jaalaa.vaYaa-nauvaYao- P`aiËyaa pirYkRt kolyaanao]%padnaacaI vaoL 12 tasa 8 imaTaMva$na 1 tasa 33 imanaTaMvar AalaI.maa^Dola TI yaugaacyaa AKorIsa dr 24 saokMdaMnaI ek vaahna AsaoMblaI laa[namaQaUna baahor pDt haoto.

1910 Amaoinayaacao]%padna iÍTJa h^bar AaiNa ra^baT- lao

ra^isag`aa^la yaaMnaa yaa idvaXaI Amaaoinayaacyaa ]%padnaasaazI Amaoirkna poTMT jaarI krNyaat Aalao.hI P`aiËyaa]%P`aork mhNaUna vaaprlyaa jaaNaaáyaa garma kolaolyaa baarIk¹ivaBaaijat Aa^ismaAma QaatUvar %yaaMcao imaEaNa TakUna %yaacyaa GaTk vaayaU hayaD/aojana AaiNa naayaT/aojanapasaUna qaoT maaozyaa

P`amaaNaavar Amaaoinayaa tyaar k$ Xakto.175 vaatavarNaacaa daba AaiNa 550 AMXa sao. tapmaana sahjapNao Amaaoinayaacao P`amaaNaanausaar 8 T@ko do} Xaktao.jarI naayaT/aojana hvaocaa 80T@ko Baaga Asalaa trI ha vaayaU pUNa-pNao AiËyaaXalla Aaho.%yaacaI tyaar]plabQat AsaUnahI naayaT/aojana vaayaU pUvaI- rasaayainak sva$pat ek~ krNao kzINa haoto. ekada naayaT/aojana rasaayainak rI%yaa Amaaoinayaacyaa $pat ek~ kolaa kI [tr Anaok naayaT/aojana saMyaugao banavata yaotat.³Cayaaica~at DavaIkDo iÍTJa h^bar AaiNa]jvaIkDo ra^baT- lao ra^isag`aa^la´

1922 roiDAao jahajaacaI AaoLK

vaa^iXaMgTna DI.saI.javaLIla naovhla eArËFT roiDAao P`ayaaogaXaaLatIla Xaas~&aMnaI daKvaUna idlao kI jar eKado jahaja daona sqaanakaMmaQaUna P`asaaairt haot Asalaolyaa roiDAao lahrItUna gaolao tr to jahaja XaaoQalao AaoLKlao jaa} Xakto yaasaazI rDarcaI AavaXyakta Aaho.

1938 laa[nar raNaI eilaJaabaoqa

ib`aiTXa mahasaagar laa[nar vkIna eilaJaabaoqa hI Aatapya-MtcaI savaa-t maaozI P`avaasaI laa[nar ska^TlaMDmaQaIla @laa[Dba^Mk yaoqao laa^nca krNyaat AalaI

1941 pihlyaa ilabaTI- jahajaacao jalaavatrNa

yaa idvaXaI pihlyaa ilanaTI- jahaja esa.esa.p^iT/k honrI jahajaacao jalaavatrNa krNyaat Aalao. tIna maihnyaaMnaMtr 30 iDsaoMbar 1941 raojaI to maorIla^D baailTmaaor yaoqao yaUesa maorITa[-ma kimaXanalaa doNyaat Aalao.ho %yaa XahratIla baoqalaohoma foAriflD iXapibailDMga kMpnaInao 244 idvasaaMt baaMQalao haoto.2741 ilabaTI- jahajaaMpOkI ho pihlao jahaja haoto.jyaa pOkI 285 baailTmaaor yaoqao tIna vaYaa-Mcyaa

dusaáyaa jaagaitk mahayauwacyaa Aap%kalaIna vyaaparI jahaja baaMQakama kaya-ËmaaMt baaMQaNyaat Aalao haoto. esa. esa.p^iT/k honrIcaa sarasarI vaoga 11 naa^Tsa haot.%yaacaI saamaanya maalavaahU xamata 9146Tna haotI.Amaoirkna doXaBa@t p^iT/k honrI yaaMnaI 23 maaca- 1775 laa kolaolyaa BaaYaNaacaa XaovaT “mala ilabaTI- Va ikMvaa malaa maR%yaU Va” yaa vaa@yaanao kolaa haota.%yaamaULo Aap%kalaIna jahajao ilabaTI- jahajao mhNaUna AaoLKlaI jaa} laagalaI.AQyaxa $JavaolT yaaMnaI yauraoipyana laaokaMnaa svatM%`ya imaLvaUna doNao ho %yaaMcao Qyaoya Asalyaacao saaMigatlyaanaMtr madt krNaaro ima~ samajalao gaolao.

1950]<ar doNaaro yaM~

yaa idvaXaI]<ar doNaaáyaa yaM~acaa XaaoQa laagalaa.

1960 T/^vhoTr

yauraopmaQaIla pihlaa “ifrta fuTpaqa” T/^vhoTr ba^MMk yaa BaUimagat sToXanavar]GaDlaa.ho ba^Mk vaa^TrlaU AaiNa isaTI laa[-na

sToXanalaa mau#ya TyaUba sToXanalaa jaaoDto f@t 300 fUT laaMba Asalaolyaa fUTpaqacaa P`avaNa³gradient´ 8 AMXa Aaho.

2003 caMd`avarcaI pihlaI yauraoipyana maaohIma

caMd`avar pihlao yauraoipyana imaXana eiryana¹5 ra^koTvar P`axaoipt kolao gaolao. SMART-1e@saPlaaoroXana P`aaoba daona vyaavasaaiyak ]pg`ahaMsah ÍoMca gayaanaa yaoqaIla kaOraO maQaIla yauraoipyana sposa ejansaIcyaa P`axaopNa koMd`atUna saaoDNyaat Aalao. SMART-1 laa caMd`acyaa kxaot paohaocaNyaasaazI 15 maihnao lagalao.62 dXalaxa maOla f@t 13 ga^lana [MQanaanao ha P`avaasa kolaa.170 paOMD vajanaacao P`aaoba caMd`acaI rasaayainak rcana AaiNa %yaat paNaI Aaho kI naahI yaa P`aEnaacaI ]<aro doNyaacaa P`aya%na krNyaasaazI 30 maihnao caMd`acao sk^naIga krNaar haota.ho ËaMitkark navaIna Aayana D/a[vhWaro samaiqa-t haoto.ek saaOr }jao-var caalaNaaro [Mijana jao ek idvasa laaMba

pllyaacyaa AMtaraL]D\DaNaasaazI vaaprlao jaa}Xakto.70 paOMD dXalxa Kcaa-sah SMART-1 AMtaraL maaoihma tulananao kmaI ikmatIt par pDlaI.

28 saPToMbar

1858 DaonaaTIcaa QaUmakotU

ijaAaovhanaI iDnaaoTI yaaMnaI XaaoQalaolyaa DaonaaTIcaa QaukotUcaa XaaoQa Gaotlaa haota. ha ek tojasvaI QaUmakotU haota jyaanao daona patL vaayaUcyaa XaopTI AsalaolaI ek nao~dIpk vaË QaULIcaI XaopTI ivakisat kolaI haotI.[MiglaXa vyaavasaaiyak Cayaica~kar ivalyama AXarvaUD yaaMnaI kmaI faokla roXaaovar paoTo-T k^maora vaap$na k^Pcar kolao haoto.hava-D- yaoqao DblyaU.saI.baa^nDonao dusaáyaa ra~I kaolaoiDyana PlaoTvar P`aitmaa GaoNyaacaa P`aya%na kolaa pNa %yaat QaUmakotU AspYT idsatao AaiNa XaopUT idsaU Xakt naahI.baa^nD

naMtr AXarvaUDcyaa PlaoTvarIla P`aitmacao maUlyaaMkna krNyaasa saxama haoto.savaa-t jaunao KgaaolaIya DgyauirAaoTa[p banavaNyaat Aalao haoto jarI DaonaaTI

QaUmakotU naMtr 1881 pya-Mt QaumakotUcaI AaNaKI Cayaaica~Na JaalaI naahI,.jaovha pI.jao.saI. ja^nsana AaiNa jao.DblyaU.Doprnao QaUmakotUcaI pihlaI saamaanyat: AaoLKlaI jaaNaarI Cayaaica~o GaotlaI.

³Cayaaica~at DavaIkDUna AnauËmao ijaAaovhanaI iDnaaoTI**Ê** ivalyama AXarvaUDÊ pI.jao.saI. ja^nsana AaiNa jao.DblyaU.Dopr ´

1855 ib`aTnamaQaIla pihlyaa maihlyaa Da^@Tr

eilaJaabaoqa A^MDrsana yaa ib`aTnamaQaIla phlyaa prvaanaaQaark Da^@Tr banalyaa.vha[-T ca^pla Pyaado b`aaokrcaI hI maulagaI haotI.itlaa vaOVkIya XaaLot P`avaoXa naakarlyaanaMtr itnao KajagaIir%yaa vaOVkXaas~acaa AByaasa kolaa haota.28 saPToMbar 1855 raojaI itcaI AaoYaQaÊ imaDvaa[frI AaiNa vaOVkIya p^qaa^laa^jaImaQyao taoMDI pirxaa GaoNyaat AalaI.AMitma P`amaaNap~ P`aaPt krNaaáyaa

saatpOkI tIna]maodvaaraMpOkI tI ek haotI. %yaamauLo itlaa pa~ icaik%sak AaiNa saja-na mhNaUna P`aai@Tsa krNyaasa prvaanagaI imaLalaI.1866 maQyao tI saoMT maorI iDspoMsarI laMDnamaQyao saamaanya vaOVkIya pircar JaalaI.%yaalaaca naMtr nyaU ha^ispTla mhTlao gaolao.%yaaMnaI maihlaaMsaazI vaOVkIya AByaasaËma sau$ kolaa.itcyaa sanmaanaaqa- 1918 saalaI nyaU ha^ispTlacao naamakrNa eilaJaabaoqa ga^roT A^MDrsana ha^ispTla Asao krNyaat Aalao.

1889 maITr

P^irasa janarla ka^nfrnsamaQyao maITrcaI itsarI kayadoXaIr vyaa#yaa svaIkarNyaat AalaI.Flaoi@saMga kmaI krNyaasaazI Ëa^sa sao@Xanasah 90¹10Pla^iTnama¹[iriDyama imaEa Qaatucaa

AaMtrraYT/Iya namaunaa maITr baar banaivalaa gaolaa. gaaozvaNaaáyaa paNyaacya tpmaanavar baar maQaIla daona roYaaMmaQaIla AMtr XaUnya AMXa sao.honrI saoMT¹@laoAr AaiNa %yaacao sahayyak juailayasa honrI Dob`ao yaaMnaI tyaar kolaolyaa ]cca¹tapmaanaacyaa Ba+ImauLo imaEaQaatUcaI ipMD tyaar krNao Xa@ya Jaalao. imaEaQaatU Xauw Pla^iTnamapoxaa kizNa haota.prMtu gaMja P`aitkarasah [tr [icCt gauNaQama- raKUna zovalao.AMtraraYT/Iya krarat saamaIla Jaalaolyaa P`a%yaok doXaalaa DuiPlaokoT P`aaoTaoTa[p banavalao AaiNa ivatirt kolao gaolao.%yaaca imaEaQaatUcaa vaapr iklaaog`aamacaa AMtrraYT/Iya P`akar tyaar krNyaasaazI kolaa gaolaa.³Cayaica~at DavaIkDo honrI saoMT¹@laoAr AaiNa]javaIkDo juailayasa honrI Dob`ao´

1901 fosaoMDna vaayarlaosa poTMT

yaa idvaXaI ivaVutcauMbakIya lahrIMcaa vayarlaosa T/ansaimaXanasaazI]pkrNaatIla sauQaarNaasaazI P`aao. Aar.e. fosaDona yaaMnaI Amaoirkna poTMTsaazI Aja- kolaa.ivaXaoYat: Xabd ikMvaa [tr eokU yaoNyaajaaogyaa isagnalacyaa P`asaarNa AaiNa puna$%panaaXaI saMbaMiQat sauQaarNaa saaMigatlyaa hao%yaa.1916 saalacyaa roiDAaoTolaIg`aafI yaUesa iDPT Aa^f ka^masa-³ According to *Important Events in Radiotelegraphy*, a U.S. Dept of Commerce publication´ yaa P`akaXanaamaQaIla mah%vaacyaa GaTnaaMnausaar Asao idsato kI yaa]pkrNaacyaa saMbaMQaat P`ait saokMd 50Ê000 vaarMvarta Asalaolyaa vaOkilpk krMT janaroTrcaa vaapr krNyaacaa ivacaar kolaa gaolaa haota.P`aao.fosaoMDna yaaMnaa 1899 to 1905 drmyaana roiDAaoTilag`aafIcyaa saMbaMQaat vaaprlyaa jaaNaaáyaa]pkrNaaMnaa saMbaMiQat Anaok Amaoirkna poTMT doNyaat AalaI.

1959 pRqvaIcaI pihlaI TIvhI Cayaaica~o

7 Aa^gasT 1959 laa P`axaoipt kolaolyaa e@saPlaaorr 6 ]pg`ahanao pRqvaIBaavatI ek tIv`a roiDeXana baolT]GaDa kola AaiNa pRqvaIcyaa hvaamaana pirisqatIcaI pihlaI dUrsqa [maoijaMga TIvhI Cayaaica~o GaotlaI.

1959 maica-sana]lka

yaa idvaXaI Aa^sT/oilayaamaQyao maica-sana yaoqao ek]lka pDlaI.yaa]lkaipMDatIla kovaL 100 iklaao AvaXaoYa gaaoLa krNyaat Aalao.yaat kabaao-naoiXayasa ka^nDa[-T Ta[p 2^{3} CM2´ mhNaUna vagaI-kRt krNyaat Aalao.ya]lkot %yaacyaa]cca paNyaacao P`amaaNa 12 T@ko Asalyaanao itcao mauL QaUmakotU Asalyaacaa saMXaya Aaho.yaa ]lkaipMDat maaozyaa P`amaaNaat AmaInaaoA^isaD AaZLlyaanao saMXaaoQakaMnaI %yaacyaa]%p<aIba_la saUxma AByaasa kolaa Aaho.maica-sana]lkaipMDat Aajapya-Mt 92 hUna AiQak

AmaInaaao A^isaD AaoLKlaao gaolao Aahot.yaapOkI 19 pRqvaIvar AaZLtat.]rlaolyaa AmaInaaao A^isaDcaa spYT sqalaIya s~aot nasatao.

29 **saPToMbar**

1891 eiDsana poTMT

yaa idvaXaI qaa^masa e.eiDsana yaaMnaa ivaVut inaina-tIcaI P`aiËyaa AaiNa ]pkrNao AaiNa faonaog`aama¹ir> vaahk saazI poTMT jaarI krNyaat Aalao.

1914 faonaaog`aaf roka^D-

yaa idvaXaI qaa^masa eiDsana yaaMnaa faonaaog`aaf¹roka^D-cao poTMT jaarI krNyaat Aalao.

1915 T/ansaka^inTnaoMTla roiDAao Toilafaona

yaa idvaXaI nyaUyaa^k-maQyao T/ansaka^inTnaoMTla roiDAao Toilafaonacao P`aa%yaixak doNyaat Aalao.vhija-inayaatIla Aila-MgTna maagao- BaaYaNa k^ilafaoina-yaatIla sa^na Íainsaskao yaoqaIla 2500 maOla dUr Asalaolyaa maaro baoTavar P`asaairt kolao gaolao.%yaaca ra~I toca BaaYaNa haonaaolaulaU yaoqao doKIla P`asaairt kolao gaolao.

1954 CERN

CERN AiQavaoXanaalaa 12 saMsqaapk sadsya raYT/aMnaI maanyata idlaI jyaanao CERN cao mahasaMcaalak ra^baT- Aayamaar yaaMnaI mhTlyaaP`amaaNao yaa “navaIna saMsqaolaa P`aqama EaoNaIcyaa sauivaQaa]plabQa k$na k$na doNyaacao AaiNa kNa BaaOitkXaas~atIla maUlaBaUt saMXaaoQanaat samanvaya saaQaNyaacao AaiNa %yaalaa madt krNyaacao ek imaXana idlao Aaho.daona mahayauwanaMtr yauraopatIla doXaaMnaa ek~ AaNaa AXaa P`akaro Thus, the Centre Européenne de Recherche Nucléaire caI AiQakRtpNao sqaaipt kolao gaolao.1952 maQyao ta%pur%yaa pirYadocyaa itsaáyaa sa~anao P`ayaaogaXaaLocao Gar mhNaUna isva%Jala-MDmaQaIla ijanaovhacaI inavaD kolaI.17 mao 1954laa maoirnaa saa[Tvar AiQakRt BaUimapUjana Jaalao.

1988 AMtraL yaana

sposa XaTla iDskvhrI ho FlaairDatIla kop k^navaorla yaoqaUna yaa idvaXaI]D\DaNa

kola.ca^laoMjar Aap<aInaMtr Amaoirkocao maanavayau@t AMtraL]D\DaNaakDo prtNyaacao ho icanh haot.

30 saPToMbar

1846 [-qar dMt e^naosqaoiTk

yaa idvaXaI dMticaik%sak Da^.ivalyama maa^T-na yaaMnaI p`qamaca baosTnamaQaIla ma^sa^cyausaoTsa janarla ha^ispTlamaQaIla %yaaMcyaa eka $gNaacaa dat kaZNyaasaazI P`aayaaoigak e^naosqaoiTk [-qarcaa vaapr kolaa.

1862 GaumaNaara bauja-

saMXaaoQak iqaAaoDaor rglsa iTmbaI yaaMnaa yauwnaaOkosaazI ifrNaaáyaa bauja-saazI

poTMT jaarI krNyaat Aalao.jovh eir@sananao jagaatIla pihlaI bauja- yauwnaaOka ‘maa^inaTr’ ³*Monitor*´ banavalaI tovha %yaanao jahajaat iTMbaIcyaa iDJaa[navar AaQaairt bauja-jaaoDlaa.

1881 jagaatIla pihlaI saava-jainak vaIja

[MglaMDmaQaIla saro prgaNyaatIla gaaoDlaimaMga nagar pirYadonao jagaatIla pihlaa saava-jainak vaIjapurvaza krNyaasaazI matdana kolao.samaudyaacyaa haya isT/Tvar P`akaXa TakNaaáyaa ga^sa kMpnaIsaaobatcaa krar %yaa idvaXaI saMplaa.drvaYaI- 210 paOMD dranao %yaa kraracao naUtnaIkrNa krNyaaeovajaI kaOinsalanao k^lDr AaiNa ba^roTkDUna 195 paOMDacaI Aa^fr svaIkarlaI.AazvaDyaacyaa sau$vaatIlaa mahapaOr AaiNa nagarsaovakaMnaI %yaa fma-Waro ivaVut raoYaNaa[-cao P`aa%yaixak paihlao AaiNa janaroiTMga PlaaMTcaI pahNaI kolaI.jaa^na pulamana yaaMcyaa maalakIcyaa caamaDyaacyaa igarNyaaMMpOkI ek vao nadIvar vaa^TrvhIlaWaro esaI janaroTr caalaivalaa gaolaa.to igarNaIÊ rs%yaavar AaiNa kahI vyavasaaya AaiNa GaraMnaa P`akaXa purvaU Xakto.laMDnamaQaIla qaomsa tTbaMQaat kahI vaaYaa-MpUvaI- caap idvao Asalao trIÊ gaaolDimaMganao eiDsanacyaa laMDnamaQyao jaanaovaarI 1882 maQyao

pihlaI saava-jainak purvaza yaaojanaa sau$ kolaI haotI.

1882 Amaoirkocaa pihlaa jalaivaVut P`aklp

AmaoirkotIla jagaatIla pihlaa jalaivaVut P`aklp

ivaskaoinsanamaQaIla A^plaTna yaoqaIla fa^@sa nadIvar]GaDNyaat Aalaa.vaa^Tr ivhlaWaro samaiqa-t isaMgala Dayana^maaonao P`a%yaokI dha maoNaba<aIcyaa 180 idvyaaMsaazI 12.5 iklaaova^Tpurosao purvalao jaat haoto. A^plaTna popr inamaa-ta eca.ef.ra^jasa- ho qaa^masa eiDsanacyaa nyaUyaa^k-maQaIla vaafovar bcaalaNaaáyaa vaIja ]%padna koMd`acyaa yaaojanaopasaUna P`aoirt Jaalao haoto.%yaalaa eiDsanacyaa eka vaOyai@tk ima~akDUna AaiNa [tr daona vya@tIMkDUna

Aaiqa-k pazbaL imaLalao haoto.ra^jasa-nao 1882cyaa]nhaLyaat %yaacyaa irvhrsaa[D popr imalamaQyao pa^var PlaaMT baaMQaNyaasa sau$vaat kolaI.naMtr A^plaTna eiDsana laa[T kMpnaI mhNaUna tI AaoLKlaI jaato.itnao ra^jasa-cao GarÊ svat: PlaaMT AaiNa javaLcyaa [maartIlaa P`akaXa doNyaasaazI puroXaI vaIja tyaar kolaI.

1902 royaa^na

ivalyama eca.vaa^krÊ Aaqa-r DI ilaTla AaiNa

ma^saocyaUsaoTcao h^rI esa.maa^k- yaaMnaI saMyau@tpNao “saolyaulaaoja esTr banavaNyaacao” poTMT Gaotlao.eka maihnyaanaMtr 28 Aa^@Taobar 1902 raojaI %yaaMnaI kRi~maroXaImacao doKIla poTMT imaLivalao.yaacao pihlao]%padna naaMva ivhskaosa ho haoto.royaa^na ha Xabd kapD]Vaogaanao 1924 maQyao ‘kRi~ma roXaIma” AaiNa t%sama naavaaMcyaa jaagaI isvakarlaa.ho naava “camak” saazI

ÍoMcamaQaUna Gaotlao gaolao asao mhTlao jaato.%yaacao roXamaasaar#yaa camakacaa saMdBa- Aaho.bahutok maanainaima-t tMtMUcyaa ivaprIt royaa^na isaqaoMiTk naahI.laakDacyaa lagaVapasaUna banavalaolao naOsaiga-kir%yaa GaDNaaroÊ saolyaulaaoja¹AaQaairt kccaa malaÊ royaa^nacao gauNaQama- ho naa^yalaa^na saar#yaa poT/aoilayama¹AaQaairt kRi~ma tMtUMpoxaaÊ kapUsa ikMvaa tagaacyaa naOsaigalaaoisak tMtUMsaarKo Asatat.

1982 hoilaka^PTr maQaUna jagaacaI P`adixaNaa

eca.ra^sa poraoT AaiNa jao kaolabana-yaaMnaI ispirT Aa^f To@sasa yaa hoilaka^PTrmaQaUna jagaacaI pihlaI P`adixaNaa pUNa- kolaI. %yaaMcaa P`avaasa 1

saPToMbar raojaI sau$ Jaalaa.tao 29 idvasa 3 tasa 8 imanaTo sau$ Jaalaa haota.faoT- vaqa- To@saasa yaoqao sau$ Jaalaolyaa AaiNa saMplaolyaa P`avaasaasaazI saMpUNa- naoivhgaoXana]pkrNaoÊ savha-yavhla igayar AaiNa saMpUNa- naoivhgaoXana]pkrNaaMsah laa^Mga roMjarnao]D\DaNa kolao. Aap%kalaIna vastU mhNaUna paa^p¹Aa]T FlaaoTsa jaaoDlao gaolao haoto AaiNa maagaIla saITcyaa jaagaI 151 ga^lana sahayyak[MQana takI vaaprNyaat AalaI jyaamauLo ispirT Aa^f To@sasalaa [MQana na Barta Aaz tasa]Dta Aalao.eilasana 250-C28B Tbaa-[na [Mijananao 246.5tasaaMcyaa]D\DaNaasaazI inadao- YapNao kamaigarI kolaI. idvasaat %yaaMnaI 10 tasaaMpoxaa jaast]D\DaNa kolao.maaokLyaa mahasaagaravarÊ AaosaaD vaaLvaMTat AaiNa]YNakiTbaMQaIya pavasaacyaa jaMgalaat sarasarI taXaI 117 maOla gatInao]D\DaNa kolao.

1953 gaoronaukcaa janma

Amaoirkotlla gaoronaukcaa pihlaa janma

nyaUyaa^k- XahratIla b`aa^n@sa pak- P`aaNaIXaas~]Vana yaoqao Jaalaa.gaoronau@sa³ilaTaoËoinayasa vaa^laorI´ ho pUva- AaiÍkotIla laala¹tpikrI kaLvaIT Aahot.laaMba maanaomauLo yaalaa ijaraf gaJaola AsaohI mhNatatjaovha %yaacaI maana zraivak faMVaMpya-Mt paohaocaNyaasaazI poroXaI laaMba nasato tovha gaoranauk kahIvaoLa %yaaMcyaa maagacyaa payavar]Bao rahUna %yaaMcyaapya-Mt paohaocatanaa idsatao.

1954 yaU.esa.esa. naa^iTlasa hI pihlaI AaiNvak paNabauDI sau$ JaalaI

jagaatIla pihlaI AaiNvak paNabauDI yaU.esa.esa. naa^iTlasa knaoi@TkT yaoqaIla g`aaoTaona yaoqao kayaa- invat krNyaat AalaI.itcyaa ANauBa+Inao iDJaola [Mijana kaZUna Taklao jao pUvaI- sabacaI EaoNaI AaiNa vaoga mayaa-idt krt haotI.ANau]jao-nao iDJaola [MQana saazvaNyaacaI jaagaa AaiNa ba^TrI ircaaja- krNyaasaazI inayatkailak pRYzBaaga doKIla kaZUna Taklao.21 jaanaovaarI 1954 raojaI naa^iTlasacao jalaavatarNa krNyaat Aalao.AaiNa tI AaQaIcyaa kaoNa%yaahI paNabauDIpoxaa jaast jalad AaiNa Kaolvar jaa} Xakt haotI.hI 319 fUT laaMba AaiNa itcaa 27 fUT baIma³hula vyaasa´haota.tI 700 fUT Kaola paNyaat jaa} Xakt haotI.20 naa^Tpoxaa jaast P`avaasa k$ Xakt haotI.%yaavar 11 AiQakarI AaiNa 105 saOinak haoto.Aai@T-k bafa-KalaI P`avaasa k$na]<ar Q`auva AaolaaMDNaaro hI pihlaI paNabauDI haotI.1980 maQyao tI baMd krNyaat AalaI va 1985 maQyao itcao saMg`ahalayaat $paMtr krNyaat Aalao.

1935 hUvar³baaolDr QarNa´QarNa samap-Na

naovaaDatIla baaolDr isaTI yaoqao kaolaaor^Dao naDIvarIla baaolDr QarNa raYT/alaa samaip-t krNyaat **Hoover** Aalao.ka^MËIT¹kmaana QarNaalaa naMtr hUvar D^ma ho 1947 saalaI naava doNyaat Aalao.yaa QarNaavar dXalaxa iklaaova^T]%padnaasaazI pihlyaa Amaoirkna jalaivaVut P`aklp]BaarNyaat Aalaa.ho]%apdanaacao iXaKr 1943 saalaI gaazlao Asalao trI %yaacyaa car janaroTrpOkI pihlaa janaroTr 26 Aa^@Taobar 1936 raojaI kayaa-invat Jaalaa.laa^sa eMjaoilasa pirsarat ivaVutpUrvaza krNyaat yaot haota.

ई साहित्य प्रतिष्ठानचे हे अठरावे वर्ष आहे.

प्राचार्य शशिकांत कर्डेकर यांचे हे ई साहित्यवरचे सातवे पुस्तक आहे.

प्राचार्य शशिकांत कर्डेकर हे खरे हाडाचे शिक्षक. "जे जे आपणांसी ठावे, ते ते इतरांस सांगावे, शहाणे करून सोडावे , सकळ जन" या संत रामदासांच्या ऊक्तीनुसार त्यांचे जीवन ते जगतात. यासाठी ते आपल्या स्वतःच्या ज्ञानातही अखंड भर घालत असतात. जगातील असंख्य लोकांच्या सतत सुरू असणाऱ्या संशोधनामुळे आपले जीवन अधिकाधिक सुखकर होत असते याची त्यांना जाणीव आहे. आणि या संशोधकांचे नाव व कार्य नवीन पिढीपर्यंत पोहोचावे या उद्देशाने त्यांनी सुमारे पाच हजार पानी भव्य ग्रंथाची निर्मिती केली. या संशोधनाच्या दिवसांचा उत्सव गावोगावी शाळे-शाळेत व्हावा या उद्देशाने सध्या ते या विज्ञान संशोधन दैनंदिनीची निर्मिती करत आहेत. ही दैनंदिनी प्रत्येक शाळेत पोहोचावी या उद्देशाने त्यांनी हे डोंगराएवढ्या मेहनतीचे काम निर्लेप मनाने ई साहित्यकडे सोपवले. त्यांची कर्मयोगी वृत्तीच यातून दिसून येते.

प्राचार्य शशिकांत कर्डेकर यांच्यासारखे काही थोडे ज्येष्ठ लेखक आपली पुस्तके ई साहित्यच्या माध्यमातून जगभरातील मराठी वाचकांना विनामूल्य देतात. असे लेखक ज्यांना लेखन हीच भक्ती असते. आणि त्यातून कसलीही अभिलाषा नसते. मराठी भाषेच्या सुदैवाने गेली दोन हजार वर्षे कवीराज नरेंद्र, संत ज्ञानेश्वर, संत तुकारामांपासून ही परंपरा सुरू आहे. अखंड. म्हणून तर दिनानाथ मनोहर(४ पुस्तके), शंभू गणपुले (९पुस्तके), डॉ. मुरलीधर जावडेकर (९), डॉ. वसंत बागुल (१९), शुभांगी पासेबंद (१५), अविनाश नगरकर (४), डॉ. स्मिता दामले (९), **डॉ. नितीन मोरे (५७पुस्तके)**, अनील वाकणकर (९), फ्रान्सिस आल्मेडा (२), मधुकर सोनावणे (१२), अनंत पावसकर (१६), मधू शिरगांवकर (८), अशोक कोठारे (४७ खंडांचे महाभारत), श्री. विजय पांढरे (ज्ञानेश्वरी भावार्थ), मोहन मद्वण्णा (जागतिक

कीर्तीचे वैज्ञानिक), संगीता जोशी (आद्य गझलकारा, १८ पुस्तके), विनीता देशपांडे (७), उल्हास हरी जोशी (९), नंदिनी देशमुख (५), डॉ. सुजाता चव्हाण (१२), **डॉ. वृषाली जोशी (५६)**, डॉ. निर्मलकुमार फडकुले (१९), CA पुनम संगवी (७), डॉ. नंदिनी धारगळकर (१५), अंकुश शिंगाडे (३९), आनंद देशपांडे (३), डॉ. नीलिमा कुलकर्णी (५), अनामिका बोरकर (३), अरुण फडके (६), स्वाती पाचपांडे (२), साहेबराव जवंजाळ (२), अरुण वि. देशपांडे (५), दिगंबर आळशी, प्रा. लक्ष्मण भोळे, अरुंधती बापट (५), अरुण कुळकर्णी (१३), जगदिश खांदेवाले (६), पंकज कोटलवार (६), डॉ. सुरुची नाईक (३), डॉ. वीरेंद्र ताटके(२), आसावरी काकडे (१४), श्याम कुलकर्णी (२७), किशोर कुलकर्णी, रामदास खरे (६), अतुल देशपांडे, लक्ष्मण भोळे, दत्तात्रय भापकर, मुग्धा कर्णिक (५), मंगेश चौधरी, प्र. सु. हिरुरकर (३), बंकटलाल जाजू (८), प्रवीण ना दवणे, आर्या जोशी, डॉ. सरोज सहस्रबुद्धे(१४), अरविंद बुधकर (४), जयश्री पटवर्धन (७), श्रीरंग कौलगी (५), यशवंत कदम(११), पांडुरंग सूर्यवंशी (४), सुधीर कारखा्नीस (८), मिलिंद कपाळे, मुकुंद कर्णिक(३), श्रीराम काळे (७), शैलेश पुरोहित (४), बी बी देसाई (२), श्रीनिवास शारंगपाणी(४), रामकृष्ण बाक्रे(३), विजया टिळक, संजय टाकळगव्हाणकर(२), पांडुरंग भागवत, मिलिंद बेंबळकर, गायत्री साळवणकर(४), भारती बिर्जे डिग्गीकर(३), विकास भावे, डॉ सुनील सावंत, अशोक बेंडखळे, सुहास साने, सुवर्णा लेले, शशिकांत कर्डेकर(६), स्वाती वर्तक, भारती सावंत, अभिषेक ठमके, हर्षवर्धन यादव(२), दिगंबर सलगर(४), कैलास बडगुजर, श्रीपाद काळे(५), वैभव पाटील, चारुलता काळे, अनिल शिणगारे, स्वाती वर्तक(२), प्रमोद नाईकवाडे, सुधीर शास्त्री, रुपेश मराठे, सुप्रिया उपाध्ये, संजीवनी कुलकर्णी, मनोहर सुरवाडे, श्रेणिक सारडे (६) असे अनेक ज्येष्ठ व अनुभवी लेखक ई साहित्यद्वारे आपली पुस्तके लाखो लोकांपर्यंत विनामूल्य पोहोचवतात.

अशा साहित्यमूर्तींच्या त्यागातूनच एक दिवस मराठीचा साहित्य वृक्ष जागतिक पटलावर आपली ध्वजा फडकवील याची आम्हाला खात्री आहे. यात ई साहित्य प्रतिष्ठान एकटे नाही. ही एक मोठी चळवळ आहे. अनेक नवनवीन व्यासपीठे उभी रहात आहेत. त्या त्या व्यासपीठांतून नवनवीन लेखक उदयाला येत आहेत. आणि या सर्वांचा सामूहिक स्वर गगनाला भिडून म्हणतो आहे.

आणि ग्रंथोपजीविये। विशेषीं लोकीं 'ई'यें।
दृष्टादृष्ट विजयें। होआवे जी।

ई साहित्य प्रतिष्ठान

www.esahity.com

esahity@gmail.com

Whatsapp- 9987737237

(विनामूल्य ईपुस्तकांसाठी फ़क्त नाव गाव Whatsapp वर कळवा)